

The Project Gutenberg eBook of Rauhan erakko, by Juhani Aho

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rauhan erakko

Author: Juhani Aho

Release date: October 26, 2004 [EBook #13874]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUHAN ERAKKO ***

Produced by Tapio Riikonen

RAUHAN ERAKKO

Kirj.

Juhani Aho

WSOY, Porvoo, 1922.

I.

Lieneekö missään niin viihdyttävää katsella maailmaa ja mietiskellä sen menoa kuin vuorilaakson pikkuravintolan edustalla, seinämäpenkiltä, räystäskaton alta. Siinä ei juuri koskaan tuule, ja siinä on ainainen auringon ja sateen suoja. Ennenkuin päivä ehtii niin alas, että se kuontuisi paistamaan räystään alle, joutuu se jo vuoren peittoon, ja kun sade laakson pohjassa melkein aina putoo kohtisuorana, ei se pääse tunkeutumaan syrjästä siihen, missä istumme. Satoipa tai paistoi, aina siinä istuu joku matkamies tai talon vakinainen vieras, jalat ojoina pöydän alla, selkä seinään nojaten, katse suunnattuna ylös vuoristoon. Kaikkein tavallisimmatkin kasvot, kaikkein kylmin ja järkevin silmä saavat siinä jonkinlaisen haaveilevan, hyväntahtoisen ilmeen. Ja ennenkuin vuoriston varsinainen asukas menee iltaisin levolle, viettää hänkin siinä hetkisen katsellen elämää edessään laaksossa ja liikettä alppijärven pinnalla ja rauhaa ylhäällä vuoristossa, missä ylinnä sädehtii ikuisten lumien hehku milloin häikäisevänä valkeutena, milloin hiiltyvänä punana.

Meitä istui siinä, harva se päivä, aina joitakin matkailijoita—olen ikämies, joka jo vuosikausia olen

käyttänyt loma-aikani hiljaisiin vuorivaelluksiin—joukossamme ravintolan säännölliset vieraat: pappi, postimestari, metsäherra ja pari naapuritalon isäntää, jotka määrätunnillaan, vähää ennen auringon laskua, saapuvat maistelemaan mikä oluttaan, mikä viiniään, ja kuuntelemaan matkailijain juttuja, heidän keskustelujaan päivän tapahtumista, maailman politiikasta ja sen semmoisesta. Ja olihan siinä puheen ainetta ja kannunvalamista arkkiherttuan murhasta ja Itävallan ja Serbian kireistä väleistä...

Edessäni on pohjukka alppijärveä, joka kapenee laakson pohjaa kohti. Lahden ympärillä nousevat rinteet melkein pystysuorina korkeuksia kohti. Vuoren ja veden välissä on kummallakin rannalla kaistale tasaista maata, viljava rannikko, jossa heilimöivien ruispeltojen ja kukkivien ja tuoksuviene apilasniittyjen keskestä kohoaa kyliä kylien vieressä pikku metsikköjen ympäröiminen kirkkoineen ja taloineen. Vuoriston vieraita tulee ja menee, kaikista maista—muut menevät, minä jään, ensin päiviksi, sitten viikoiksi, niinkuin tapani usein on pysähtyä, löydettyäni mieleiseni paikan. Oli usein, niinkuin tässä olisi voinut olla kaiken maallisen matkani määrä, ja niinkuin maailma tuolla vuorilla ja vuorten takana ei olisi ollut sen valmiimpaa ja elämä antavampaa kuin täälläkään. Oli niinkuin juuri tässä maailman sydän olisi sykkinyt lämpimimmillään, sen keuhkot hengittäneet raittiimmillaan ja sen aivot ajatelleet kirkkaimpia, rauhallisimpia ja onnekkaimpia ajatuksiaan ikäänkuin minunkin puolestani, mutta samalla minunkin kauttani. Vasta tässä eikä niissä suurkaupungeissa ja kulttuurikeskuksissa, joiden kautta olin tänne tullut ja jotka kyllä olivat täyttäneet mieleni innostuksella ja ihmettelystä, oli minusta maailma niin valmis, ettei siihen ollut mitään lisättävänä. Täällä olivat luonto ja kulttuuri käsikkään, sylikkään—laaksossa kaupungit tehtaineen, laitoksineen, vuoristossa karu luonto, napaseutu, käden ojentaman päässä. Täällä on ainaista vaihtelua ja virkistystä. Kun täältä lähdän, vien mukani hengen ja ruumiin terveyden, uskon onneen ja rauhaan ja hyvinvointiin ja siihen, että kaikki maailmassa—ainakin yhdessä sen parhaista paikoista—on, niinkuin ollakin pitää. Se oli ajatusteni ainainen toistunta. Rakensin siinä uudestaan ja aina uudestaan ajatus- ja tunnemaailmani, kun se pyrki joutumaan epäkuuntoon.

Alppijärven perimmässä pohjukassa oli vuoren kulmauksessa kahden rautatietunnelin suut ja niiden välillä kallioon hakattu avoin holvi, jota myöten junat syöksyivät tunnelista toiseen, kadoten melkein samassa, kun olivat tulleetkin. Kansainvälinen maailmanliikenne tykki siinä kuin veri valtasuonessa. Tuon tuostakin, jotenkin säännöllisin väliajoin, puhalsi juna toisesta tunnelista sisään ja toisesta ulos. Juuri vähää ennen saapuvan junan tuloa pullahti aukosta esiin milloin musta savu, milloin valkoinen höyry, ja samoin jätti menevä juna jälkeensä pilven, joka tuskin oli haihtunut, kun toinen syntyi tilalle.

Oli niinkuin vuoristo siinä olisi elänyt ja hengittänyt, niinkuin siellä jossakin sen sisimmässä olisi ollut kätöksessä sydän, joka imi vanhaa pilaantunutta verta itseensä, pusertaakseen sen puhdistettuna ja uudistettuna takaisin maailman elimistöön lakkaamattomana vaihtovirtana pohjoisesta etelään, lakeuksilta vuoristoon ja takaisin. Tuo liike oli säännöllistä kuin kellon heilurin liike, oli niinkuin luonnon oman sydämen sykintää—maalaisen voiman pulpahtelua lähteestä, joka ei tyrehy, ennenkuin itse elämä maapallon uumenissa hyytyy ja uupuu. Se toimi sellaisella voimalla ja tärkeällä täsmällisyydellä, että sitä katsellessa tuntui, niinkuin tuon valtasuonen tukehtumisen täytyisi tietää koko maailman elämän tukehtumista ja epäjärjestykseen joutumista. Panihan pieninkin häiriö junien toiminnassa, lumivyöry, maanvieremä, särkynyt silta, kaikki kellot soimaan ja kaikki langat ulvomaan. Ja sen poistamiseksi ponnistettiin viimeinen tarmo... Tietoisuus siitä ja kaikesta muusta hyvästä teki tässä mielen hyväksi ja sopusointuiseksi ja olemisen turvalliseksi. Oli viihdyttävää siitä aattelehtia, istua kuin virran reunalla veden vilinää katsellen.

Oli taas tullut uutta väkeä ravintolaan, seurue ylioppilaita jostakin Sveitsin yliopistosta, rauhankongressilaisia, matkalla Roomaan, eri maista, englantilaisia, pari saksalaista, ranskalainen, venäläinen, mikäli heidän kielestään voi päättää, innostunutta, äänestä nuorta väkeä, jotka tekivät huomioitaan kaikesta, puhuivat lakkaamatta siitä, mitä näkivät, ilmaisten mielipiteensä kaikesta. Heitä yhdisti, paitsi aatteensa, vuoristomatkan yhteinen tarkoitus, vuorille nousu samassa seurassa, saman oppaan johdolla. He olivat valloittaneet jo useita huippuja ja levänneet tässä pari päivää. Nyt oli heidän aikomuksensa lähteä entistä pitemmälle jäätikkö- ja huippuretkelle ja painaa, vuorten yli päästyään, niiden eteläisiä rinteitä ikuisen kaupunkiin.

Edessämme pöydällä oli telineelleen asetettu aina valmis kaukoputki, jolla kukin nuorista miehistä vuorostaan tarkasteli seudun nähtävyyksiä. Harhailtuaan huipulta huipulle, seurailtuaan karjan käyskentelyä alppilaitumilla, tutkittuaan elämää ja liikettä vuoristokylissä jyrkänteiden partailla vei katsoja tähystimensä lopulta taas siihen, mihin oli sen ensiksi asettanut: seuraamaan junia tunnelien suulla, ja jääden ajanvietteeksi kello kädessä laskemaan, kuinka monen minuutin kuluttua uusi juna aina on tuleva esiin.

—On totta, mitä sanotte, myönsi minulle heistä muuan ... siinä käy maailman liikenne todella täsmällisesti kuin kellon heiluri—nyt meni Rooman salamajuna—nyt tuli Berliinin pikajuna—se liikkuu todella miltei matemaattisella tarkkuudella ... joka seitsemäs minuutti ulos ja joka seitsemäs minuutti sisään. Ja semmoistahan se on kautta koko maapallon, Kapmaasta teidän Lappiinne! Veri

kaukaisempien hiussuonten päässä liikahtelee ehkä hitaammin kuin keskuksessa, mutta liikahtelee sittenkin, sama veri, säännöllisesti oikuttelematta, keskeytymättä.

—Se on kaunis sellainen ilmiö! innostui toinen. Minusta se on suorastaan kaunis!

—Säännöllisyys, täsmällisyys, järjestys yleensä ovat ihanimpia ilmiöitä maailmassa! puhkesi kolmas. Kuta pysyvämmiksi ne käyvät, sitä sopusointuisemmaksi, sitä ihanammaksi minulle maailma käy. Kun ihmisen järjestämä elämä kerran pääsee toimimaan samalla täsmällisyydellä kautta koko maapallon kuin aurinko noustessaan ja laskiessaan...

—Mutta sehän toimii jo! Auringon kello peittyy pilveen ja pettää, mutta kronometrikello ei koskaan petä. Aurinko ei kykene hajoittamaan usvia, joihin meri kietoo valtamerilaivan, mutta langaton lennätin sen jo tekee.

—Voiko enää yleensä ajatella suurempaa järjestyksen ja täsmällisyyden saavutusta, kuin että matkustaja, lähtiessään Vladivostokista, voi laskea minuutilleen, milloin hän Siperian, Euroopan, Atlantin ja Amerikan mantereen yli kulki saapuu San Fransiskoon! Se on rauhallisten valtojen riemuvoitto, jommoista maailman historiassa ei mikään muu aika ole kyennyt saavuttamaan.

—Puhutaan Jumalan *pyhästä* maailmanjärjestyksestä—paino sanalla "pyhä", virkkoi nuori mies, joka kaikesta päättäen oli saksalainen,—on puhuttava Jumalan pyhästä maailman_järjestyksestä—paino sanalla "järjestys".

—Ilmiö tuossa on semmoisenaan korkean ihanteellinen! huudahti toinen saksalainen. Se, mikä tapahtuu siinä kahden tunnelin välillä, on enemmän kuin näkyväinen ilmiö maailmanjärjestyksestä—se on kuva toteutuneesta maailmanveljeydestä, koko kulttuurimaailman yhteenkuuluvaisuudesta, sotien ja vihollisuuksien mahdottomuudesta ainakin sivistyskansojen kesken ... se on se sydän, joka siinä sykkii.

—Toteutunut unelma tuhatvuotisesta valtakunnasta maan päällä!

—Elkää pilkatko unelmia, herra ranskalainen! Uskottehan niihin itsekin, koska kerran olette matkalla rauhankongressiin. Unelmat onnen maista toteutuvat pikemmin kuin luullaankaan. Se liikenteellinen olotila, jossa nyt elämme, on tuskin puolen vuosisadan ikäinen—mikä onkaan oleva olotila sadan vuoden kuluttua! Meidän suuren Venäjämme autoimmat siperialaiset erämaat ovat silloin voitettut viljelykselle ja sen kaukaisimmat kolkat saatetut elinkeskustain yhteyteen idässä ja lännessä, kaikki eri maiden ja valtakuntien liikerajat poistetut—yksi ainoa aikataulu yli koko maailman! Ihminen koko maailmassa yhtä kotonaan kuin omassa maassaan! Mutta siitä on oleva seurauksena, että kansainväliset ennakkoluulot häipyvät, että syntyy kansoja johtava yhteinen yläluokka, joka maailmanteollisuuden ja maailmankaupan etuja ajaen johtaa kansoja rauhan hengessä, että ihmiset huomaavat etupäässä omien etujensa pakottavan heitä olemaan veljiä ja sillä tavoin suhtautumaan toisiinsa.

—Runoilkaamme! Maljanne!

Puhuja naurahti ja näytti itsekin myöntävän sen runoksi, mutta toinen jatkoi:

—Ja miksi emme runoilisi? Eikö ole runoa, mikä jo on olemassa, se, *että* olemme tässä, ja *miten* olemme tähän tulleet? Missä olimme eilen? Minä olin ahtaassa, kuumassa lukukammiossani pölyisen kadun varrella—hyppäsin pikavaunuun, heittäysin vuoteeseen, nukuin pois satain kilometrien matkan ja heräsin kokonaan toisessa maailmassa— täällä vuoristossa. Matka, jommoisia ennen tehtiin ainoastaan matkakertomusten avulla, toisten tai omaan mielikuvituksen siivillä, tehdään nyt todellisuudessa, pikajunassa, vieteripatjan päällä. Ja kun olen palannut sinne takaisin, olen uusi ihminen, henkisesti ja ruumiillisesti toinen, minä ja samoin tuhannet muut, joita nuo junat kuljettavat. On viety puhdasta ilmaa ja tuoretta verta ja onnen tunnetta ja häviön ja kuoleman vastustuskykyä täältä kurjimpien etukaupunkien pilaantuneimpiin soppiin. Mitä kaikkea terveyttä, puhtautta, raittiutta, voimaa ja uudistusta välittääkään tuo liikenteen valtasuoni tuossa edessämme täältä vuoriston keuhkoista sinne lakeuksien elimistöön! Lakkaamatta, kenenkään tahtomatta tai voimatta sitä häiritä! Se on huimaavan suurenmoista! Jumalallista! Siinä ei sittenkään ole pantava korkoa sanalle "järjestys", vaan sanalle "pyhä". Minä en voi, en voi enkä tahdo nähdä muuta, kuin että ihmiskunta sittenkin, jo nyt, elää ihmemaailmassa ja rientää pikajunan vauhdilla tuhatvuotista valtakuntaansa kohti.

—Jolloin ei saa olla häiriöitä, ei sotia, ei tauteja, ei ruttoa—!

—Jolloin koko maailmassa on olemassa yhteinen aikataulu.

—Jonka mukaan myös pian lennetään.

—Ja miksei?

—Myös kuuhun ja Marsiin?

—Jos kerran voidaan liikkua ja hengittää vetten alla, miksei opittaisi liikkumaan ja hengittämään myöskin ilmattomassa avaruudessa, jonkin puristetun aineen avulla?

He olivat hilpeällä mielellä, aateisku seurasi toistaan, heillä oli kaikilla tarve uskoa ja innostua, rakentaa päänäpistöjensä ja virkeästi virtaavien veriensä pilvilinnoja samassa kimmoituksessa, kuin missä vuori tuossa heidän edessään kimposi korkeuteen, lakaten siitä vasta sitten, kun oli saavuttanut taivaan sinisimmän sinen. He olivat lomalla, vapaudessaan jokapäiväisen elämänsä puristuksesta. Heidän täytyi saada hurmautua näiden töiden tuloksista, joita heidän kansansa olivat olleet kukin tahollaan luomassa, rakentaa torni taivaaseen, vuorten korkuinen, ja ottaa sieltä alas ihmiskunnan onni—oli jotakin miellyttävää, mukaansa tempaavaa ja samalla kadehdittavaa tuossa tyydytyksen, ylpeyden ja uhman tunteessa, joka niin usein ilmenee täällä ulkona, missä ihmiset ovat tietoiset tarkoituksistaan, missä ei saamattomuuden ja ahtaiden olojen painostus saata heitä epäilyksiin kaiken turhuudesta. Ja mikseivät ne tuollaiset rotukansat todellakin voisi toteuttaa viimeisimpiä, huimaavimpia suunnitelmiansa! Mikseivät ne voisi älyllään ja tarmollaan saada aikaan mitä tahansa, saavuttaa mitä huippuja hyvänsä, nuo tuommoiset jäntevät, sotilaallisesti karaistut, koulitut, älykkäät, järjestelmällisesti harjoitetut sekä ruumiin että sielun puolesta ... nuo, jotka voivat totella ja käskeä, laskea kuin kone ja haaveilla kuin paimenhuilu ... alistua, kun tarvitaan, tehdä aloitteita, kun pitää—kytkeytyä yhteen köyteen ja valloittaa yhteisvoimin vaikeimmatkin huiput kaikilla aloilla—nuora, joka riippuu heidän kunkin olalla ja jonka toveri solmii toveriin nuoraan heidän lähtiessään astumaan vaarallisimpien jäätikkökuilujen yli, siten hakien toinen toisestaan tukea, se on sekin kuin vertauskuva siitä siteestä, joka yhdistää sivistyskansat heidän menestykselliseen toimintaansa, siitä yhteenkuuluvaisuudesta, jonka avulla he täällä ovat saaneet aikaan kaiken, minkä ovat saaneet.

En saanut sitä sanotuksi heille näin, niinkuin olisin tahtonut. Sanoin vain:

—Eläköön innostuksenne ja uskonne, nuoret miehet!

—Kiitos, vanha herra! vastasivat he saman hyvän tuulen sävyssä.

Jokailtaiset talonpojat olivat saapuneet ja istahtaneet seuraan, toisella puolella olevaan pöytään, juomaan iltaoluttaan. Kohta heidän jälkeensä oli tullut pappi ja postimestari. Suopea, utelias ilme kasvoillaan he kuuntelivat nuorten miesten innostunutta puhetta. Silmä muhoili, se oli kylläkin hupaista kuunnella oluthaarikan ääressä, joskaan se oikeastaan ei kuulunut heihin. Herrasväet puhuvat niin paljon ... jaa ... jaa ... vaan antaapa heidän puhua, antaa heidän vain pitää hauskaa, maksavat hyvin, tuovat rahaa...

Isäntämme oli noita tuttavallisia, kaikille toverillisia vuoriston pikkuravintolain isäntiä, jotka hoitavat hotellinsa ja sen tarjoilun melkein yksin, ainoastaan perheväkensä avustamina, katsoen samalla velvollisuudekseen huvittaa vieraitaan, olla aina valmiina antamaan heille neuvojaan ja tietoja ympäristön nähtävyyksistä ja ihmeistä. Hän oli vieraitaan palvellessaan ilmeisellä mielenkiinnolla seurannut nuorten miesten keskustelua, odottaen vain tilaisuutta ottaakseen siihen osaa. Kun kaukoputki hetken ajaksi joutui vapaaksi, asetti hän sen määrättyyn suuntaan korkealle vuoristoa kohti ja virkkoi:

—Minä kuulen, että herrat puhuvat tuhatvuotisesta valtakunnasta. Jos herrasväkiä huvittaa, voivat he heti nähdä miehen, joka uskoo, että tuhatvuotinen valtakunta ei ainoastaan kerran tule, vaan että se on jo tullutkin.

Pappi rykäisi ja iski silmää talonpojilleen, tarkoittaen: Nyt se alkaa taas!—ja talonpojat hymähtivät vastaan ymmärtäväisesti, niinkuin tiedossa olevaa juttua odottaessa.

—Tämä ravintola on ainoa paikka kylässä, josta hänen asumuksensa on nähtävissä. Hän lähti juur'ikään majastaan ja astuu parhaillaan koirineen polkua alas ... nyt hän katosi kallion taa, mutta tuossa tuokiossa hän taas tulee näkyviin ... olkaa hyvä!

—Kuka hän on?

—Hän on nähtävyys, sanoi postimestari,—yksi tämän paikan merkillisyyksiä, eritoten tämän ravintolan.

—Kaksi tähteä Baedekerissä, ivasi vuorostaan pappi ja sai talonpojiltaan hyväksyvän hymähdyksen.

—Hän on jotakin meille.

Se heistä, joka oli lähinnä kiikaria, katsoi ja kertoi:

—Siellä on todella vihreällä rinteellä hiukan puurajan yläpuolella kivistä kyhätty asumus ja siitä alaspäin lähtevällä polulla mies, joka näyttää olevan avopäin, pitkätukkainen, yllään ruskea mekko.

—Se on juuri hän.

—Hänellä on iso koira kintereillään ... koiralla on suussa jotakin ... niinkuin jokin kori.

—Hän on nähnyt tulijoita alempana ja lähtenyt heitä vastaan ... koira kantaa heille virvokkeita. Hän tekee aina niin, selitti isäntä.

—Onko hän jokin bernhardilaismunkki?

—Ei juuri munkki, vaan erakko, "ikuisen rauhan erakko", sanoi pappi merkitsevästi venytellen.

—Pyhä mies.

—Vuoriston Tolstoi.

—Emme saa olla ilkeitä, hyvät herrat, valitteli isäntä.—Ja kääntyen meidän pöytämme puoleen puhui hän puolustellen:

—Ei hän ole mikään varsinainen erakko, vaikka asuukin siellä melkein yksin, kesät talvet. Hän on kaikin puolin merkillinen mies. Kaikki matkailijat, jotka vain voivat, käyvät hänen luonaan. Hänellä on ystäviä, jotka Amerikasta asti tulevat joka vuosi häntä tapaamaan. Hän saisi heiltä rahaa kuinka paljon tahansa, jos vain tahtoi, sillä heidän joukossaan on miljoonamiehiäkin, mutta hän ei ota itselleen penniäkään. Hän on hyvä mies, tavattoman auttavainen ja hyvää tekeväinen. Laskettaisiinpa vain kaikki ne kuormat, jotka hän on meille kantanut, ja ne eksyneet, jotka hän on opastanut, ja ne lampaat, jotka hän on lumimyrskyn alta pelastanut... Herrat ja papit eivät voi häntä sietää siksi, että hän uskoo hiukan toisin kuin he, kuiskasi hän lopuksi minulle, joka olin ainoa, joka kuuntelin häntä koko korvallani, sillä nuorista miehistä oli osa jo noussut, valmistautuen lähtemään.

—Nyt hän palaa takaisin ... reppu selässä ... joku toinen astuu perässä ... ja vielä toinen.

—Ne ovat kai ne kaksi vanhaa herraa, jotka lähtivät täältä tänä aamuna, sanoi isäntä.

—Ja hänkö uskoo, että tuhatvuotinen valtakunta jo on toteutunut maan päällä? kysyi muuan vieraista, tyhjentäen lasinsa ja nousten.

—Ja ettei koskaan enää tule sotaa eikä riitaa eikä nälkää eikä kallista aikaa.

—Se on *hänen* vakaumuksensa, herra pastori. Eikö se ole kaunis vakaumus, jolla se on? Eikö meidän kaikkien pitäisi koettaa uskoa siihen, hyvät herrat? Kuinka oli kaksi vuotta sitten? Silloin pelättiin sotaa ja kaikki uskoivat, että se tulee, ja matkailijoita ei saapunut puoltakaan entiseensä verraten. Minäkin menetin kaksituhatta markkaa vain pelkän sen pelon vuoksi. Jos ihmiset olisivat uskoneet, niinkuin meidän erakko uskoi, että sotaa ei enää voi tulla, eivät olisi sitä turhaan pelänneet.

—Mistä hän sen tiesi?

—Hänen madonnansa oli sen hänelle sanonut.

Papin ja postimestarin pöydässä kohautettiin olkapäitä ja vaihdettiin katseita.

—Nyt muistelen kuulleen tai lukeneeni jotakin sellaisesta miehestä.

—On hänestä kirjoitettu, ja on hänen kuvansakin ollut jossakin.

—"Eräs rauhan apostoli lähellä lumirajaa"—jossakin Lausannen lehdessä?

—Sama juuri.

—Herrojen on nähtävä se mies, Jos herrat aikovat nousta ensin Wildspitzelle ja sitten Hornspitzelle, sopii herrain toiselta tultua ja ennen toiselle lähtöä levähtää hänen majallaan. Siitä on yhtä pitkä matka molemmille huipuille; kaikki muutkin tekevät samoin.

—Mitäs oppaamme sanoo?

—Aioin juuri ehdottaa samaa.

Se keskeytyi siihen, nuoret miehet neuvottelivat oppaansa kanssa viimeisistä valmistuksista, nousivat, ja alkoivat tehdä lähtöään. Pöytää puhdistuessaan kuiskasi minulle ravintolan siivoojatar, jonka kanssa olin tullut hyväksi ystäväksi:

—Mustatakit eivät voi sietää häntä siksi, että hän on hurskas mies ja että hän palvelee omaa madonnaansa, joka ei ole saanut pyhän isän valtakirjaa. Mutta hänen madonnansa on silti yhtä hyvä

kuin kenen muun madonna tahansa ja on jo tehnyt kuinka monta ihmettä liekään. Hän on sanonut Hanselille, että hänen madonnastansa on tuleva maailman valtijatari ja että se silloin on tekevä sen ihmeen, että lopettaa kaikki sodat maan päältä. Hanseli uskoo siihen ja minä uskon myös, sillä se voi olla totta, ja silloin ei kenenkään tarvitse mennä sotaan.

—Kuka on Hanseli?

—Poikani hän on. Erakolla ei ole ketään niin hyvää ystävää kuin Hanseli... Monet muutkin uskovat häneen ja rukoilevat häntä... Heitä tulee kaukaisistakin maista, jotka uskovat häneen. En ole ennen kuullut edes niiden maiden nimiäkään, joista kaukaa tullaan hänen madonnansa luo. Teidänkin pitäisi kerran käydä siellä.

Nuoret miehet tekivät tilinsä, maksoivat ja lähtivät.

He lähtivät, minä jäin. Tuli uusia matkailijoita, joita isäntä ryhtyi palvelemaan.

* * * * *

Matkoilla, ravintolaseurustelussa, vaihtelee kaikki ja keskeytyy kaikki tavallisesti pahimmoilleen. Harva tuttavuus pääsee kehittymään ensi asteeltaan. Kun koko maailmanarvoitus näyttää olevan ratkeamassa pöytäkeskustelussa jonkun henkilön kanssa, josta tuntuisi voivan tulla elinaikainen henkiystävä, huutaa juna, ja hän rientää pois, ja punoutumassa ollut side on iäksi katkennut. Aivot jäävät täyteen tilapäisiä vaikutelmia, niinkuin amatöörivalokuvia, joilla ei ole muuta yhteyttä keskenään kuin järjestys rullassa. Usein laatat unohtuvat iäksi kehittämättä koteloonsa. Minulle ei sen päivän elämyksistä jäänyt mieleeni juuri muuta, kuin että editseni oli pyrähtänyt parvi iloisia, innostuneita nuoria miehiä, ja että tuolla vuorilla jossakin oli joku omituinen mies, jolle talonpojat hymyilivät ja josta pappi ja postimestari olivat toista mieltä kuin ravintolan palvelijatari ja hänen isäntänsä, joka nähtävästi suosi häntä siksi, että hänellä oli hänestä jotakin hyötyä, tai ehkä siksi, että mies ja hänen majansa olivat kiikarin saavutettavissa vain *hänen* hotellinsa edustalta.

Jäi mieleeni myöskin jonkinlainen haikea tunne siitä, että minulla nähtävästi ei enää olisi ollut voimia seurata noita nuoria miehiä heidän retkillään huippujen korkeuksiin eikä myöskään siihen innostuksen ja hyväuskoisuuden maailmaan, jossa he elivät.

Jäin vielä hetkeksi paikalleni räystäään alle, odottamaan viimeisen hiilloksen sammumista alppien lumihuipuilla. Syttyi valoja alppikylissä. Erillään muista, niitä paljon ylempänä, tuikki yksinäinen tuli. Olin nähnyt sen edellisinkin iltoina, tietämättä mistä se tuli. Nyt tiesin, että se tuli miehen asumuksesta, joka jostakin syystä uskoi, että tuhatvuotinen valtakunta jo oli toteutunut maan päällä.

Mikä haaveilija lienee hänkin? Onhan niitä monenlaisia uskovaisia maailmassa, niinkuin nuokin äskeiset nuoret miehet ... nekin omalla tavallaan. Ja saivathan ne hetkeksi mukaansa minutkin.

Olinko taas ehkä antanut rintani liiaksi lämmetä toisten tullesta, jota en kuitenkaan saa itsessäni kauemmin pysytetyksi? Sillä eihän minulla sittenkään ole pysyväistä ja vilpittömää uskoa siihen, mihin heillä. Ei maailmanliikenne koskaan tule käymään niinkuin kello, eikä sen kulttuuri koskaan toteutumaan siinä määrin, kuin he kuvittelivat. Onko todellakin saavutettu se, mitä he luulevat saavutetuksi? Aina siinä jokin vieteri tuon tuostakin katkeaa tai laakeri murtuu. Lieneekö sittenkään mitään ylempää järkeä, joka sitä itsetietoisesti johtaa? Maailma on kyllä jotenkuten joutunut liikkeelle ja kulkee kulkemistaan, mutta mistä minä tiedän, eikö sen ehkä ole niinkuin lapsen leikkilaivan, joka, peräsin koneellisesti vinoon asetettuna, kiertää aikansa, kunnes joko pysähtyy tai töyttää aivan toiselle rannalle, kuin mihin liikkeellepanijan oli aikomus se suunnata. Mutta vaikka ei kävisikään niin, vaikka maailma tulisikin sellaiseen järjestykseen, että sen liikenne kulkee yhteisen aikataulun mukaan, ja kaikki muu toiminta sen mukaiseksi ... mitä sitten? Eivät maailman maantiet eikä maailmanliikenne koskaan ole taanneet maailmalle rauhaa, vaan päin vastoin ehkä helpottaneet sotia. Kuta helpommin ihmiset pääsevät toistensa yhteyteen, sitä helpompi heidän on päästä toistensa kimppuun. Taistelu ja sorto ovat aina olleet suurimmat valtateiden varsilla. Kuta enemmän ihmiset ovat eristetyt toisistaan, sitä suurempi rauha vallitsee heidän välillään. Mikä se lopulta järjestää ja hallitsee maailmaa? Valta ja voima, oma etu ja itsekkäisyys. Roomalaisten maantiet ja Napoleonin viertotiet—nehän syntyivät kaikki sota- ja sorto- ja sorron ylläpitämistarkoituksia varten. Valloitushaluan ottaa haltuunsa ja käyttää heti aseenaan kaiken, mitä ihmisnero kykenee saamaan aikaan. Ihastus tähän nykyiseen maailmanmainiuteen on varmaankin ennenaikainen. Ihmiskunnan onnen ehtojen uudestaluominen ei ehkä ollenkaan tule sieltä, tästä eurooppalaisesta erinomaisuudesta, josta sitä odotetaan. Se luodaan ehkä jossakin aivan toisaalla, ehkä joidenkuiden aivan toisten aatteiden ja voimien vaikutuksesta. Jossakin uudessa Galileassa, jossakin erämaan kosteikossa, jollakin Himalajan rinteellä on ehkä sanottu se taikasana, syntynyt se aate, jonka avulla päästään ihmiskunnan onneen.

Havahduin näistä siihen, että edessäni puolihämärässä näppäsi mandoliini, ja kohta alkoi tytön ääni

sen säästyksellä laulaa. Se oli kiertelevä italialainen taiteilijapari, nähtävästi isä ja tyttö. Ne olivat kai köyhiä mierolaisia auringon, soiton ja taiteen kotimaasta. Mutta mikä hioutunut vanha, korkea kulttuuri ilmenikään heidän esityksissään! Minkä äärettömän pitkän henkisen kehityksen taipaleen olikaan ihmiskunnan tunne-elämä kulkenut, ennenkuin ilon ja surun ensimmäisestä raakalaispurkauksesta oli tultu sen taiteelliseen tulkintaan tälläkään tavoin! Tuossa yksinkertaisessa lemmenlaulussa, tulisessa ja kuitenkin puhtaassa, oli sielua, tunnetta, sopusointua ... mitä onkaan kaikki maailman nykyinen koneellinen kulttuuri saavutuksineen sen sydämen ja tunteen kulttuurin rinnalla, jonka runous ja taide ovat aikojen kuluessa luoneet ihmisissä itsessään, heitä hellyttäen, hienontaen ja heidän yhteenkuuluvaisuuttaan lujittaen. Koko maailmahan tuntee, iloitsee ja rakastaa samalla tavalla paljon enemmän kuin ajattelee ja toimii. Jos maailmanveljeyden tuhatvuotisen valtakunnan toteutumisen avainta on, niin ehkä se on juuri siinä. Siinä, miten tunnetaan yhteisesti, ja ehkä siinäkin, miten yhteisesti uskotaan. Tunneveljeys, uskonveljeys, maailmanveljeys.

Mutta mitä minä tiedän? Ehkä on toinen yhtä hyvä kuin toinenkin. Ja minun puolestani saakoon kaikki olla ratkaisematta...

II.

Olin seuraavana aamuna toivoretkellä ylös vuoristoon. Mieleni oli heti herätessäni siinä vireessä, että minun on siirryttävä sinne. Oli sunnuntiaamu. Matkallani ei ollut mitään erikoista määrää; tunsin vain tarpeen nousta sinne, jonnekin hiukan ylemmä, jollekin toiselle tasolle. Vaikken voikaan seurata kaikkia reippaita nuoria miehiä *heidän* huipuilleen enkä niitä heidän tavallaan valloittaa, niin nousenhan, minkä minä jaksan. Missä ikuinen hanki loistaa kaikkein häikäisevimmin, missä tuoksu vain lumi ja avaruuden ilma, sinne en pääse, mutta ehkä kuitenkin niin ylös, että saan jonkin rinteiden juurella puristaa edes pallon nuoskeaa lunta kouraani ja levätä yöni jossakin ladossa, vastakuivattujen alppiheinien päällä. Niissä on aina jotakin yläilmojen tuoksua, jotakin viileää pohjolaa, niinkuin merenrantaheinässä on meren suolaa, jotakin luonnon temppelin pyhää suitsutusta, joka tuntuu vaatteissa vielä päiviä, niinkuin pyhän savun tuoksu kirkonkävijöille jää muistuttamaan soitosta, laulusta, kauniista alttaritauluista ja mielen hartaudesta.

Laakso, järvi ja koko vuoristo oli lähtiessäni vielä aamu-usvan peitossa. Kuului laivain vihellyksiä järveltä, mutta laivoja ei näkynyt. Laitumelle ajettavan karjan kellot kilisivät, ja paimenet huhusivat, mutta niitä itseään ei näkynyt. Maailmanliikenne tunnelien suulla, josta sen tie kulki etelästä pohjoiseen ja päinvastoin, oli sekin kätkössä. Junien kulun säännöllisestä kuminasta päättäen se kello kyllä kävi, vaikkei näkynytkään sen heilurin liikettä.

Kiipesin jyrkän rinteiden, satakunnan metriä ylöspäin järvilaaksosta, toisen ylemmän laakson suuhun, joka oli kuin holviportti vuoriston linnaan ja josta syöksyi vuoripuro laaksoon, usvan sisään, niinkuin manalaiseen kurimoon. Kaupungit, kylät, kirkot, järvi ja sen rannat, kaikki *se* maailma siellä oli jäänyt kuin pilven alle, tämä täällä pilvien päällä oli kuin kokonaan toinen maailma, helottaen heleimmän auringon alla, niinkuin suoranaudessa kosketuksessa yläilmojen ja taivaan kanssa.

Tie lähti suloisessa, viileässä aamun paisteessa viemään vuoripuron vartta, joka milloin hyrskähteli pikku nivoina puiden siimeksessä, milloin vilisi tynempänä virtana niittyjen keskitse. Vuorien rinteet milloin puristuivat ahtaiksi rotkoholveiksi, milloin laajenivat kuin linnanpihoiksi. Ylhäältä sulavien lumien salalähteistä ruiskahteli suihkuja kuin joistakin katonpäällisistä säiliöistä, muuttuen ennen alastuloaan huuruviuhkoiksi, jotka ilmanhengen niitä heilauttaessa voivat laajeta tihusateena kostuttamaan kokonaisia niittyjä.

Laakson pohjassa loistaa kuin alttari kirkon perällä sininen jäätikkö, ja kuin alttaritaulu sen yläpuolella valkoiset huiput.

On yht'äkkiä niin juhlallisen epätodellista kuin arkena kirkossa. Syntyy ajatus: kuinka eivät urut soi? kuinka kaikki tuo ei virka mitään? kuinka täällä *voi* olla niin äänetöntä—täällä, jossa voi karjua ja pauhata ja jyristä, niinkuin olisi maailmanloppu tulossa? jossa tuo puro, joka nyt lirisee puhtaana ja taivaansinisenkirkkaana, voi ryöpsähtää koko laakson täyttäväksi, savenharmaaksi tulvaksi, vieden mennessään kyliä ja kirkkoja? jossa tarvitaan vain pieni horjahdus vuoren räystäällä paisteessa torkkuvassa ilmapatsaassa—niin purkautuu ukkonen, jonka räjähdykset monistuvat rinteestä rinteeseen loppumattomana kaikuna? Kuinka kaikki nuo huiput, rinteet, metsät, röykkiöt *voivat* olla niin vaiti, että jos niitä ei näkisi, ei voisi aavistaakaan niiden olemassaoloa? Vaaniiko vuoristo jotakin? Valmistaako se ehkä jotakin yllätystä? Purkautuuko ukkonen ennen iltaa? Katkeavatko pian jotkin herkät kantimet?

Irtautuuko kohta kokonainen lumirinne haudatakseen kaikki alleen? Onko huomenna, ehkä jo ennen iltaa, kaikki toisin?

On yhä enemmän, niinkuin tämä kaikki olisi vain haavetta. Todellinen maailma on siellä jossakin näkymättömissä, kuulumattomissa syvyyksissä, suuren sumumeren pohjassa, jossa meressä tämä vuorisaari ui niinkuin Islanti valtameressä, Atlantin ja Jäämeren vaiheilla. Siellä ovat kaupungit, maat, valtakunnat, koko ihmiskunta, jonka kanssa ei ole tarvis olla missään tekemisissä. On niinkuin joka kerta, kun astuin purteen ja viiletin ulkoriuttojen taa, tai kun nousin suksilleni ja piha-aitojen yli hiihdin tiettömään korpeen ja korvesta rannattomille soille, ulkopuolelle yhteiskunnan, sen takalistoille, missä ei ole mitään oloja eikä suhteita eikä voi syntyäkään. Tämä tässä ei kaikessa jättiläisvoimassaan tyrkytä mitään eikä pakota mihinkään. Ei tarvitse olla mitään mielipidettä mistään, ei ratkaista mitään, ei olla millään kannalla mistään. Ajatukset tulevat ja menevät, sattumalta, ilman mitään aihetta ja ilman mitään yhteyttä toistensa kanssa. Niinkuin linnut oksalle ja oksalta pois—joka kyllä liikahtaa, mutta jolle on yhdentekevää, mikä sitä liikautti, oliko se varpunen vai satakieli. En tiedä, ovatko ne omiani vai muiden. Ne ovat kuin sunnuntailentelyllä, omiksi iloikseen, ja tervehtävät vain ohimennessään. On suloista olla niiden kanssa tämmöisissä rauhallisissa, miellyttävissä suhteissa—ne kun tavallisesti kiusaavat ja painavat.

Ei kukaan kysy, mitä uskon vai enkö usko mitään. Ei mikään omassa itsessäni vaadi siihen vastausta. Ja kuitenkin minä tuntisin voivani uskoa mihin hyvänsä, katsoa jo toteutuneeksi eilisten nuorten miesten haaveetkin maailmanrauhasta, kansojen yhteenkuuluvaisuudesta, tuhatvuotisesta valtakunnasta—joihin he tuskin itsekään uskoivat, vaikka koettivat siitä innostua.

Tuolla on Wildspitze. He ovat ehkä parhaillaan siellä valloittamallaan huipulla tai ehkä jo, käyttäen hyväkseen aamukylmän aikaa, astelevat sieltä alas hauraita hankisiltoja myöten jäätiköiden kuolemankuilujen yli. Mitä he näkivät? Peittikö usva näköalan? Oliko koko heidän retkensä siis siihen nähden turha? Mutta jäihän tyydytykseksi ainakin se, että he tiesivät tehneensä kaiken, mikä oli heidän voimissaan. Olihan siinäkin. Onhan elämän suurin ilo enemmän pyrkimisessä kuin saavutuksessa.

Olen kävellyt itseni uuvuksiin, täytyy levähtää.

En pääse koskaan semmoisiin korkeuksiin minä, en lähimaillekaan; kun muut heiluttavat hattuaan glös avaruuteen, tallustelen minä reppu selässä ojan pohjaa. Eikä minulla ehkä olisikaan heidän uskoaan eikä heidän pyrkimisensä intoakaan, vaikka olisi heidän voimansakin. Mistä sen saisi siellä meillä? Kotoiset huiput ovat matalat ja näköalat ahtaat. Siellä matelee niin usein esille kysymys: mitä kuuluu meihin maailmanmeno? Mitä meillä on hyötyä siitä, olipa se millainen tahansa? Paraneeko meidän asiamme siitä, että maailma paranee? Pitäisikö rakastaa ventovierasten ihmiskuntaa vain sen vuoksi, että se on ihmiskunta? Hurmautuako siihen, että joskus, ehkä vasta tuhansien vuosien päästä, alkaa se tuhatvuotinen valtakunta ja parantaa kaiken? Joka toteuttaa kaikki haaveet siitä, mikä on oikein ja mikä totta?

Ja kuitenkin on haave, unelma, ainoa, joka on jotakin ja jonka vuoksi kannattaa elää. Ainoastaan haaveessa toteutuu kaikki. Mitä toteutuu todellisuudessa? Kun ei ihmiselle ihmisenä koskaan toteudu mikään, tai ainakin äärettömän vähän—niin tuskinpa ihmiskunnalle ja maailmallekaan? Mikä toteutuu vuoreнкиipijälle? Hänessä on laaksosta lähtiessään tunne, että hän pääsee, joskaan ei taivaaseen, niin ainakin vähän lähemmäksi sitä. Mihin hän lopulta päätyy? Kuta ylemmä hän tulee, sitä karumman hän kohtaa. Puut pienenevät, katoavat, tulee vastaan vaivaiskoivu ja kanerva, sitten nurmikko, yhä surkastuneempi, sitten ei sitäkään, vain kiviraunio ja sen yläpuolella ikuinen lumi ja kuoleman kylmyys. Sen hän siis saavutti. Taivas hänen yllään ja ympärillään on kyllä laajemmalla alalla, mutta ei yhtään lähempänä. Todellisuuden tietä ei päästä edes ikuisuuden portillekaan. Ainoastaan haaveiden lentimin sinne todella tullaan. Sillä ainoastaan kuvittelun takana ei ole kuolemaa ja hävitystä ja ikuista jätää, koska haaveesta syntyy uusi haave yhä ylemmä ja ylemmä kiertävänä portaana.

Haaveesta ei koskaan pety, sillä kukaan ei ole nähnyt sen toteutumattomuutta eikä vaadi sen toteutumista. Ainoastaan unelmiensa tietä on ihmiskunta pyrkinyt ja päässyt toiveittensa viimeisille perille. Niiden avulla se on luonut itselleen taivaansakin. Jo tuhannen tuhansia vuosia sitten se on kaikkein viisaimpiensa viemänä tullut siihen, että sen onni ei ole ollut rakennettavissa missään muualla kuin siellä—mistä ei ole mitään ja mistä ei kukaan tiedä mitään. Se ei ole koskaan todenteolla uskonut uskotteluihin maan päällä toteutuvasta onnesta, ei että se sille koskaan saataisiin jotenkuten järjestetyksi täällä. Heidän haaveensa kansojen veljeydestä, maailmanrauhasta, siitä maapallon yhteisestä aikataulustakin täytyy olla vain haavetta, voidakseen olla jotakin. Eihän se tuo ihmiskunta ajan pitkään siedä silmiensä edessä mitään, minkä se on rakentanut. Niin pian kuin se on saavuttanut jotakin, särkee se itse omat saavutuksensa. Samalla voima-aineella, millä se poraa kanavan kahden valtameren välille, tai puhkaisee tunnelin tieksi valtakunnasta toiseen, se räjähdyttää ne umpeen. Se kyllästyy kuin lapsi leluhinsa, joka rakentaa hiekkaan kauniin kaupungin muureineen, torneineen ja linnoineen, ja juuri kun on sen saanut valmiiksi, pyyhkäisee sen sileäksi maan tasalle...

Mutta toisekseen ...

Olin levännyt, nousin; kuului riemuisa joiku joltakin karjamajalta, johon hetken päästä vastasi toinen yhtä riemuisa joltakin toiselta alpilta...

... *kun* ihmiskunta ei kuitenkaan henno sitä haavettaan jättää? Kun sen herkimmät hermot, sen runoilijat, ajattelijat, tietäjät, sitä lakkaamatta aavistelevat ja siihen uskovat—kun karuimmat käytännönkin miehet toimivat siinä hengessä, niin on heillä siis siitä ei vain toivo, vaan näyttää välistä, kuin olisi heillä siitä varmuus. Mistä on heillä se varmuus? Onko sellainen onnen aika joskus ollut olemassa, koska haave siitä on voinut elää ja muisto pysyä? Ellei ihmiskunta joskus olisi menettänyt jotakin Eedeniään, ei usko sen takaisinvoittamisesta olisi voinut elää kautta vuosituhansien. Miksi se kuuntelee noiden onnenaavistustensa siipien salaperäistä havinaa hiljaisina öinä ja tyyninä, kirkkaina päivinä? Miksi se ajattelee onneaan aina jossakin muodossa mahdolliseksi? Selittäähän se jokaisen uuden keksinnön tulevaisen onnensa enteeksi ja takeeksi. Se tahtoo luoda sen uhallakin—kaikki kansat sitokoot itsensä sitä varten yhteen köyteen niinkuin vuorillekiipeilijät, sen huippua valloittaakseen...! Kasvaahan näiden tällaisten uskovain luku yhä.

Istuskelin puron reunalla, jonka vesi oli sinisempi kuin taivas, lepäilin nurmikoilla, joiden nukka oli hienompi kuin salonkimaton, hengitin ilmaa, jossa oli mäntymetsän pihkan ja lämminneen kiviseinän ja sulavan jäätikön yhtynyttä tuoksua...

Miksen uskoisi minäkin siihen, koska kerran koko maailma uskoo? Kun nuoret miehet siihen innostuneina nähtävästi lisäävät sillä uskollaan olemisensa iloa ja matkailunsa hauskuutta, miksen minäkin soisi itselleni iloa ja mielenkevennyttä siitä, että maailmassa kaikki on niin hyvin, kuin suinkin voi olla, ja että se on kehittymässä yhä parempaan päin. Sillä tunteella mieltäni täyttääkseni minä oikeastaan aina lähdenkin matkoille ... päästäkseni onnellisiin ja ihaniin maihin ja nauttiakseni kaikesta niiden kauniista. Aivan niinkuin ennen nuorena, kun sisäisen olemisen ja elämisen riemun pakotuksesta nousin purteeni, jonka valkeat purjeet lepattivat levottomina rannalla, ja lähdin ja laskin ulapoille vetävässä tuulessa, keinuin keinumistani—ja niin oli taivaani *siinä* ja onneni siinä, tarvitsemattani odottaa sitä haudan takaa.

Täytän siis nytkin sillä tunteella mieleni. Käyskentelen ensin täällä näissä viileissä laaksoissa tämän ihanan kesän, siirryn syksyn tullen alppien yli, vietän talveni Caprissa—maailma on luotu minun ilokseni, minun on lupa ottaa siltä kaikki, minkä se voi minulle antaa.

Tartun taas sauvaani ja lähdän. Polku on poikennut laakson keskestä ja alkanut viedä sen toiseen laitaan, josta metsäinen loiva rinne nousee nousemistaan aina sinne, missä metsänraja päättyy. Olen pian hongikossa, viileässä pylvästössä, jonne päivä pääsee vain tihkuen tunkemaan latvojen läpi. Puro on jäänyt laakson toiselle puolelle, näkymättömiin, kuulumattomiin. Yht'äkkiä on edessäni tienristeys, josta toinen polku vie suoraan eteenpäin, toinen lähtee pyrkimään rinnettä ylös. Siihen on puun kylkeen pantu viitta, josta luen: "Maailman Rauhan Majalle."

Tästä lähtee siis tie sen miehen luo, jonka ne eilen näkivät kiikarissa ja joka uskoo siihen, että tuhatvuotinen valtakunta jo on toteutunut maan päällä?

Kuuluu ääniä ja askelia jostakin ylempää, ja samassa huomaan tulemassa alas kaksi vanhaa miestä, samat, jotka eilen olivat lähteneet tänne, oltuaan edellisen yön meidän ravintolassamme, valkopartaisia, mutta vielä reippaita vanhuksia, matkapuku molemmilla yhtäläinen kuin sotilailla, alppiruusuja kokardeina hatussa. Hekin tunsivat minut ja me tervehdimme.

—Menette majalle?

—En tiedä vielä...

—Menkää, herra, menkää ... maksaa vaivan ... ah, hän on merkillinen mies, todella merkillinen!

Kun molemmat taisimme vain muutamia sanoja yhteistä kieltä, ei voinut syntyä sen pitempää puhelua. Kysyin tietä ja kuinka kauan nousu kestäisi.

—Suoraan ylös ... korkeintaan kolme tuntia.

Tie nousee nousemistaan, ja samalla metsä syvenee ja sakenee. Astun kuin umpiportaita, näkemättä ympärilleni, tietämättä, kuinka korkealle olen saapunut. Siellä täällä on käänteiden päässä levähdyspaikka, milloin puupenkki, milloin kalliopaasi, milloin tasoitettu kanto. Jokaisen istumasijan edessä on puuhun naulattu taulu, johon on kirjoitettu jokin tervehdyslause. Eräässä on: "Täyttäköön rintasi rakkaus ja rauhantunne kaikkia lähimmäisiäsi kohtaan." Toisessa on: "Kaikki ihmiset tulevat veljiksi kerran." Kolmannessa: "Humiskoon tämä honka sieluusi uskoa, toivoa ja rakkautta maailmanrauhaan." Eräässä notkelmassa seisoo nuorta metsää runko rungossa kiinni, ja siihen on

pantu kuin sen ajatuksia ilmaisemaan: "Meitä on tässä metsässä tuhannen tuhansia puita, mutta meitä ei ole tässä ainoatakaan, joka tahtois toisensa tuhota." Sen vieressä on toinen taulu: "Pyrkikööt ihmiset kilpailussaan toistensa kanssa *ylöspäin*, aurinkoa kohti, niin kasvaa heistä kustakin solakka huojuva honka."

Sitten tulee samassa metsässä toisia tauluja, joihin on kirjoitettu:

"Jollei minulla, hoikalla huojuvalla puulla, olisi suojanani tuhansia muita puita, en minä pysyisi pystyssä myrskytuulen tullen."

"Tukekaa toisianne pelkällä olemassaolemisellanne, niinkuin mekin sillä tuemme toisiamme."

"Ei mikään toteudu, jos siihen ei usko. Kaikki toteutuu, kun siihen uskoo."

"Maailmanrauha ei toteudu, jos ei kukaan siihen usko. Sen toteutuminen alkaa heti, kun jokuukaan siihen uskoo."

Katselin ensin noita kirjoituksia samalla silmällä kuin niitä aatteellis-isänmaallis-uskonnollisia mielilausemia, joita täällä tapaa jokaisen talon ja ravintolan seinällä. Mutta on tässä kuitenkin jotakin muutakin kuin vain vanhaa, hyvää tunneherkkyttä. Nuo lausemat eivät ole pelkkiä koristeita, niiden takana on kaikesta päättäen miehen oma hartaus ja häntä elähdyttävä aate. Hän on nähtävästi innostaja, joka koettaa vaikuttaa käännytettäviinsä jo ennen, kuin tulee kosketuksiinkaan heidän kanssaan. Joudutan nousuani nähdäkseeni, minkä totuuden seuraava taulu tulee sisältämään.

Siinä on kivistä veistetty allas, mihin pystyyn kohotetun paaden reiästä lirisee vettä, joka sitten kivien lomitse ja puunjuurien alitse solisee purona polun poikki. Altaan reunalla on somasti veistetty puukauha. Paateen on hakattu sanat: "Rauhan madonna lähettää sinua vastaan tämän veden jatkaaksesi virkistyneenä nousuasi Hänen Pyhälle Lähteelleen."

Virkistyn jo pelkästä siitä herttaisuudesta ja somuudesta, millä tämä on tehty, ajateltu ja sanottu. Mikä runoilija, mikä haaveilija siellä asuukaan tuolla ylhäällä! Ja yhä enemmän kiinnittää mieltäni mies, joka täällä erämaassa ajaa maailmanrauhan asiaa, julistaen sitä puiden ja kivien ja purojen välityksellä. Joku Assisin Fransiskusko?

Tie käy jyrkemmäksi ja sen polvekkeet lyhemmiksi. Se on kuin porraskäytävää haljenneiden kallioiden ja puiden lomassa. Jonkin matkan päässä on pengermä, niityn pyörylä, kasvaen ääriään myöten alppiruusuja, uhkuen niitä kuin kukkasmaljakko. Siinä on taas kirjoitus: "Tulija, taita tästä ruusu ja vie se viemisiksi Pyhälle Äidille!"

Tein, niinkuin hän pyysi. Otin uhrikukan laskeakseni sen hänen jumalattarensa jalkojen juureen jossakin siellä, missä sen ehkä tapaan. Mies tuolla ylhäällä näyttää todella palvelevan aatettaan uskontona. Annan mieleni yhä enemmän täytyä tunteesta, että kuljen tässä kuin jossakin pyhässä lehdossa, olen nousemassa jollekin pyhälle vuorelle. Vaikkei hänen jumalansa luultavasti olekaan minun jumalani, miksen koettaisi omistaa sitä itselleni ainakin hetkeksi! Miksen voisi sitä palvella, koska hän sen suo! Sellainen taipumus yllättää usein, kun tulee kosketukseen välittömän tunteen tai vilpittömän uskonilmauksen kanssa. Kuinka helposti joutuukaan ja kuinka mielellään antautuuukaan kreikkalaisen hengen valtaan vanhan kuvapatsaan ääressä, joka seisoo jonkin temppeleliraunion päädyn edessä, tai katolilaisen hartauteen hänen kirkkonsa hämäryydessä, tai vaeltaessaan toivoretkeläisten seurassa jollekin heidän pyhälle paikalleen.

Löysin rauhanmadonnan herttaisesta paikasta, metsärajan yläpuolella olevalta niitypengermältä, korkean, jyrkän kallioseinän alta. Se oli katettuun komeroon asetettu, puusta leikattu veistos, siniviittainen, keltatukkainen, ystävällisesti hymyilevä äiti, polvellaan lapsensa. Äiti painoi jalallaan poikki miekan, joka oli hahmoteltu käärmeeksi, lapsella oli olevinaan toisessa kädessään rauhan palmu, toisessa maapallon kuva. Veistos oli kömpelöä, mutta harrasta tekoa. Sen edessä oli hylly niinkuin alttari, jonka päälle asetettujen alppiruusujen ja muiden pikkuihrien joukkoon minäkin asetin omani. Alttarilla paloi öljytuohus himmeän lasin alla. Sen vierestä vuoriseinän alta kihelmöi lähde maasta.

Näköala madonnan ja hänen lapsensa vihreältä niityltä on kaunis kuin autuaan uni, ihanuuden ja sopusoinnun, rauhan ja onnen, suurenmoisuuden ja somuuden näyte, jonka vertaista vastavalmistunut maailma ensimmäisenä sapattinaan tuskin lienee voinut tarjota tekijälleen. Siihen on levähdytetty kuin vartavasten katseltavaksi kaikki, mitä luonnolla, viljelyksellä, sivistyksellä yleensä on annettavana, kehitys autoioimmasta erämaasta vanhan sivistyskeskustan täyteläisimpiin muotoihin.

Usma sieltä alisista maailmoista on jo aikoja sitten noussut taivaalle ja kiteytynyt liikkumattomiksi hattaroiksi huimaavaan korkeuteen. Suuri sinisenvihreä alppijärvi, melkein kuin meri, heloittaa ja hehkuu iltapäiväaurion kirkkaimmassa, pehmeimmässä valossa, ollen paikoitellen sileä ja tyven ja liikkumaton, paikoitellen väreillen satunnaisten tuulahdusten synnyttämänä tummempana virinä.

Järven perimmässä pohjukassa on kaupunki tehtaineen, torneineen ja valkoisine huoneriveineen, joista ovat kuin vaahtopärskeitä huvilat ylempänä olevilla rinteillä. Järven ranta ylt'yleensä molemmin puolin on kuin katkeamaton päärmä pikkukaupunkeja, kylpypaikkoja, kyliä, taloja ja huviloita. Rannan ja vuoriston välillä on loivasti nouseva viljelty kaista, missä leveämpi, missä kaitaisempi—vainioita, hedelmä- ja viinitarhoja. Järven selällä risteilee laivoja rantoja pitkin ja sen yli rannalta rannalle. Rannoilla kiittää junia, pistäytyen tunneleihin ja tullen niistä ulos. Siellä elää, tykkii ja toimii. Kaikki näkyy tänne, mutta ei mitään kuulu.

Mutta kaiken ympärillä kaartuvat vuoret, ensin alempana metsäiset, niittyiset alpit useissa kerroksissa toistensa takana, sitten niitä ylempänä karujen, harmaanruskeiden kiviröykkiöiden maailma ja kaikkein ylinnä ja äärimmäisenä kaikista ihanin ja samalla kolkoin: eloton erämaa lunta ja jäätä—jota kaikkea rauhan madonna ja hänen lapsensa, kaiken tuon heistä mitään tietämättä ja välittämättä, katselevat, kasvoillaan muuttumaton, hymyilyyn pyrkivä, hiukan ujo ja avuton ilme.

Suoraan heidän räystäspesänsä päältä nousee satoja jalkoja ylös korkeuteen vuoren seinämä, päättyen keilamaiseen huippuun, päähineenä luminen hiippa—osa ikuisesta alkuvuoresta, rosoinen ja rapautunut, ikäänkuin ylailmojen itsensä veistämä jättiläiskuvapatsas. Sen ilme on kylmä, tunteeton ja jylhä. Se näyttää olevan välinpitämätön kaikesta, satoipa tai paistoi, raivosipa hirmumyrsky sen otsan ympärillä, tai hivelikö suvituuli sen ohimoita. Sille on samantekevä, mitä ihmiset siellä alhaalla kulttuurinsa pikkupihoilla luovat ja saavat aikaan tai ovat saamatta. Mitäpä tätä pilvenpiirtäjää jumaluutta, liikkumatonta Buddhaa, jonka jalat pohjaavat merienkin alle, liikuttaa mikään—järjestäkoot itse asiansa, eläkoot tai kuolkoot! Mitä he ovat saavuttaneet? Eikö suurin osa maailmaa yhä vieläkin, miljoonia vuosia valmistumisensa jälkeen, ole suolaisten merien, hedelmättömien arojen ja hietaaavikkojen, rämeiden, aarniometsien ja kiviraunioiden peitossa? Huippu tuossa lienee nähnyt, kuinka monta kertaa lieneekään, lumen ja jään nousevan ja hukuttavan hänet kaulaansa myöten—sulavan kyllä ja väistyvän pois, mutta tulevan taas takaisin. Se tietää ajat, jolloin ei tästä näkynyt ainoatakaan puuta, ei ainoatakaan elävää olentoa, ihmistä kaikista vähimmin. Ne olivat tulleet, ehkä montakin kertaa, ja kadonneet, tulevat kukaties milloin, mutta varmasti, katoamaan uudelleen.

Huippu tuossa ei ole milloinkaan ollut missään kosketuksissa sen maailman kanssa, jonka hän tuhansien vuosien kuluessa on nähnyt kehittyvän allaan. Eikä sillä ole nytkään sen kanssa muuta yhteistä kuin se, jota hänen harteillaan pesivä pyhä lintunsa korppikotka ylläpitää laakson ja vuoriston välillä, täällä pesiessään, sieltä ryöstäessään, täältä vaaniessaan, siellä iskiessään, sieltä hakiessaan, tänne tuodessaan uhrinsa hänkin—verisen karitsan, ehkä lapsenkin, jonka se tuolla ylhäällä raatelee ja syö. Siellä on *se* jumaluus ja siellä sen palvelijan uhrijätteet, vaalenneet luut ja kellastuneet kallot—ja tuossa on rauhan madonna ja *sen* palvelijain uhrilahjat, alppiruusut ja muut kukkaset. Huippu tuossa, se ei mihinkään maalliseen eikä inhimilliseen puutu, ei tunne iloa eikä sääliä eikä osanottoa, on kuva ikuisten lakien laatijasta, joka ne kerran säädettyään ei itsekään enää voi niitä muuttaa, jota ei kukaan tunne eikä palvele, mutta jonka kerran peruuttamattomasti lausuma aate johtaa ja määrää iankaikkisesta iankaikkiseen. Sille ei kukaan uhraa, mutta kuitenkin se saa uhrinsa jokavuotisina hekatombeina kuolleita ja kaatuneita. Ja tähän, tuon jylhän, tunteettoman jumalan jalkojen juureen on herkkätunteinen ihminen, kuka lie, rakentanut asumuksen omalle unelmalleen, jonka avulla hän aikoo kääntää maailmanmenon uusiin suuntiin, vakuutettuna siitä, että aate on juuri tuolta ylhäältä kotoisin ja tulee laskeutumaan sieltä tätä tietä alas niinkuin enkeli rusopilvessä. Onhan se liikuttavaa, herttaista, mutta runoilemista se on, lapsellista, tuota toivotonta, ainaista ihanteellisuutta ja optimismia—itsensä pettämistä—mitä varten sitä on ja pitää olla, miksi siitä ei päästä, kun se kuitenkin on epätotta, silmien lumetta—sillä kaiken takanahan on kuitenkin kuolema?

Ei! Ovatko nyt taas *ne* peikot kimpussani?

* * * * *

—Jumalan tervehdys teille! kuulin miellyttävän, soinnukkaan äänen sanovan jossakin takanani.

En ensin nähnyt siellä, mistä se tuli, muuta kuin harmaanruskean vuorensinän. Sitten siellä liikautti, ja vuoripolun viimeiseltä askelmalta laskeutui minua kohti keski-ikäinen mies, yllään vuorenvärinen karkea munkin viitta. Hän oli avopäin, tukka tuuhea ja paksu, ohimoilta jo harmaantunut. Piirteet olivat hienot, otsa korkea ja puhdas ja luottamusta herättävä. Silmät olivat rauhalliset ja kirkkaat ja melkein lapsellisen vilpittömät. Niiden alla ja ympärillä olevissa uurteissa oli merkkejä jostakin menneestä rasittuneisuudesta, niinkuin arpia umpeen parantuneista sielun haavoista. Ennenkuin olin ehtinyt tarttua hänen ojennettuun käteensä, oli hän jo jollakin salaperäisellä, koko olennostaan huokuvalla miellyttäväsyydellä vetänyt minut itseänsä lähelle. Hänen miehekäs ja luottavan luja kädenpuristuksensa, jonka omituisena vastakohtana oli hänen ujo, melkein arka ilmeensä, voitti minut heti. Tunsin tarpeen olla yhtä mieltä hänen kanssaan.

Häntä seurasi kintereillä suuri, hallava, verkkaisesti asteleva paimenkoira, heiluttaen minulle häntäänsä niinkuin vanhalle turulle; sen kaulassa riippui pieni puulekkeri.

—Herra on matkalla vuoristoon ... onko kauaskin?

—Teki mieleni vain tavata teitä.

—Minuako? sanoi hän melkein hämillään. Olette tervetullut majalleni, mutta silloin täytyy teidän tyytyä lepäämään yönne heinävuoteessa.

—Juuri sitä haluaisinkin.

—Niinkö? ... no sitten! hymähti hän ymmärtävästi ... ja oli, kuin olisi siitä alkanut punoutua tuttavuuteen vievä side välillemme.— Sallitteko, että tarjoan teille hiukan virvoketta?

Hän kutsui koiran eteensä, komensi sen istumaan ja laski lekkeristä viiniä maljaan, jonka ojensi minulle. Tyhjennettyäni sen ja kiitettyäni ei hän näyttänyt tietävän, mitä virkkaisi, enkä minäkään keksinyt muuta kuin:

—Ihana paikka tämä.

—Niin, eikö totta...

Minulla oli vastustamaton halu heti päästä häntä lähelle, puheisiin hänen kanssaan siitä, mikä oli hänen elämänsä, mikä täytti hänen mielensä kaikesta siitä päättäen, mitä tänne noustessani ja tässä olin nähnyt, kaikesta siitä epäilystä huolimatta, mikä vielä hetki sitten oli jäytännyt mieltäni.

—Rauhan madonna tuossa ei olisi voinut löytää parempaa levähdyspaikkaa matkallansa alas maailmaan, sanoin.

—Olette hänen ystävänsä! tuli hänestä lämpimästi.

—Kukas ei sitä olisi...

—Ah, eivät kaikki vielä ole...

—Mutta toivokaamme, että he kerran siksi tulevat.

—Se on minunkin toivoni.

—Oletteko asunut kauankin täällä ylhäällä?

—Liki kymmenen vuotta.

—Ilman toveria?

—Joskus on minulla ollut joku toveri, joskus ei...

—Lienee suloista olla poissa maailmasta ja kuitenkin nähdä se noin jalkainsa alla.

Hän ei vastannut suoraan, mutta hänen silmistään näin myönnytyksen ja samalla mielihyvän siitä, että olin ymmärtänyt hänet.

—Maailmanrauha on kaunis ja jalo unelma, kun sen toteutumiseen vain voisi uskoa.

—Mihin uskoo, se toteutuu...

Hän sanoi sen tynesti, koruttomasti. Mutta siinä tavassa, millä hän sen sanoi, oli niinkuin kaikilla, jotka uskovat ja siitä elävät eivätkä kaipaa muuta eivätkä tunnusta muuta, kätkeytyä itsepintainen, järkkymätön vakaumus: "Koska *minä* uskon, niin se toteutuu." Siinä oli nähtävästi koko hänen elämänsä hermo.

—Sallikaa minun! sanoi hän, nähdessään minun aikovan nostaa reppua selkääni. Vastustelustani huolimatta otti hän sen ja heitti omaan selkäänsä.—Ei, se on minun oikeuteni ... teette minulle suuren ilon ... pahin taival on vielä jälellä.

Lähdimme nousemaan. Olin saattajalleni todella kiitollinen siitä, että hän oli vapauttanut minut vähäisestäkin kannettavastani. Sillä maa, jota tie kulki, oli yhtä ainoata rauniota, vaivalloista louhua, jossa olisi ollut mahdoton päästä etenemään, ellei aina vähän väliä olisi ollut kiviä ja paasia käännettyinä niin, että jalka voi niistä saada tukea. Minulla oli täysi työ astua niin, etten satuttaisi jalkaani. Saattajani kulki edelläni notkein askelin ja notkein vartaloin, varoittaen minua pahimmista paikoista.

Koko se maailma, mikä äsken oli näkynyt madonnan niitylle, oli kadonnut jonkin harjanteen taa. Ei

näkynyt muuta kuin röykkiötä röykkiön takana. Tie kulki kerran syvänteen reunaa, jonka pohjassa oli lumirantainen lammikko, missä uiskenteli irtaantuneita jääpalasia ja lumilohkareita, jotka luultavasti eivät sulaneet koskaan. Ei missään näkynyt vihreyden merkkiäkään. Siellä täällä kohosi lumihuippuja lähempänä ja kauempana, ja heti niiden alla siinteleviä jäätiköitä. Jossakin kuului veden lorinaa, vaikkei vettä näkynyt. Ei muuta kuin jäätä, lunta ja kiveä— poissa koko se maailma, joka oli näkynyt madonnan niitylle, ja sijassa huippuhirviövaltiaan niinkuin mikä vihollismielinen maailma, pakanamaa, jossa lempeillä valloilla ei ole mitään jalansijaa. Tuli tunne, niinkuin olisin ollut menossa jonnekin, josta ei ole paluuta, johonkin kylmenemistään kylmenevään, kivetymistään kivettyvään.

Mihin omituiseen seutuun tuo uskova mies sittenkin on asettunut vaikuttamaan uskonsa toteutumisen hyväksi! Eikö rauhanaatteella ollut sijaa tuolla alempana? Eikö se olekaan siitä maailmasta?

—Onko vielä pitkä matka majalenne?

Hän oli minua hiukan edellä, pysähtyi ja odotti, ja kun saavutin hänet, näin kahden harjanteen välissä ylöspäin umpinaisen ja alas etelään päin avonaisen pikku laakson, tasaisen ja suojatun pengermän kuin nurkkahyllyn, jossa oli rakennus ja sen takana kuusimetsä.

—Onko tässäkin erämaassa kosteikko? Kuinka on mahdollista, että täällä voi mikään kasvaa?

—Auringolle ja etelän lämpimälle ei ole mikään mahdotonta, hymähti hän.

Paikka oli yhtä harvinainen kuin sen asukaskin.

* * * * *

Asumus oli yksi ainoa huone, muurattu rosoisista kivistä, katto ohkaisista liuskoista. Ovi ja ikkuna antoivat etelään päin. Leveän räystäään alla oli istuin. Edustalla oli puutarha ja joitakin istutuksia. Kaikille muille tahoille paitsi etelään oli suojaava harjanne niin laajassa kaaressa, että sen sisään mahtui kokonainen metsikkö pientä tuuheaa, paikoitellen melkein katajana maassa matelevaa kuusikkoa, joka tuskin ulottui huoneen räystäääseen. Metsän takana kihoava rinne oli paikoin punaisenaan, sinisenään, keltaisenaan eri alppikukkia, paikoin vihreänä nurmikkona, jolla käyskenteli joitakin lampaista ja vuohia.

—Oletteko itse kaiken tämän tänne rakentanut:

—En ole rakentanut, ainoastaan ylläpitänyt. Tämä on entinen metsästysmaja, jonka sen omistaja, eräs vanha, hurskas ylimys, lahjoitti minulle, kun madonna ilmaisi, että tappaminen on syntiä.

Hän pyysi minua käymään sisään. Astuin käytävään, joka jakoi huoneen kahteen osaan ja jonka yllä oli vastatehdyille heinille tuoksuva ullakko. Toisella puolella käytävää näkyi olevan saman katon alla karjan olinpaikka, toisella oli suurehko tupa, jonka perällä roihusi risuja ja kanervia palava takkavalkea ja jonka ainoana sisustuksena oli pöytä ja seinään kiinnitetyt lavitsat.

III.

Siellä odotti minua iloinen yllätys, toispäiväiset nuoret miehet, rauhankongressilaiset ja vuorikiipeilijät. He ottivat minut vastaan jälleentapaamisen yhteisellä kuorotervehdyksellä. Ja isännälle huudahti heistä muuan:

—No, isä, olette niin tyytyväisen näköinen, kuin olisitte voittanut uuden opetuslapsen.

—Ah, ei ollut tarvis häntä voittaa, hän on jo madonnan ystävä niinkuin tekin, ystävät, sanoi erakko hilpeästi.

—Kuinka monta lienette jo voittanutkaan meitä täällä ylhäällä!

—Onhan madonna joka vuosi nähnyt heitä saapuvan yhä useampia, jotka uskovat ja tulevat uudestaankin häntä tervehtimään. Toivon, että tekin tulette vielä toiste. Hänen halvimman palvelijansa mieli olisi siitä kiitollinen ja hyvä.

Tavassa, millä hän sen sanoi, ei ollut mitään tekopyhää vaatimattomuutta; hän sanoi sen kyllä ujosti, mutta samalla koruttomasti, kaunis, valoisa ilme haaveellisissa, tummissa silmissään. Hän oli avannut seinäkaapin, ottanut sieltä leipää ja juustoa ja asettanut eteeni.

—Olkaa hyvä!

Hän poistui, ja me kuulimme hänen huoneen takana kutsuvan elukoitaan lypsettäväksi.

Nuorilla miehillä oli ollut onnistunut retki. He olivat olleet tänä aamuna Wildspitzellä, ilma oli ollut tyven ja kuulakka, monen tunnin kävely aamupakkasessa heliseviä hankia myöten oli ollut suurenmoisen ihana. Levättyään tässä päiväsydämen oli heillä aikomus pian lähteä nousemaan suojamajalle ja yöpyä sinne, ollakseen heti aamun sarastaessa siellä valmiina valloittamaan Hornspitzen. He olivat herkällä, hilpeällä mielellä syötyään, levättyään ja nyt iltaviileän tultua lämmitellessään jalkapohjiaan takan ääressä.

He olivat hekin sen omituisen vaikutuksen alaisina, joka lähti tästä miehestä, ja yhtä ihastuneita kuin minäkin häneen ja hänen omituiseen tapaansa ajaa rauhanaatetta täällä yläpuolella pilvien. Ja heillä oli ilmeinen halu olla hänelle mieliksi, osoittaa hänelle olevansa samaa mieltä kuin hän,—aivan niinkuin minullakin oli ollut heti hänet nähtyäni. Sellainen halu valtaa meidät usein lasten ja hyvien ihmisten seurassa. Se on meissä usein ilmaus siitä, mikä meissä on hienointa ja parasta. Eikä se aina ole pelkkää kohteliaisuutta eikä ulkokullaisuutta eikä suosioonpyrkimisen halua—uskomaton, epäilijä, kieltäjäkin löytää, sellainen tarpeen tullen, uskovan seurassa itsestään tähteitä lapsuutensa uskosta ja lapsuutensa aikuisista mielialoista, löytää ne mielihyväkseen ja hakee niiden avulla yhtymäkohtia. Sellainen ymmärtämisen ja yhtymisen halu ei synny missä hyvänsä, se valitsee aikoja ja paikkoja, tarviten oikeata ympäristöä ja oikeata tunnelmaa. Jos me olisimme kohdanneet tämän miehen jossakin muualla, alhaalla omassa maailmassamme emmekä hänen maailmassaan täällä ylhäällä, olisi luultavasti jäänyt tulematta se antautuminen niihin aatteisiin ja tunteisiin, jotka täällä puhkesivat esiin kuin itsestään, kuin ominamme, ilman muuta aihetta, ainoastaan pelkästä pyrkimyksestä päästä sopusointuun sen hengen kanssa, joka täällä vallitsi ja johon hän oli meidät, ainakin minut, virittänyt valmiiksi jo ennen, kuin olimme tänne saapuneetkaan.

—Te näitte hänen madonnansa ja taulunsa—Eikö ole kovin herttaista sillä tavalla ilmaista uskoaan ja ajaa asiaansa! puhkesi heistä munan heti, kun hän oli mennyt.—Jos emme ennen olisi olleet rauhanaatteen miehiä, olisimme sitä kuitenkin nyt.

Sanoin, että ainoastaan hänen tähtensä tahtoisin uskoa, että hänen unelmansa pysyvistä maailmanrauhasta jo on toteutunut tai ainakin pian tulee toteutumaan.

—Miksei se toteutuisi! Miksei maailmanrauha oikeastaan olisi mahdollinen? tarttui heti toinen siihen kiinni. Ihmehän se olisi, mutta onhan nykyaika ihmeitä täynnä. Onhan aika aatteellisillakin aloilla mennyt niin satumaisen huimaavaa vauhtia eteenpäin, tehnyt saavutuksia, joita tuonnoin ei edes oltu voitu haaveilla, että voi olettaa mahdolliseksi melkein mitä tahansa, mikä ennen ohi pelkkää satua. Mikseivät mieletkin muuttuisi sähköän avulla, ennakkoluulot räjähtäisi ilmaan kuin pommeilla ammuttuina?

—Totta kai!

Ja yht'äkkiä oli siinä—sillä herkkyydellä ja valmiudella, mikä on ominaista kaikille älyllisesti valppaille, sillä helppoudella, millä nuorten ajatukset lehahtavat lentoon ja saapuvat päämaaliinsa yli kaikkien esteiden ja ennakkoluulojen, mistään todellisuudesta välittämättä—virinnyt rauhanaatteen ylistely ja keskustelu sen toteutumisen mahdollisuudesta, samoin kuin maailmanliikenteestä ja -veljeydestä eilen tuolla alhaalla. Käden käänteessä se todistettiin mahdolliseksi ja otettiin todistelu todeksi, ainakin sillä hetkellä. Sävel näkyi olevan kaikille tuttu, ja kun yksi antoi äänen, yhtyivät toiset.

—Mitä rauha kansojen välillä oikeastaan olisi muuta kuin hiukan laajennusta siitä rauhasta, joka jo vallitsee kansojen keskuudessa! Koska kokonaiset ihmisryhmät, eturyhmät, puolueet, eri kansankerrokset ratkaisevat riitansa tuomioistuimien edessä, joita ei vielä kovinkaan kauan sitten tunnustettu, mikseivät valtiotkin olisi siihen kypsyneet välisiinsä asioihin nähden? Kun kerran on saatu aikaan *yhteiskuntajärjestys*, miksei voitaisi saada aikaan *maailmanjärjestystä* samassa mielessä? Miksi kansat kävisivät toistensa kimppuun, kun monia kansoja luvultaan suuremmat ihmisryhmät, joiden edut ovat paljoa ristiriitaisemmat kuin kansojen edut, eivät sitä enää tee? Ovathan suurissakin maissa, jopa maanosissakin, miljoonat ihmiset jo vuosisatoja eläneet toistensa kanssa sellaisissa väleissä, etteivät he etujensa valvomiseksi ja oikeuksiensa saavuttamiseksi ryöstä, tapa, polta eivätkä väkivaltaisesti anasta toisen omaa, hänen maataan, hänen karjaansa, niinkuin silloin, kun laillista olotilaa ja yhteiskuntajärjestystä ei vielä ollut olemassa. Miksi ei siis...?

Erakko tuli, tuoden minulle tuopin maitoa. Hän aikoi sanoa jotakin, mutta poistui ja palasi mukanaan kanervakimppu, jolla virkisti tulta takassa. Niin pian kuin aurinko oli mennyt vuoren suojaan, oli tullut syksyn tunnelma huoneeseen, ja elpyvä takkatuli lisäsi kodikkuutta.

—Ja kuitenkin on niiden miljoonain kesken, jotka voivat kuulua eri kansallisuuksiin, puhua eri kieliä,

olla eri uskontoja, jopa eri rotujakin, olemassa monenlaisia, mitä vastakkaisimpia etuja, ja heidän keskuksään kuohuu kiivaita, hillittömiä intohimoja. Nämä ristiriidat voivat olla saman kansan yksilöjen tai sen eri kansankerroksien kesken aivan yhtä vaikeat sovittaa kuin eri kansojen kesken, mutta eihän niitä enää ajatellakaan ruveta aseiden avulla ratkaisemaan. Riitapuolet itsekin pitäisivät sitä mielettömyytenä. Jos kerran vuosituhansien kehitys on voittanut kaikki ne äärettömät vaikeudet, joita on ollut voitettavana, ennenkuin verikosto on poistettu ja omankäden oikeus saatu lakkautetuksi, niin tuntuuhan melkein siltä, kuin omankäden oikeuden ja väkevemmän anastusvallan lakkaamisen kansojenkin kesken pitäisi voida pudota meille kypsänä hedelmänä puusta.

—Perustus maailmanrauhalle on kyllä jo olemassa...

—Niinkuin Pietarin kirkko on rakennettu sille kalliolle, joka on sen perustus ... jolle ... virkkoi erakko, silmissä viaton, lapsellinen ilme.

Hän oli istunut ovensuuhun ja kuunnellut siitä. Kaikki kääntyivät häneen, ja syntyi hetken äännettömyys.

—Niin, jatkakaa vain, sanoi hän punastuen ja hiukan hämillään.

—Tehkää hyvin ja sanokaa itse...

—Minä sanoin jo...

—Tarvittaisiinhan oikeastaan varsin vähän maailmanrauhan aikaansaamiseksi, aikoi joku, murteestaan päättäen englantilainen, kaunis, solakka nuorukainen. Se olisi kahden rodun asia, meidän anglosaksilaisen ja teidän slaavilaisen. Toinen on meren valtias, toinen hallitsee jo suurta osaa maailman mannerta. Heidän etunsa ovat itse asiassa niin vähissä määrin ristiriitaiset, ettei niiden sovittamiseksi tarvita mitään sotia. Minä Englanti ja sinä Venäjä voisimme vallan hyvin tehdä ikuisen rauhanliiton ja pakottaa nämä muutkin kansat siihen liittymään.

—Niinkuin oikeastaan jo olemme tehneetkin, sinä Ranska kolmantena liittossa, sanoi venäläinen.

—Sinä Saksa yksin et kykenisi rauhaa rikkomaan, virkkoi hento, tumma, eloisailmeinen ranskalainen, puhuen omaa kieltään, merkitsevästi lyöden polvelle vierustoveriaan.

—Minä Saksa olen liaksi käytännöllinen kansa tahtoakseni sotaa teidän kansanne, vaikka voisinkin sen avulla saavuttaa joitakin etuja. Me olemme kauppiaita, ja meidän etuihimme kuuluu, että ostajapiirimme ostokyky pysyy heikontumatonna. Me emme tahdo työntää ketään pois, emme valloittaa maita, ainoastaan täyttää tyhjän paikan, tyydyttää kulttuuritarpeen, silloin kun semmoinen jollakin alalla ilmenee. Me tulemme tavaroinemme sinne, missä niitä ei ole kotona olemassa. Kun meille taataan vapaat kulkutiet...

—Jotka teillä jo on...

—Uuden Saksan todellinen edustaja ei ole junkkeri upseeri, vaan tohtori ja kauppamatkustaja. Kaiserin on yhtä paljon kansansa ensimmäinen kauppamatkustaja kuin sen ensimmäinen upseeri. Hän ei koskaan tule vetämään miekkaansa tupesta.

—Niin paljon kuin tuppi heilahdelleekin.

—Niin että herrat minun suhteeni voivat olla täysin levolliset.

—Olet sosialisti, siksi sanot noin.

—Minä en ole, ja sanon samaa.

—Unohdamme Itävallan ja Balkanin.

—Itävalta on rauhan paras tuki, niin kauan kuin vanha Frans Josef elää.

—Ja Balkanin sodat ovat aina olleet sotia takapihoilla, ulkopalstoilla, pahankuristen pikkupoikain kahakoita. Kun melu siellä milloin käy liian häiritseväksi, huudetaan riitapuolet sisään ja talutetaan korvaledestä nurkkaan.

—Maailmanrauha on siis sitä myöten valmis, naurahti joku.

—Se huippu on siis valloitettu, sanoin minä.

Keskustelu vilkastui, läikkyen toisesta toiseen, pysyen kuitenkin yhä tässä samassa. Oli niinkuin jokaisella olisi ollut tarve puoleksi leikillä, puoleksi todella kantaa siihen rauhan erakon eteen kortensa,

koettaa esittää jotakin sen aatteen toteutumisen mahdollisuuden puolesta, johon he yht'äkkiä olivat joutuneet innostumaan ja jota heidän näkyi tekevän mieli todistaa mahdolliseksi.

... Siinä puhuttiin siitä, kuinka nykyisen aseellisen rauhan luoma olotila lopulta käy sietämättömäksi ja kestävämmäksi, siitä, kuinka aseiden riisumisen täytyy olla aivan läheisen tulevaisuuden kysymys. Sillä *onhan* ajan ollen suorastaan mieletöntä, että miljardeja sijoitetaan tuottamattomana, tuhoavana pääomana sotavarustuksiin, kun niillä, hedelmällisiin ja tuottaviin yrityksiin käytettyinä, ainakin aineellinen maailma olisi ennen pitkää uudistettavissa. Se *on* suurenmoinen aate, kaikkein suurimpia! Tulisihan suorastaan tapahtumaan ihmeitä, jos kaivettaisiin maahan se, mikä on aiottu ammuttavaksi ilmaan tai upotettavaksi merien pohjaan. Kaikki uudistukset teollisilla aloilla, joista keksijät, insinöörit, aatteen miehet, maailmanparantajat uneksivat valloittaakseen maailman, helpottaakseen liikeyhteyttä ja käyttääkseen hyväksensä luonnonvoimia, olisivat toteutetut muutamissa vuosikymmenissä. Tunneli Englannin kanavan alle, Pariisi ja Berliini muutettu valtamerisatamiksi, Afrikan hieta-aavikot pelloiksi! Kaikki maailman vesivoimat, meren aaltoilu, luode ja vuoksi, ja auringon lämpö muutettu yhteisillä ponnistuksilla ja uhrauksilla sähkövoimaksi—ihmiskunta heräisi eräänä aamuna siihen, että se on tullut pelastetuksi aineellisista huolistaan ja voi antautua tutkimaan ajattelun ja tieteen korkeimpia kysymyksiä!... Se on saavutettavissa, mikä tahansa on saavutettavissa, kun vain on olemassa keinot, aineelliset apuneuvot. Ihmisajatuksen luomisvoimalla ei ole mitään rajoja, se voi luoda mitä hyvänsä, kun vain on millä luoda... Mikä aavistamaton uudistus kaikilla aloilla!... Sotavarustusvarat varmaan riittäisivät sekä vanhuus- että työttömyys- ja sairausvakuutuksen aikaansaamiseen ... siis koko sosiaalisen kysymyksen ratkaisemiseen.

—Kuinka suuret ovat maailman vuotuiset sotavarustusmenot?

Joku mainitsi huimaavan määrän miljardeja.

Voiko kukaan sanoa, kuinka paljon se on? Se on summa, jota ei enää voi ajatella todellisena, reaalisena. Se on sama kuin avaruus, äärettömyys, suunnaton voima, jonka avulla voidaan saavuttaa kaikki, jonka teholla ei ole mitään rajoja.

—Saataisiin pian luoduksi yhteishyvän vararahasto kaikkien huonojen aikojen, tappioiden ja yllätyksien varalle. Ihminen olisi todella ainoan todellisen vihollisensa, *luonnon* voittaja ja sen valtiass. Sen voiton se olisi voittanut voittamalla itsensä, luopumalla taistelusta itseään vastaan.

—Sotamenot ovat luultavasti kaikkina aikoina olleet suhteellisesti samat, yhtä suuret kansojen varoihin ja väkilukuun nähden. Sodankäynti, ainainen ja melkein taukoamaton, on luultavasti ollut se salainen verenvuoto, joka lakkaamatta on hivuttanut ja heikontanut ihmiskuntaa niin, ettei se vielä tähän saakka ole jaksanut saavuttaa sitä, mihin se pyrkii.

Veri kihosi heille poskiin, silmissä välähteli.

—Sota on alkujuuri kaikkeen kurjuuteen, kaikkeen sosiaaliseen hätään, joka ei koskaan katoa ja joka saa epätoivoon kaikki ihmisystävät ja maailmanparantajat. Jos on ollut jossakin maassa joitakin vuosikymmeniä kestänyt rauhan aika, on ihme nähdä, miten kaikki kasvaa ja versoo.

—Toisin sanoen: sodan haavat paranevat pian—siis: olkoon sodat!

—Ei niin, vaan: tulee sota, joka taas lamauttaa ja hävittää kaiken. Älköön näitä haavoja siis ollenkaan iskettäkö!

... Entä ne tappiot, jotka sisältyvät ihmishenkien hukkaan, miljoonien ihmiskunnan parhaiten menettämiseen? Sotaa seuraa aina rodun huononeminen, sanottakoon mitä hyvänsä niiden muka karaisevasta ja kasvattavasta voimasta. Sota tarvitsee aina parhaat ja nerokkaimmat ja voimakkaimmat jo valmistuksiinsakin, syttyneenä se riistää ne rauhallisilta työaloilta, ja ne ne siinä myöskin ensiksi kaatuvat. Niin kävi Rooman sotilasvaltiossa, niin Napoleonin verilöylyjen aikana. Rotua jatkamaan jäävät vain vähälahjaisemmat, heikot, sairaat ja pelkurit. Kuka voi lukea ne nerot ja nerojen alut, jotka maailman sodissa ovat temmatut pois, ennenkuin ehtivät tehdä sen, mitä olisivat voineet, ihmiskunnan edistyksen hyväksi!

He kuuntelivat toisiaan vain saadakseen itse sanan vuoroa, hyökätäkseen aukkoon, minkä toinen jätti.

—Herbert Spencer on osoittanut, että inhimillisen kehityksen laki luonnonlain välttämättömyydellä päätyy rauhaan ja että täydellinen rauha ihmisten välillä on loogillinen ja välttämätön seuraus kehitysoipista!

He hurmoutuivat yhä enemmän sanoistaan, heidän täytyi saada toistensa kilvalla päästää nuorekas innostuksensa hulmuamaan viimeisimpien johtopäätösten liekkiin...

—Kansat eivät enää vihaa toisiaan kansoina. Sota eri maiden välillä on pian yhtä mahdoton kuin se olisi jonkin maan eri maakuntain välillä. Rooma, Pariisi, Lontoo, Wien ja Berliini haluavat sotia toisiaan vastaan yhtä vähän kuin Firenze, Venezia, Pisa, jotka muutamia vuosisatoja sitten vielä olivat alinomaisissa kahakoissa keskenään eivätkä voineet ajatellakaan muita ristiriitajensa ratkaisukeinoja. On tuleva se päivä, jolloin me ranskalaiset, te venäläiset, italialaiset, englantilaiset, saksalaiset, me kaikki kansat, voimme sulautua korkeampaan yhteyteen, kadottamatta omia erikoispiirteitämme ja yksilöllisyyttämme. On syntyvä järjestö, joka yhdistää kaikki maailman parhaat, on syntyvä *maailmanaiivot*, jotka ajatellen kaikkien puolesta, yhdessä kaikkien kanssa, asettavat valtiollisen, kansallisen ja yhteiskunnallisen sekasorron sijaan järkevän ja objektiivisen älyllisyyden perusteet. Sen lainsäädännän sijaan, joka tähän saakka on syntynyt kanuunankuulain, pommien, miinain ja panssarilaivojen turvin, on tuleva sovinto-oikeus, suuri kansainvälinen senaatti, joka Euroopalle, koko maailmalle on oleva se, mitä eri kansoille heidän parlamenttinsa, valtiopäivänsä ja edustajakamarinsa. Sen aikaansaaminen on kaiken ratkaisu. Se on riistävä lopullisen sananvallan vallalta ja väkivallalta.

Uskalsin huomauttaa, että varustukset yhä vain kasvavat, että sanomalehdet ovat koko kesän lietsoneet sotaa ... tuskinpa vain aseet koskaan luovuttavat valtaansa... Mutta ei kukaan heistä minua kuullut. Ja oikeastaan oli minullekin mieluista tempautua mukaan.

—Ette luule, että sellainen tuomioistuim voi koskaan syntyä? Minä olen varma siitä, että se syntyy; niin pian kuin se huomataan tarpeelliseksi, se syntyy. Onhan se oikeus sitä paitsi jo istunut. Onhan jo vedottu siihen, onhan sen tuomiovalta jo eräissä asioissa tunnustettu, ja onhan se saanut ainakin joitakin sotia jo estetyksi... Sen aikaansaaminen tietysti vaatii suuria ponnistuksia, agitatsionia, on perustettava oppituoleja ... jos ei muu auta, niin ryhdyttäköön *sotaan* sen puolesta...

—Eihän toki...

—Mutta onhan ollut uskonsotia, onhan sodittu suurten aatteiden puolesta, orjain vapauttamisen puolesta, jotka ovat kristillisiä aatteita... Entä rauhanystävään toiminta yli koko maailman ... rauhanyhdistykset, rauhankongressit...

—Näin me puhumme, ettekä te, isä, sano mitään.

Erakko oli istunut ja kuunnellut kaikkea tätä ovensuussa penkin päässä. Siinä hän johti mieleeni muiston vanhan kansan vaatimattomasta sydänmaan isännästä, joka nuorten vieraidensa istuessa ja pitäessä puhetta perällä itse pysytteli pihtipielen tuolilla. Tietystikin hän oli nämä asiat ajatellut syvemmin ja perinpohjaisemmin kuin ne, jotka siinä puhuivat. Se, mikä meille oli hetken keskusteluaine, oli hänelle hengen asia, koko elämän sisällyks. Mutta ilme hänen kasvoillaan oli niin kiinteä, kuin kaikki olisi ollut hänelle uutta, niinkuin hän vasta nyt ensi kerran olisi näitä kuullut. Vai oliko se vain ilmausta siitä, että hän iloitsi saadessaan vastakaikua omille mielipiteilleen?

Tuon tuostakin hän vaihtoi paikkaa, aiheettomasti, niinkuin olisi tahtonut saada sanotuksi jotakin, mutta ei rohjennut.

—Näin me puhumme ettekä te, isä, sano mitään, sanoin uudelleen.—
Kuinka te ajattelette sen kaiken toteutettavaksi?

—Täytyy vain uskoa, ja täytyy rukoilla madonnalta, että se toteutuisi, niin se toteutuu.

Se tuli hänen kaikkein sisimmästään, oli vilpitön ja välitön purkaus.

—Tahdotteko sillä sanoa, isä, että rauhanaate voi toteutua vasta sitten, kun vaatimus siitä on muuttunut meissä uskonnolliseksi velvoitukseksi?

—Sitä minä juuri—ja että kaikkien kirkkojen on tultava rauhan temppeleiksi—jokaisessa kirkossa tulee olla alttari rauhan madonnalle —vasta sitten, kun kaikissa kirkoissa rukoillaan ja saarnataan, että tuhatvuotinen rauhan valtakunta tulkoon ... koska kristinusko sen vaatii ... siksi, että...

Hänen sanansa tulivat työnnähdellen. Hän ei nähtävästi ollut tottunut pitemmältä puhumaan, hän koetti vaieta, mutta ei kuitenkaan voinut, sanat pakottautuivat sittenkin tulemaan.

—... koska se on jo siihen menossa ... sillä se on Kristuksen käsky ... ja jollei sitä rukoilla madonnalta ja sytytetä hänelle kynttilöitä —sillä yhdenvertaisuus ja veljeys ja vapaus ja rauhanaate, kaikki se on tähän saakka jäänyt toteutumatta, koska se ei ole ollut Jumalasta eikä sitä ole ajettu Jumalan avulla eikä hänen tähtensä...

Minusta näytti, että hän ikäänkuin odotti hyväksymistä ja ymmärtämystä sille, mitä oli sanonut ... että hän ehkä koko ajan vain oli odottanut tilaisuutta saadakseen sen sanotuksi. Silmänräpäyksen ajan oli hänen kasvoillaan odottava jännitys. Sitten tuli hänen huulilleen—niin ainakin minusta näytti—

hämillinen hymy ja kasvoille pettymyksen ilme, jota hän turhaan koetti peittää. Ollen kuin muistavinaan jotakin hän poistui.

Olisin suonut hänelle sen ilon, jota hän ehkä oli odottanut. Herkät nuoret miehet ehkä myöskin olivat huomanneet jotakin samaa. Syntyi hetken hämällinen äänettömyys. Oli yht'äkkiä jouduttu toinen toiselle tasolle, menetetty yhtymäkohta, vaikka asia oli yhteinen. Oli tahdottu tuottaa hänelle iloa ja ehkä oli tuotettukin. Mutta juuri kun hän ehkä oli luullut olevansa täydellisten hengenheimolaistensa seurassa, ei hän tavannutkaan vastakaikua sille, mikä hänestä oli kaiken ydin.

Enhän ollut hänen kannallaan, mutta minusta oli, niinkuin nuorten miesten äskeinen innostus olisi ollut onttoa touhua sen rinnalla, miten erakko ajatteli aatteen toteutettavaksi. Se oli heillä kuin jotakin pintapuolista, avutonta hyvän asian harrastamista, niinkuin maailma usein hyvää harrastaa, pikemmin ylimalkaista aatteellista urheilua kuin totista, syvää teon otetta. Hänelle oli asia *niin* suuri, *sen* arvoinen ja painoinen, että se oli toteutettavissa *ainoastaan* uutena uskontona, uusien jumalien avulla, jotka ihmiskunnan oli omaksuttava, jos mieli syntyä maassa rauhan ja ihmisille hyvän tahdon. Hänen päämaalinsa saavuttamiseksi eivät riittäneet mitkään tavalliset maailmanparantajat, ei poliitikot, ei reformaattorit, hänen asiansa edellytti apostoleita, profeettoja, ihmiskunnan uskon uudistajia, ehkä marttyyrejäkin. Hänen aatettaan ei ollut ajettava *asiana*, niinkuin aatteita tavallisesti ajetaan; sitä oli julistettava kansoille kuin evankeliumia pakanoille. Se oli hänelle Jumalan oma asia.

Olinko ymmärtänyt hänet oikein? Olin varma siitä, että olin.

Se oli nähtävästi jossakin määrin selvinnyt nuorille miehillekin.

—Miksi ei kukaan sanonut hänelle mitään myötätuntoista? sanoi heistä joku.

—Tahtoisin, että minulla olisi hänen uskonsa, voidakseni ilahuttaa hänen mieltänsä sanomalla sen hänelle.

—Sanokaa se hänelle siitä huolimatta!

Opas tuli ja ilmoitti, että oli lähdeävä, jos mieli ehtiä ennen pimeän tuloa suojamajalle, mistä jäätikkövaellus ylös Hornspitzelle aamulla varhain oli alkava. Nuoret miehet alkoivat järjestää lähtöään, solmita kengänpaulojaan, sitoa reppujaan. Tultuaan valmiiksi heittivät he taakat selkäänsä, tarttuivat sauvoihinsa ja menivät ulos. Erakko oli puutarhassaan alppirususaidensa keskellä. Heleänpunaiset kukat pitkissä varsissaan ulottuivat häntä melkein polviin. Hän seiso siinä kehystettynä kahden kallion aukkoon, josta ilman mitään ylimenoa avautui laakso ja järvi ja kaikki se maailma siellä hennossa, pehmoisessa iltavalaistuksessa. Hän tuli, kädessään kimppu alppirusuja, joista hän hyvästiksi ojensi yhden kullekin lähtevistä, virkkaen kuin usein kerratun toivotuksen:

—Muistoksi rauhan madonnan puutarhasta.

Silloin heistä yksi, ranskalainen, keksi sen. Ottaen lakin päästään irroitti hän sen lieren ympärille kiinnitetyn kiehkuran valkoisia edelweisseja. Ymmärtäen heti hänen tarkoituksensa tekivät hänen toverinsa samoin.

—Isä, sanoi hän. Nämä kukat ovat kalleinta ja rakkainta, mitä meillä tällä hetkellä on. Olemme ne poimineet, joskus ehkä hiukan henkemme kaupallakin, jyrkän teiden rinteiltä ja kuilujen partailta, viedäksemme ne mikä morsiamelleen, mikä siskolleen, mikä nuorelle vaimolleen. Pyydämme teitä ottamaan ne meiltä muistoksi muutamista täällä viettämistämme mitä mieluisimmista hetkistä ja laskemaan ne vaatimattomana uhriantina rauhan madonnan alttarille.

—Te uskotte häneen?

—Uskomme, joskin ehkä hiukan toisella tavalla kuin te, isä.

—Rauhan madonna ei ole koskaan saanut lahjaa, joka olisi ilahuttanut hänen mieltään enemmän kuin nämä.

Ja liikutettuna hän puristi jokaisen kättä vastaanottaessaan jokaiselta hänen lahjansa. Se oli hieno, miellyttävä kohtaus, joita voi syntyä vain hienojen, sivistyneiden, hyvien ihmisten välillä. Olisin tahtonut, että hurraa olisi kajahtanut heidän jälkeensä ja liinat liehuneet heille hyvästiksi.

He menivät. Erakko seurasi heitä näyttääkseen heille tien päin. Jäin istumaan penkille majan ulkopuolelle.

IV.

Heidän innostuksellaan—oliko sillä oikeastaan totisempaa pohjaa? Eivätkö he—ja enkö minäkin, niinkuin niin monta kertaa ennenkin elämässäni—emmekö olleet tempautuneet mukaan semmoiseen, joka vain on tuulen touhua, joka kyllä liehuttaa lippuja, mutta ei pyöritä rattaita? Sillä eihän se semmoinen koskaan toteudu. Ei ihmiskunta ole koskaan todenteolla tahtonut rauhaa. Se ei ole päässyt siihen siksi, että se ei ole siihen pyrkinyt. Pyrkineekö koskaan? Lieneekö ihmisluonnossa siihen edes mitään edellytyksiäkään? Jos päästäisiin rauhan tilaan, pyrittäisiin siitä luultavasti piankin pois. Mitä varten siihen sitten antautua pelkän myötäsöinnun saavuttamiseksi niiden kanssa, joiden seuraan sattumalta joutuu? Eihän sen aatteen toteutumisen aika ole vielä alullakaan. Eihän se ole vielä periaatteessakaan tunnustettu. Sodalla, sillähän ne vasta on profeettansa ja apostolinsa, jos millä. Kuinka monta *pyhää* sotaa lieneekään sodittu? Jos mikään aikojen alusta on ollut ja yhä on uskontoa, valtioiden ja kansain, niin totta sota—juuri *se* on uskontoa. Huomenna nuo nuoret miehetkin ehkä ovat sen vaikutuksen alaisina, valmiit uhraamaan ei vain kukkakimppujaan, vaan oman henkensäkin sodan jumalan alttarille.

Heidän rauhaninnostuksensa tuskin oli muuta kuin jotakin ajan tunnelmaa, heille mieluisaa tunnelmaa, henkisen huumautumisen tyydyttämisen tarvetta. Täytyihän pukeutua johonkin muotoon, päästä jollakin tavalla purkautumaan sen mielennousun, joka aina niin helposti syntyy näin ylhäällä, kun on poissa kosketuksista todellisuuden kanssa, näin kaukana siitä, mikä on—kun maailman siellä alhaalla voi kuvitella millaiseksi haluaa. Tänne ei kuulu sieltä mitään sen omaa ääntä, täällä soi meille vain se sävel, mikä meissä itsessämme syntyy.

Mutta taaskin, vielä kerran—miksei se saisi sitä tehdä, jos siitä on mielelle ylennystä? Miksemme saisi haltioitua siitä—niinkuin runoudesta, taiteesta, aatteista—jos meillä on siihen tarve, ja herätä vasta huomenna todellisuuteen, jos meidän täytyy? On ehkä niitä onnellisia, jotka eivät koskaan herää, jotka aina elävät unelmissaan, tehden niistä itselleen todellisuuden.

Tuo erakko—häntä ei ainakaan mikään maailmassa voisi herättää siihen todellisuuteen, että hänen aatteensa on vain haavetta. Hän on niitä, jotka, kerran saatuaan uskon, eivät siitä koskaan luovu eivätkä siitä pety. Heidän uskonsa sisällys ehkä joskus vaihtuu, mutta tuskin koskaan katoa heiltä itse usko. Joka kerran uskoo, että on olemassa vanhurskas, oikeamielinen Jumala, hän ei koskaan tule siihen, että häntä ei ole, vaikka maailmanmeno kuinka usein osoittaisi toista. Vaikka mitkä tapahtumat tahansa todistaisivat hänelle, että esimerkiksi rauhanaate on pilvilinna, ei se hänelle merkitsisi mitään. Sillä mikä uskovalle ei toteudu tänään, sen hän uskoo voivan toteutua huomenna. Jos sota syttyy huomenna, on se hänelle viimeinen sota. Jollei sekään ole viimeinen, niin on se viimeisen edellinen. *Hänen* silmänsä jos eivät sitä näe, niin näkevät *toisten*. Hän astuu aina askeleen edelle ja uskoo aina lopulta siihen, mihin tahtoo uskoa, viitaten kaikkia tänäisen todellisuuden todistuksia vastaan tulevaisuuden huomenen mahdollisuuteen. Toteutumisen mahdollisuus ja toivo on hänelle toteutuminen.

Hän tuli, koko olentonsa kuin säteillen ystävällisyyttä, hyvántahtoisuutta ja mielihyvää.

—En koskaan ole täällä kuullut niin kaunista puhetta. He ovat, nuo tuollaiset nuoret, jotka sen kerran toteuttavat. Jos sota joskus syttyisi, ei heistä kukaan menisi.

—Mihin te sen varmuutenne perustatte?

—Koska heidän poskensa niin hehkuivat ja heidän silmänsä paloivat.

Siihen semmoiseen ihmistuntemiseen hän perusti heihin nähden uskonsa ja vakaumuksensa maailmanrauhasta. Voiko mikään usko ja vakaumus olla heikommalla asiallisella pohjalla? Ja kuitenkin hänen yksinkertainen uskonsa maailmanrauhaan oli minulle vakuuttavampi kuin kaikki nuorten miesten todistelut. Oli niinkuin minä, jos sen joskus voisin omistaa, en tulisi omistamaan sitä heidän järjellään, vaan hänen tunteessaan.

* * * * *

Hän osoitti minulle yösijan ullakolla, jonka toinen puoli oli heinävajana, toisessa oli kaksi lattiavuodetta, kumpikin nurkassaan, niiden päällä karkea hursti. Toinen on vieraan vuode, toinen hänen omansa. Niin pian kuin oli saanut elukkansa ruokituksi, sanoi hän tulevansa—ellei häiritsisi.

Heinävuoteelle ojentuessani oli yht'äkkiä, niinkuin olisin ollut kotimaassa, vanhan tuttavani luona, hänen torpassaan, sen tallin ylisillä. Minulla oli aikoinaan ollut siellä eräällä kaukaisella sydänmaalla ystävä, hengenheimolainen, vaikk'emme olleet yhtä mieltä juuri missään asiassa, tavallaan erakko hänkin. Olin usein hänen luonaan metsästämissä ja kalastamassa. Meillä oli yhtymäkohtia vain

muutamissa asioissa, mutta me viihdyimme kuitenkin toistemme seurassa hyvin. Hän oli uskovainen, minä en ollut. Mutta meillä oli jokin yhteinen pohja, en tiedä oikein mikä. Ehkä vain se, että kunnioitimme toistemme vilpittömyyttä. Ehkä hänen puoleltaan myöskin se, että hän oli vakuutettu siitä, että minä kerran omaksun hänen uskonsa. Tuon tuostakin hän toisti: "Sinä puhut nyt niin, mutta odotahan, kyllä sinä vielä kerran." Ehkä minun puoleltani se, että hänellä oli jotakin, jota minulla ei ollut—valonsa yössä, johtolankansa, jota kaipasin, iloiten, kun olin löytänyt ne edes toisella. Ehkä hän oli huomannut, että tulini hänen luokseen varsinkin silloin, kun olin henkisesti hajallani. Hartaalla, tyytyväisellä olennollaan hän sai minut aina yhdistetyksi itseeni. Kun näin, kuinka lujasti hän oli valanut olentonsa siitä, mikä hänessä oli parasta, koetin minäkin tehdä samoin siitä, mitä minussa oli. Hänen järkisyysensä eivät minuun koskaan vaikuttaneet, ainoastaan se järkähtämätön voima, mikä oli hänen tunteessaan ja uskossaan. Mutta kun joku koetti kumota hänen mielipiteitään, olin valmis puolustamaan niitä ominani hänen järkisyillään ja omilla keksimillään uusillakin. Puolustin hänen uskoaan, vaikkei se ollut minun. Olisin ollut valmis uskomaan kaikkeen, mihin hän uskoi. Kun hän koetti todistaa, epäonnistui hän aina. Mutta kun hän hurmautuneena huudahti, viitaten johonkin kauniiseen tai suureen tai ylevään: "Kas, tuossa on Jumala ... etkö näe häntä—tuossa pilvessä—tuon tuulen huminassa—tuossa tuon oikeuden voitossa ... hän puhuu meille kaikkialla, hän on kaikkialla läsnä! On ihanaa uskoa ... soisin sinullekin sen ilon!"—niin minua lämmitti hänen lämpönsä ja sähkötti hänen silmiensä tuli, ja minä olisin tahtonut itse olla samanlainen. Uskovaisten, innostuvien seurassa on minulla aina ollut viihdykstä. Heidän sielunsa lämpö lämmittää minua.

Siellä hänen ullaallaan me usein kesäöinä puhelimme päivän nousuun. Lehmät märehtivät. Lampaiden kellot kilahtelivat tarha-aidan kupeelta. Koira tuli näin ja kiertyi jalkapohjiini. Hän itse liikkui siellä niinkuin erakko nyt tuolla.

Taas tuli minulle se sama, mikä niin usein tämän päivän kuluessa, se, mitä oikeastaan olin lähtenyt hakemaan täältä yläpuolelta pilvien. Kaikki täällä vei siihen, nuorten miesten innostus, erakko, hänen madonnansa. Tahdon vaikka vain suotta ajojaan uskoa, että tämä maailma on paras mahdollinen, että suuret, jalot aatteet sitä hallitsevat, että se menee yhä eteenpäin, voimistuen, hienontuen, kehittyen uusien ihmisystävällisten yritysten, uusien keksintöjen avulla ennen aavistamatonta tulevaisuutta kohti, ei vain aineellisella, vaan myöskin hengen hienostumisen alalla. Sen kehityksen loppupäänä täytyy olla maailmanrauha. Vasta se toteuttaa kristinopin sisimmän aatteen. Ilman sitä on turhaa puhua mistään lopullisista kristillisistä saavutuksista. Se on korkealla, mutta jos sinne ei päästä, ei ole päästy mihinkään, vaan kaikki jää puolinaiseksi. Pessimismin aika on ohitse, samoin karun kritiikin ja ivan. Tämä alkanut vuosisata on oleva Tolstoin aatteiden, Punaisen ristin, Haagin sovinto-oikeuden—ja semmoisten.

Nuo tuollaiset nuoret miehet, ne ovat ehkä sittenkin tämän vuosisadan oikeat edustajat. Heidän innostuksensa on ilmausta sen sisimmästä. Olkoon, että se on vaahtoa, mutta vaahto ei synny itsestään. Sen synnyttää ajan tuulen aiheuttama aaltoilu ihmismielissä. Se on se, joka nostaa sen.

Eihän koskaan tiedä, mikä salaperäinen, kansoissa kätkeytyntä voima siitä vielä voi purkautua. Niin vähän nykyaikainen kuin tuon miehen usko onkin, voipi se vallata liikkeeksi kehittyen, yhtyen sosialistisiin aatteisiin, maailman mielet. Jos kerran entisaikoina on voitu huumautua semmoisiin ihanteellisiin yrityksiin kuin ristiretkiin ja uskonsotiin, joita paljasjalkamunkit ovat panneet alulle, miksei sama ilmiö voisi vieläkin uudistua! Ja toisaalta kaikki marttyyrit— miksei voisi ajatella, että rauhanaatteen saattaa muuttua voimaksi, jota ei mikään voi vastustaa, joka synnyttää sen puolesta uhrautuvia semmoiset määrät, että heitä on mahdoton kaikkia sulkea vankiloihin tai ajaa maanpakoon tai ottaa hengiltä heidän rauhallisen vastarintansa vuoksi?

Tuollainen erakko—keskiajan pyhimys uudessa hahmossa—anna hänen uskostaan kehittyä uskontokunnan, järjestyneen veljeskunnan, joka saa omattunnot haltuunsa ja alkaa johtaa niitä—kuinka herkat sellaisille vaikutuksille mielet ovat, sen näki vanhoista herroista, jotka tulivat vastaan, sen näki noista nuorista miehistä, sen tunnen itsestäni. Tuskin kukaan täältä lähtenee saamatta siitä jotakin vaikutusta. Se on läheisessä yhteydessä koko nykyisen hengensuunnan kanssa ... kansainvälisyyden, hengen aatteiden ja käytännöllisen elämän aatteiden kanssa. Ne, jotka ovat vähänkin valmistuneet sille aatteelle—mikä mainio paikka tämä sen aatteen ajamiselle tunteiden tietä! Täällä ovat ihmiset vastaanottavia, noin takkavalkean ääressä. Kaikkein erilaisimmat yhdistää täällä sama mieliala—syntyy hartaus, niinkuin olisi oltu samassa jumalanpalveluksessa. Semmoisina hetkinä kylväytyvät siemenet, joista ei tiedä, mitä ne itävät ja heilimöivät. Täällä kaikki ainakin *koettavat*, ainakin hetkeksi, asettua hänen kannalleen.

Mutta tällaisia rauhanaatteen korkeuksia, joissa uhrautaan rauhan jumalalle ja häntä palvellaan, voi syntyä missä tahansa muuallakin, vaikka suurkaupunkien keskellä.

Tuskin missään kirkossa vielä on totisesti saarnattu rauhanaatetta. Ehkä yleisin rakkaudenopin

sanoin, mutta ei koskaan erityisoppina, aseidenriisumisvaatimuksena. Mutta ajatellaan, että sitä alettaisiin yhä enemmän julistaa, että se tulisi saarnojen tekstiksi ja jumalanpalveluksen sisällöksi, että pakotettaisiin esiin se puoli Kristuksen opista, saataisiin *siitä* uskontunnustus! Hän sanoi oikein: yhdenvertaisuus ja veljeys ja rauhanaate ovat tähän saakka jääneet toteutumatta, koska niitä ei ole ajettu Jumalan asiana.

Uskon asiaksi sen on tultava, jos mieli... Mikä suunnaton uskon uudistus ja uskon puhdistus, jos niin tapahtuisi!

Kirkon tuleva, suuri tehtävä kautta koko maapallon: kaikki kansat kristityiksi, kaikki kristityt rauhanuskoisiksi!

Tuo yksinkertainen mies täällä toimii jo siinä hengessä.

Minulle tuli vastustamaton halu tulla häntä lähemmä. Olisi ennen kaikkea tehnyt mieleni saada tietää, millä tavalla hän oli saanut tuon uskonsa ... mitä ihmeellisiä teitä hän oli siihen tullut ... kuinka hän oli tullut asettuneeksi tänne sitä harjoittamaan ... mikä oli hänen entisyytensä ... mitä mieskohtaisesti elettyä oli sen takana, mihin hän oli antautunut.

Hän tuli, ja minä kysyin sen häneltä heti.

—Mistä olette saanut tuon ihmeellisen uskonne?

—Onko se teistä niin ihmeellinen?

Sanoin, että hänen uskontonsa vakuutti minua rauhanaatteen toteutumisesta enemmän kuin kaikki todistukset, joita olin siitä kuullut.

—Madonna ilmaisi minulle, että kaikki tappaminen on syntiä.

—Kertokaa minulle, kuinka hän sen teille ilmaisi!

Hän kertoi minulle, ventovieraalle, kääntymisensä, vuoteen laidalla istuen, luonnollisesti, ilman hetkenkään epäilystä, etten sitä ymmärtäisi, vailla sitä olevaisuutta, jonka usein tapaa uskovissa: et sinä tätä käsitä, ei tästä maksa vaivaa sinulle puhua. Samalla tavalla oli hän nähtävästi kertonut sen monelle muullekin, siitä päättäen, että sanottava jo näytti kiteytyneen kuin varmaan muotoon.

Hän oli ennen ollut innokas metsästäjä. Hänen suurin intohimonsa oli ollut huviksensa tappaminen, nautinto siitä sitä suurempi, kuta ihanampi oli ympäristö, jossa se tapahtui. Isäntänsä seuralaisena hän oli metsästellyt kaikissa maissa, kaatanut kaikenlaista riistaa. Hän oli paljon nähnyt ja kokenut maailmaa, kyllästynyt siihen ja sen touhuun ja lopulta pyrkinyt siitä pois. Herttua oli tehnyt hänestä näillä alpeilla omistamiensa metsien ja laajojen metsästysmaiden hoitajan ja vartijan. Joka vuosi saapui herttuan tuttavilla tänne suurille metsästyksille. Koko seudun väestö oli palkattu ajamaan kauriita väijytyspaikkoja kohti, joissa metsästäjät odottivat saalistaan. Riistaa kaatuu suunnattomat määrät, kymmenet miehet kantavat sitä yhtä mittaa laaksoon myötäväksi tai pois kuljetettavaksi herrojen linnoihin. Eräs väijymäpaikka on sillä pengermällä, missä nyt on madonnan alttari. Siihen kauriit alhaalta tullen pysähtyivät huohtaakseen siinä, ennenkuin lähtevät lopulliselle pakoretkelleen ylös jäätikköalueelle, minne niitä on mahdoton seurata. Jos ne siitä pelastuvat, ovat ne turvassa. Ylempänä ei ole enää solia, joissa niitä voisi väijyä.

—Oli jo ilta, vähää ennen angeluskellojen aikaa, jolloin ajon oli päättyminen ja jonka jälkeen ei kukaan enää saanut ampua. Oli viimeinen metsästyspäivä. Kun iltakellot alkavat soida laaksossa, silloin minun on puhallettava merkki, jonka toistaa toinen torvimies toisella alpilla ja sitten kolmas ja neljäs, ja niin kulkee soitto yli koko rintaman, ja rauha on julistettu siksi vuodeksi. Iltakellot alkavat soida. Vien torven huulilleni, puhaltaakseni päättäjäissävelen. Silloin tömähtää vuori, ja keskellä pengermää seisoo nuori kauris, emästään eksynyt, kuulostellen sitä ja varovasti äännähtäen. Minulta putosi torvi kantimeensa ja pyssyn perä lensi poskelle. Vuona oli yhdellä laukalla sen röykkiön päällä, jonka alla nyt on madonnan alttari. Laukaisin, mutta en osannut kuolettavasti. Maassa oli verimerkkejä. Seurasin niitä pimeään saakka saavuttamatta haavoittamaani. Yöllä ilmestyi minulle madonna unessa ja sanoi: —"Sinä olet tehnyt murhan. Eläimen henki on yhtä pyhä kuin ihmisen henki." Etsin monta päivää haavoitettua. Tapasin sen pengermältä, erään kalliojyrkän alta, jonne se oli päässyt laskeutumaan, mutta ei siitä enää nousemaan pois. Sen toinen etujalka oli poikki. Se oli kuollut nälkään, syötyään kaiken vihreän ja järsittyään maasta kanervan juuretkin.

—Ilmoitin herttualle, etten enää voi olla hänen metsästäjänsä. Hän kysyi, miksen. Minä sanoin, että se on synti. Kuinka synti? hän kysyi. Minä kerroin, mitä madonna oli ilmaissut minulle unessa. Herttua oli vanha ja hurskas mies. Hän sanoi, että siellä, missä madonna on ilmestynyt ja käskenyt jotakin, siellä häntä on toteltava. Sen jälkeen täällä ei ole ammuttu, ei koko siinä vuoristossa, jonka herttua omistaa.

Hän pyysi minua jäämään tänne ja vartioimaan, ettei täällä enää koskaan ammuttaisi. Olen vartioinut täällä kauriita kohta kymmenen vuotta. Ne ovat niin kesyttyneet, että öisin tulevat syömään haasialta, joka on tämän huoneen takana. Ajattelin, että madonnan tarkoitus oli ollut vielä suurempi, että hänen oikea tarkoituksensa oli sanoa: koska ihminen ei saa tappaa eläimiä, saa hän vielä vähemmän tappaa toisia ihmisiä.

Tahdoin palvella häntä silläkin tavalla. Pystyitin hänen kuvansa siihen. Monet ovat ruvenneet häntä rukoilemaan ja palvelemaan. Kun he kysyvät, miksi häntä palvelen, niin minä selitän heille sen. Madonna on tehnyt muuta ihmettä. Hän suojelee lumivyöryiltä. Niiltä, jotka häneen uskovat, ei karja joudu hukkaan. Moni tulee juomaan vettä hänen lähteestään ja vie sitä pyhänä vetenä kotiinsakin. Papit eivät ole sitä siunanneet, mutta se on silti pyhää, sillä madonna itse on sen siunannut. Se ei koskaan samene. Kaikki muut lähteet samenevat, kun jäätiköillä sataa, mutta madonnan lähdeettä ei suurinkaan sade samenna.

Enhän voinut seurata häntä aivan kaikkeen tuohon. Mutta jos joku nyt juuri olisi uskaltanut sitä epäillä tai kohauttanut sille ylenkatseellisesti olkapäitään, olisin vakuuttanut uskovani, että kaikki oli tapahtunut juuri niin, kuin hän uskoi. Madonna *oli* ilmaantunut hänelle, madonna *teki* ihmeitä, hänen lähteensä *oli* pyhä, ja sen vesi pysyi aina kirkkaana *siksi*, että se oli pyhää vettä.

Kuului keveitä, varovaisia askelia ulkoa. Koira kohotti päätään, kuulosti, vainusi ja paneutui takaisin.

—Mitä se on?

—Kauriit saapuvat heinähaasialleen.

—Ne todella uskaltavat, vaikka talossa on koirakin?

—Pax ei mene koskaan ulos, ennenkuin kuulee heidän poistuneen.

—Ettekö koskaan epäile sitä, että aatteenne jää toteutumatta?

—En. Ihmisillä on tarve uskoa siihen. Uskon, että suurin osa ihmiskuntaa sydämensä syvimässä uskoo tai ainakin toivoo, ettei enää syttyisi sotia. Ei kukaan, joka on täällä käynyt, ole puolustanut sotaa niitä vastaan, jotka pitävät sitä pahana. Ehkä ajattelevat he toisin tuolla alhaalla maailmassa, mutta niin pian kuin he ovat poikenneet rauhan madonnan polulle ja saaneet juoda hänen lähteestään, tulee heihin halu uskoa, että hän kerran saa sen aikaan. "Meistä on niin, kuin tässä olisi pyhä paikka, ja rauhan jumalan asunto." Niin he sanovat. Saattaahan olla, että monet puhuvat näin vain minulle mieliksi. Ehkä minä heistä monestakin olen vain haaveilija, puolihullu äijä, niinkuin ehkä olenkin. Mutta minä olen iloinen, että he edes *sanovat* uskovansa, vaikkeivät todella uskoisikaan, tai vaikka se olisi heissä vain hetken tunnelmaa. Aina siitä sittenkin jää jotakin, vaikka sanoisi sen suottakin. Minä kuvittelen, että heille tapahtuu niinkuin mehiläiselle, joka tietämättään saa kukan siitepölyä siipiinsä ja tietämättään hedelmöittää sillä toisen kukan... Tämä kesä on ollut ihmeellinen kesä. Ei koskaan ennen ole tullut niin paljon rauhanuskovia. Ne ovat tulleet vartavasten eikä vain sattumalta. Madonna ne nuoret miehet sai puhumaan niin kauniisti ja innostuneesti. Suokoon hän heille varjeluksensa, etteivät he syöksyisi alas... Hyvää yötä teille.

Hän kuului rukoilevan hiljaa ja sitten nukkuvan heti. Ympärillä vallitsi erämaan ja yläilmojen kaksinkertainen hiljaisuus. Puro yhä lorisi jossakin. Koira huoautti nukkuessaan. Jokin hyönteinen risahti heinissä. Lampaat ja kilit lepäsivät äänettöminä navetassaan, mutta ulkoa kuului villikauriiden varovainen liikehtiminen heinähaasian ympärillä. Niitä tuntui tulevan yhä enemmän, ja minua huvitti kuvitella kaiken vuoriston väen jonoa rauhanmadonnan haasialle, jossa oli loppumaton, itsestään siihen siunautuva heinä.

Hän oli totisesti sovittanut sen, minkä heitä kohtaan oli rikkonut.

Jos eläimen hengen ottaminen on synti, niin hän on totisesti sen sovittanut.

Olinhan minäkin aikoinani ollut metsästäjä, tappanut ja haavoittanut, kuinka paljon lienenkään, tulematta siitä kuitenkaan siihen, mihin hän. Olin joistakin epämääräisistä tunnonvaivoista—vaiko vain kyllästyksestä?—lakannut ajaksi, mutta alkanut taas uudestaan, koska semmoinen minusta ei ollut muuta kuin hentomielisyyttä, turhaa tunneherkkyyttä. Kuinka ei minussa ollut tapahtunut sitä muutosta, mikä hänessä? Siksikö, ettei minulle ollut voinut tapahtua sellaista ihmettä, sellaista yöllistä ilmestystä kuin hänelle? Onko ehkä heräys, kääntymys johonkin perinpohjin uuteen, aina joidenkuiden salaperäisten, meistä itsestämme riippumattomien ja meille tuntemattomien voimien ihme—Jumalan ihme, niinkuin uskovaiset sanovat?

Pulppuaako toisissa, semmoisissa kuin hänessä tuossa, suoni joistakin syvistä, aikakausien takaisista lähteistä? Onhan eläimen hengen ottamisen kielto ja siitä johtuva lihan syömisen kammo olennaisena

sisällyksenä kokonaisissa uskonnoissa. Käyhän se säälin ja vastenmielisyyden tunteen punaisena lankana läpi koko ihmiskunnan siveysopin.

Pyysin aamulla herättyäni saada jäädä hänen luokseen. Pyyntöni näytti olevan hänelle mieleen. Kun tiesin, ettei hän ota mitään rahamaksua vierailtaan, kysyin, enkö voisi häntä jollakin tavalla työlläni auttaa. Hän ehdotti, että lähtisin hänen kanssaan heinäan, jos se minua huvittaisi.

Meitä oli kolme, jotka lähdimme. Jo varhain aamulla oli laaksosta tullut nuori mies. Hän oli totinen, hiukan alakuloisen näköinen nuorukainen. Kysyin laskeutuessamme, kuka hän oli.

—Hän on Hanseli, erään yksinäisen naisen poika. Hän on postimieheni ja tavarankuljettajani. Oi, hän on ihana poika, kuiskasi hän. Hän on kyllä suorittanut asevelvollisuutensa, mutta sotaan hän ei menisi. Hän uskoo niinkuin minäkin.

Niityt olivat alempana, vähän matkaa madonnan pengermältä, jonne sieltä vei polku viistoon vuoren rinnettä alas, kuusikon läpi. Siellä oli, sekä laakson tällä puolella että sen toisella, kokonainen alue talonpoikien heinämaita, joilla heinäkorjuu oli täydessä käynnissä. Siellä liikkui kaikkialla väkeä pienten ruskeiden latojen ympärillä, kuului viikatteiden hionnan helkettä, ja soi joikuja laakson yli puolelta puolelle. Alhaalla laakson pohjassa huhusivat matkailijat tervehdyksensä ylempänä oleville ja saivat vastaukseksi iloisen sävelen. Taivas oli yhä edelleen sunnuntaikirkas, ilma tyven ja lämmin. Työ kävi kuin karkelo. Sain taas pitkästä ajasta panna terävän raudan kostean heinän juureen ja nauttia sen mieltä sulosta. Aamulla kaatui heinä, kuivi päivän helteisen auringon alla ja oli jo illan tullen valmistunut kannettavaksi latoon, joka oli kuusikon reunassa, aivan niinkuin ennen kotona, sydänmaan pienellä metsäniityllä ystäväni luona. Se oli ero kuitenkin kotoisen ja tämän välillä, että täällä kuusikon yli kurkottivat päälakeaan häikäisevät lumihuiput ja että niityn yli näkyi vuoristomaisema kaikessa komeudessaan, moniväriset laaksorinteet ja laakson pohjassa yhtäällä kuohuva koski, jonka pauhua ei kuulunut, vaikka näkyikin vaahto, toisaalla hiljalleen vyöryvä vuo, ja alimpana autereinen järvi ja kaikki sen kaupungit ja elämä ja liike.

Minua kuin pakottamalla pakotti asettamaan kaikki rauhanaatteen valoon. Joka taholta oli tulevinaan vastaani sopu ja sointu ja siinä elävät ja sitä harrastavat hyvät ihmiset. Minusta tuntui, kuin erakon aate olisi heitä kaikkia elähyttänyt, kuin he olisivat sen läpikulkemista joka liikkeessään, joka askeleellaan. Ne nousivat verkalleen jyrkkiä rinteitä kukin ladolleen olallaan reppunsa ja aseensa, työnsä aseet, viikatteet ja haravat. Niillä oli kaikilla sama puku, miehet lyhyissä, harmaissa sarkatakeissa kuin vanhat kotoiset heränneet körteissään. Se oli kuin sotaväkeä tuo, joka tuli valloittamaan sen viimeisenkin vähän, minkä ihminen täällä voi luonnolta valloittaa, heinäkipenen ei kovin kaukana ikuisen lumen rajoilta. Olihan siinä pienoiskuva rauhan aseina valloitetusta koko maailmasta—alhaalla järven rannalla viinirypäleiden maa, hedelmien ja ruusujen, kaiken hienoimman viljelyksen maa—täällä vaivaiskoivujen, tunturikuusien ja kanervain Lappi, ja sillä välillä kaikki asteikot—yhtä maailmaa kaikki, keskenään ystävällisissä väleissä elävien ihmisten hallussa.

Heinämiehet olivat kuin yhtä perhettä, tekivät kyllä omaa työtään, mutta olivat samalla yhteistyössä, toimien kuin talkoissa, vaikeita töitä oltu vartavasten niin järjestetty. Kun joltakin loppui oma työnsä, siirtyi hän sanaa puhumatta toisen alueelle niittämään, haravoimaan ja kantamaan. Vuoristo epävakaisine ilmoineen ja yllätyksineen on vihollinen, jota vastaan täytyy aina olla varuillaan. Jokainen täällä on joskus henkensä kaupalla toistaan auttanut ja saanut samanlaista apua. Jos katoa eläin, tai ihmisten edes arvellaankaan joutuneen vaaraan, lähtee koko kylä etsimään. Ihmiset ovat ystäviä, luonto on kaikkien yhteinen vihollinen. Miksei voisi koko maailmankin elämä olla sen periaatteen mukaan järjestettävissä? Ja niinhän se suuresti katsoen jo tavallaan onkin. Missä ei ole, siinä se siihen pyrkii.

Erakon madonna näytti kuin yhteisestä salaisesta sopimuksesta olevan omaksuttu tämän paikkakunnan, näiden heinämiesten suojeluspyhimykseksi. Hän oli heille hyvien säiden haltija, suotuisain ilmojen antaja, selitti minulle erakko. Lähtiessään illalla kotimatkalta he poikkiesivat, melkein kaikki naiset ja monet miehetkin, hänen luokseen, vaikka sinne oli noustava melkoinen, jyrkkä rinne. He polvistuivat hetkeksi sen eteen, näyttivät rukoilevan ja olivat siitä noustessaan, niinkuin olisivat täyttäneet totutun velvollisuuden. *Oli* siis jo olemassa rauhanmadonnan palvelus, rauhanseurakunta, oli rauhanaatteen uskovaisia—sen alttari, pappi—oli pantu tulevan rauhankirkon perustus—tosin kaukana suuresta maailmasta, tosin poissa todellisuudesta yläpuolella pilvien, ehkä vain hämäränä tunnelmana — mutta se *oli* kuitenkin.

—Ettekö puhu heille koskaan tuossa madonnan pengermällä? kysyin eräänä iltana noustessamme.

—Katsokaas, kun minä en osaa puhua. Jospa osaisinkin... Jos olisi joku, joka selittäisi sitä heille, niinkuin ne nuoret miehet eilen.

Meidän heinäntekomme kestää useita päiviä. Lähdemme aina aamulla alas, teemme työtä päivän ja palaamme illalla majalle. Sulaudun yhä enemmän tähän hänen maailmaansa, joka alussa on kuin

epätodellista tarua, mutta muuttuu vähitellen todellisuudeksi, niinkuin ei muuta todellisuutta olisikaan olemassa. Minäkin palvelen rauhan madonnaa, en tosin polvistuen ja rukoillen, niinkuin hän ja muut, mutta vieden sille omine toivotuksineni kukkani minäkin hänen alppiruusuupuutarhastaan, joka aamu, niinkuin se kuuluisi asiaan, niinkuin rikkoisin jotakin vastaan sitä laiminlyömällä.

Joudun siellä näinä päivinä sielun ja ruumiin sopusointuun, mikä minulle tulee vain harvinaisina juhlahetkinä luonnossa, saaristossa, meren rannalla, katsellessani elokuun lämpimänä iltana majakkain äänetöntä tuiketta, kun suuri kuu samalla seisoo taivaanrannalla—kun ei voi eikä tahdo katsoa elämän nurealle puolelle ja kun uskoo, ettei sillä sitä puolta olekaan, että toinen puoli on yhtä kirkas kuin toinenkin. Ruumiini on suloisesti uuvuksissa tehdyn työn jälkeen, mieli etsii vain miellyttävää ja viihdyttävää. Tahtoo nähdä kaikki, ei niin kuin se ehkä on, vaan jossakin "hohteessa". Heikko paimenpillikin saa sydämen väräjämään ja sielun haltioitumaan. Yksinkertainen virsi vaikuttaa kuin mahtava orkesteriesitys. On herkkä ei vain tunteille, vaan myös aatteille, tekee mieli koettaa ymmärtää kaikkea, vastakkaisimpia suuntia, sitäkin, mitä on ennen tuominnut. Silloin ennen kaikkea tahtoo uskoa, uskoa mahdottomintakin, sitä, että kaikki, mitä toivoo, on toteutettavissa.

Ja minä uskoin, että maailmanrauha ei ole enää unelma, ei haave, vaan että sen täytyy toteutua. Se ehkä jo onkin toteutunut. Viimeinen sota, ainakin suurten sivistyskansojen kesken, on jo sodittu. Eihän täällä koskaan tiedä aikaa eikä hetkeä. Ehkä se uusi vuosi on jo alkanut, joskus meidän nukkuessamme, kello kaksitoista yöllä. Sen tähti on jo noussut, viisaat miehet ovat sen jo huomanneet. Kanuunia ei enää laukaista. Linnoitukset jäävät vähitellen sammaltumaan, vallitukset puretaan... Sotalaivat ruostuvat satamissaan... Kuinka moni entisaikain linna onkaan nyt museona, kouluna, kirkkona, kirjastona! Kuinka monet vallit lasten leikkitanterina!

Angeluskellot alhaalla laaksossa soivat lempeästi tyynen illan hämärässä. Niiden ääni kantautuu sieltä tänne saakka, ehkä vielä ylemmäkin, ylimmille huipuille, ikuisten jäätiköiden peikkoluoliin. Ne soivat nyt, juuri tällä hetkellä, yli koko Euroopan mantereeseen, samana hetkenä Espanjassa, Ranskassa, Italiassa ... haastellen enkeleinä maasta maahan, yli merien ja aavikoiden, vuorelta vuorelle ... lennellen toistensa luo vierailemaan yön hiljaisuudessa, kun ihmiset valmistuvat menemään levolleen ... sekaantuakseen heidän uniinsa.

Oli ihana tunne, että minulla taas pitkästä ajasta, ehkä oikeastaan ensi kerran elämässäni, oli usko, usko hyvään, usko oikeuteen ja ihmisrakkauteen, siihen, että maailma sittenkin paranee, että siitä voi tulla ihmiskunnan onnela, kun se kerran ymmärtää onnensa ehdot—mikä ilo, se tunne rinnassa, täältä painua vuorten yli auringon maahan!

V.

Seuraavana aamuna menimme taas niityllemme, hajoittamaan viimeisiä rukoja. Joka aamu olimme rauhan madonnan pengermällä nähneet naisia polvistumassa ja tavanneet heidän tuoreet kukkasensa alttarilla. Nyt siinä ei ollut ketään, eivätkä kukkasetkaan olleet eilisestä uusiutuneet.

Oli lauantai. Ja heillä oli kai ollut kiire töilleen, niin etteivät malttaneet poiketa tänne ylös. Mutta kun tulimme niitylle, ei sinnekään ollut saapunut ketään. Ei muuallakaan näkynyt heinämiehiä, eikä kuulunut viikatteen hionnan helinää niinkuin edellisinä aamuina. Ru'ot seisoivat hajoittamatta, haravat odottivat pystyssä, rukoihin pistettyinä.

Oliko tänään ehkä jokin kirkkojuhla, jotkut kyläkemukut, joita vuoristossa vähän väliä vietetään? Erakko ei tiennyt olevan. Mutta saattoihan silti olla. Aloitimme työmme, hajoitimme heinät omalta niityltämme ja myöskin naapurien niityiltä, niin paljon kuin arvelimme ehtivämme saada niitä kokoon kahden miehen ennen illan tuloa.

Olihan sittenkin merkillistä, ettei ainoallekaan niitylle koko laaksossa päivän pitkään ilmaantunut ainoatakaan heinämiestä. Jokin yhteinen este täytyi olla olemassa. Onhan vuoristo yllätysten maailma. Milloin tahansa voi tulla maanvieremä ja haudata alleen. Silloin tarvitaan kaikki kylän miehet kaivamaan esille hautautuneita. Mutta olisihan luullut ainakin naisten voivan tulla. Eivät ne täällä kernaasti laiminlyö hoitamasta vähiä heiniään.

Olimme hajoittaneet heinät ja istuimme ladon ovella ympärillämme tuoksuva, ritisevä luoko täydessä auringon paisteessa.

—Missä lienevät matkailijatkaan tänään? Ei näy heitäkään yhtä ainoata.

—Omituisinta on, ettei Hanseliakaan kuulu.

Eräässä tien käänteessä alhaalla laakson pohjassa tuli esiin jono miehiä, ei matkailijoita, vaan vuoristolaisia, jotka astuivat kiivaassa, reippaassa tahdissa alaspäin, marssia laulaen.

—Ehkä siellä sittenkin on jokin juhla.

Tömähti polulla, joka kulki viistoon vuoren rinnettä ja toi tähän sotilasvartiomajalta ylempää vuoristosta. Sieltä riensi alppijääkäri, huutaen alas, kulussaan pysähtymättä:

—Halloo, rauhan pappi, halloo! On julistettu sota!

—Mitä sinä puhut? huusi erakko ylös hänen jälkeensä.

—Totta, teidän pyhyittenne! vastasi mies, pysähtyen hetkeksi ja tehden sotilaallista kunniaa, ivallisesti, niinkuin minusta näytti.

—Kuka sen on julistanut?

—Hänen majesteettinsa Itävallan keisari!

Hän huusi vielä jotakin, jota en kuullut, ja katosi harjanteen taa.

* * * * *

Mitä sitten tapahtui, se tuli yllemme kuin alpeilta syöksyvä lumivyöry.

En muista enää, kuinka tulimme rökkiöitä ja rinteitä alas laaksoon, siihen, mistä alkoi nousu erakon majalle. Meillä oli vain yksi ainoa ajatus: saada varmuus siitä, mitä oli tapahtunut, oliko totta, mitä sotamies oli huutanut. Ehkä oli siellä sittenkin vain sotaharjoitukset, ehkä hän riensi vain sitä varten sinne? Ehkä Hanseli ja muut sentähden olivat jääneet tulematta? Tai ehkä tuo mies oli tehnyt meistä vain pilaa.

Mutta tien täydeltä, puolittain juoksumarssissa, rynnisti meidän ohitsemme, pakottaen meidät tiepuoleen, komennuskunta alppijääkäreitä. Seurasimme heitä hetken, niin hyvin kuin voimme, hengästyneinä heiltä kysellen:

—Onko totta, että on sota?

—On!

—Kenen sota ketä vastaan?

—Kaikkien kaikkia vastaan!

—Kaikki meitä vastaan ja me kaikkia vastaan!

Upseerin äänessä oli innostusta ja ihastusta, niinkuin vihdoinkin olisi toteutunut jokin, jota oli kauan toivottu, ja siinä oli samalla kuin ilkuntaa sille, jolle se puhui.

Ne menivät, suonet paljaissa pohkeissa joka askeleella voimakkaasti pullistuen ja kenkään rautanaulapohjat karahtaen kiviin kuin hammasta purren uhasta ja kiukusta.

Tulemme eräälle sillalle, jonka korvassa seisoo vartija. Silta on miinoitettu. Se räjäytetään heti, kun tarvitaan. Enempää hän ei ilmaissut, viitaten meitä menemään.

Meillä ei ole mitään sanomista toisillemme. Se, minkä jo olemme nähneet ja kuulleet, tekee meidät kuin älyttömiksi, mutta kuitenkin me riennämme, minkä kerkiämme, kuullaksemme lisää. Erakko, vanha tottunut vuorelainen, astuu edellä, ja minun on vaikea pysyä perässä.

—Ah, hyvä Jumala! kuulen hänen huokaavan.

Näitä samoja teitä minä viime sunnuntaina kuljin, nousten ja nousten—.

Tulemme siihen paikkaan, missä ylempi laakso lakkaa tasaisesta laskustaan ja ensin pusertautuen ahtaaksi holviportiksi sitten jyrkkänä portaana vie alempaan laaksoon. Siinä on penikulmapatsas. Patsaaseen on kiinnitetty Frans Josefin sodanjulistus Serbialle ja hänen manifestinsa kansalleen. Hän koettaa siinä puolustaa sodanjulistustaan. Siinä on seuraava lause: "Serbia astui vihamielisyyden tielle Itävalta-Unkaria kohtaan, kun minä kolmikymmenvuotisen rauhallisen ja hedelmällisen työn jälkeen Bosniassa ja Herzegovinassa ulotin hallitustoimeni näihin maihin. Minun hallitukseni käytti silloin hyväkseen voimakkaamman oikeuksia mitä suurimmalla alentuvaisuudella ja hellyydellä ja vaati

Serbiaa vähentämään armeijaansa."

—"Ulotti hallitustoimensa" ... toisin sanoen: anasti maan ... "vaati vähentämään armeijaansa" ... toisin sanoen: luopumaan kaikesta itsenäisyydestään. Ja kun toinen ei suostu, käy hänen kaikkein kristillisin majesteettinsa kurjaa kurkkuun. Niinpä niin...

Levähdän hetken, hengästyneenä kiivaasta kulusta. Nyt ei siinä ole usma estämässä. Näkyy koko laakso ja järvi ja kaikki kaupungit, kylät ja niiden kirkot aamun kirkkaimmassa valossa. Se on sama maisema kuin niin monta kertaa ennen, mutta jotakin on kuitenkin toisin. Rannikkolaivat eivät kulje tavallisia reittejään, sillasta siltaan, vaan pitkin ja poikki, kuin hätiköivässä epäjärjestyksessä. Toiset ovat tyhjä, toiset täpöisen täynnä. Lippuja liehuu kaikkialla, katoilla ja kirkkojen torneissakin. Tiet ovat mustanaan ajavia ja kulkevia, vaunuja ja autoja. Siihen näkyy myöskin sen tunnelin suu, jossa viikko sitten olin nähnyt maailmanliikenteen käyvän kuin kellon heilurin: toinen juna sisään, toinen ulos, matemaattisen täsmällisesti. Nyt ei näyttänyt olevan aavistustakaan yhteisestä aikataulusta. Melkein kaikki junat kulkivat yhteen suuntaan, pois vuoristosta, joka ikäänkuin tyhjensi itseään, hylkäsi, minkä kerkesi. Siinä oli kuin jokin hätä ja ahdistus, tänne asti tuntuen. Mutta liput liehuivat tuulessa kuin riemuiten, valkeat punaristiset ylinnä muita, niinkuin nyt olisi heidän päivänsä, ei suru-, vaan riemupäivänsä.

Erakko oli odottanut minua hiukan alempana. Kehoitin häntä rientämään ... tapaamme toisemme ravintolassa.

—Olen levoton Hanselin tähden ... anteeksi.

Ja hän eteni minusta etenemistään, niin että pian olin yksin.

Siis *on* siellä sota tuolla, huolimatta kaikesta, huolimatta nuorten miesten kaikista todisteluista, että se muka on mahdoton, huolimatta pyhästä maailmanjärjestyksestä, huolimatta maailman yleisestä mielipiteestä, erakon uskosta—ja minun haihatuksistani. Sanoihan minä sen! Eipäs maailma siis ollutkaan sen kummempi, kuin miksi sitä olin jo kanan sitten uskonut. Siinäpä sitä sittenkin oltiin. Sota tahallaan tahdottu, tekemällä tehty—puhtaista puhtahin hyökkäyssota heikomman niskaan, niinkuin niin monesti ennen. Kaikki siis taas paikoillaan!

* * * * *

Kun tulin alas ensimmäiseen taloon kylän laidassa, sain lukea siinä uuden sodanjulistuksen ja sen vieressä vielä toisenkin. Ne olivat naulatut erään puutarhan lauta-aitaan, jonka yli kaareutui kirsikka- ja omenapuita, oksat hedelmistä notkuen. Kaikki ovat mukana. Koko maailma palaa. Erakko parka rauhanmadonnineen... Minä narri uusine uskoineni! Tieni vei erään rautatieaseman ohitse. Se oli pieni paikallisasema keskellä vihertävää niittyä, rakennettu matkailijaliikettä varten, somaa tyyliä, kuin huvimaja. Sen sillalle oli ennen ollut vapaa pääsy kenellä hyvänsä, ja sen mukavilta penkeiltä oli hauska katsella tulevia ja meneviä pyyleviä, hyväntuulisia polvihousu- ja reppuselkä-saksalaisia. Nyt sen eristivät kivääri olalla seisovat vartiosotilaat. Hyväntahtoinen vanha asemapäällikkö, jolla ennen oli arvonsa merkinä viaton virkalakki, oli nyt puettu sotilaspukuun, kupeella kalpa, ja hääri komentavan upseerin käskyläisenä, käsi vähän väliä lipassa.

Saapui juna ja pysähtyi. Odotushuoneen ovi avautui, ja sillalla olevaa yleisöä syöksyi sitä kohti, huutaen ja viheltäen: "Alas Englanti! Alas Ranska!" Sieltä tuli sotilasvartion saattamina niitä nuoria miehiä, jotka viikko sitten olivat istuneet rauhan erakon majalla takkavalkean ääressä poltellen rauhanpiippua yhdessä, ranskalaiset, saksalaiset, englantilaiset, venäläiset ... jotka olivat lähteneet vaaralliselle kiipeilyretkelle samaan köyteen kytkeytyneinä, matkalla korkeuksiin ja matkansa lopullisena määränä rauhan kongressi Roomassa... Heidän saksalaisia tovereitaan ei näkynyt. "Kuristakaa ne vakoilijat!" huudettiin heille. "Alas Ranska! Alas Englanti!"—samat maat, joista kuitenkin koko tämä seutu oli suureksi osaksi elänyt, joiden rahoilla tämä rautatie, nämä hotellit, tämä hyvinvointi oli saatu aikaan, joiden väkeä vielä eilen palveltiin kuin ruhtinaita heitä varten rakennetuissa loistolainnoissa. Ehdin nähdä heistä vain vilahduksen. Heidän eleistään ilmeni, heidän silmissään paloi viha vihaa, ylenkatse ylenkatsetta vastaan.

He nousivat santarmien seuraamina vaunuun, ilmaantuen hetkeksi sen avonaiseen ikkunaan. Joukko räjähti uuteen haukkumahuutoon: "Alas vakoijat!"

Silloin huusivat vangit, silmät säkenöiden, posket pingoittuen: "Raakalaiset! Roistot! Barbaarit!—Eläköön Englanti! Eläköön Ranska! Eläköön Elsass-Lothringen!" Heidät kiskaistiin olkapäistä armottomasti vaunuun, ikkuna suljettiin ja uudin vedettiin ikkunan eteen, junan lähtiessä liikkeelle.

Se oli rotuvihaa, kansojen vihaa kansoja kohtaan ... vihaa ihmisten kesken, jotka vielä eilen olivat tavanneet toisensa rauhan ilossa, asuneet samojen kattojen alla, syöneet samojen pöytien ääressä, kulkeneet urheilun aseveljeydessä vaarallisimpien kuilujen partaita, samaan köyteen kytkettyinä... Se

viha oli ollut aina olemassa, päällä vain hieno sovinnaisuuden kuori. Nyt se kuori oli murtunut, vapautuneet intohimojen aallot huuhtoivat riemastuneina rantojaan.

Näen erakon toisella puolella radan, mutta hän ei näe minua. Hän rientää pois, ja minä seuraan häntä.

Tulen kylän kirkolle. Sen tornissa hulmuu sen valtakunnan lippu, kellotapulien luukusta liehuu laivaston, armeijan, liittolaiskansan lippuja, mitä kaikkia liehuneekaan, toisiaan hyväillen kuin kiimaisten hunnut. Kirkossa on parhaillaan jumalanpalvelus. Sisällä ei nähtävästi ole muita kuin pappeja ja sotilaita, koska näitä seisoo rivittäin vielä ulkopuolellakin, kirkon pihalla sen aitauksen sisässä. Muu kansa täyttää aukeaman kirkon ympärillä, hotellien liputetut parvekkeet, ikkunat ja katot. Kirkon avonaisista ikkunoista kuuluu soittoa, laulua ja messua. Kaikkien silmissä on kiinteä, useiden silmissä kiihtynyt, intohimoinen ilme. Kirkosta kuuluu joskus Jeesuksen nimen maininta. Silloin tekee kaikki väki kirkon ovelta talojen parvekkeille ja katoille saakka ristinmerkin, ei hartaudella, vaan niinkuin uhalla, niinkuin: hän on *meidän* Jumala! Tuon tuostakin kuulen kerrottavan papin kirkossa uudistuvat sanat: "Jumala on *meidän* kanssamme, Herra auttaa meitä oikeassa asiassamme."

Pappi vaikenee, urut soivat. Pappikulkue tulee kirkosta ulos täydessä juhla-asussa. Toiset messuavat yhä, toiset heiluttavat pyhää suitsutusta, yksi ripauttelee vihkivettä polvistuviin sotamiehiin. Kaikki muukin kansa polvistuu. Muuan nainen itkee; hänen vieressään oleva toruu häntä siitä. Minäkin polvistun vaistomaisesti; tuntuu, kuin olisi henkeni vaarassa, jollen sitä tekisi.

On yksi ainoa, joka ei ole polvistunut, rauhan erakko. Hän seisoo kirkkoaidan portin pielessä, paljain päin, tukka tuulessa, elottomin, melkein älyttömän ilmein, niinkuin ei ymmärtäisi eikä koettaisikaan ymmärtää, mitä hänen ympärillään tapahtuu. Pappikulkue lähestyy porttia. "Polvillesi!" sähistään hänelle, mutta hän ei liikahta. Häntä nyhdetään kauhtanan liepeistä. Kun hän ei siitäkään välitä, painaa joku roteva mies hänet hartioista alas. Vastustelematta sallii hän sen tapahtua, mutta seisoo polvillaankin yhtä suorana ja yhtä näkyvänä, tekemättä ristinmerkkiä, ja siihen ne eivät häntä enää pakota.

Papit palaavat kirkkoon. Upseeri nostaa lipun ja tulee sen kanssa kirkkopihan portille. Samalla soittokunta puhalttaa marssin, joka tukehtuu suunnattomaan hurraahuutoon ja kättentaputukseen. Heilutetaan ohitse astuville sotilaille hattuja ja liinoja, ja säikähtynyt kyyhkysparvi katoilta ja naakkapilvi kirkon tornista kiittää varjona päiden yli, toria kiertäen, edeten ja palaten.

Sotilaat hajaantuvat ravintoloihin ja taloihin, saatuaan käskyn tunnin päästä kokoontua samaan paikkaan, lähteäkseen asemalle. Joka taholta kuuluu eläköönhuutoja, karkeitä, kimeitä, miesten, naisten ja lasten.

Joudun väen mukana entisen ravintolani edustalle. Sen piha ja vierastupa ovat täynnä sotilaita ja heidän saattajiaan, jotka heitä kestitsevät. Siinä on postimestari, ja pian tulee siihen myös pappi, kumpikin asettuen isännäksi pöytänsä. Jään seisomaan ulkopuolelle, pensasaidan taa, pääsemättä penkilleni, jossa niin usein istuin, katsellen siihen missä maailmanliikenteen valtasuoni tykki kahden tunnelin välissä—mikä oli olevinaan kuva toteutuneesta maailmanveljeydestä, koko kulttuurimaailman yhteenkuuluvaisuudesta ja toisistaan-riippuvaisuudesta, sotien ja vihollisuuksien muka mahdottomuudesta ja järjettömyydestä, ainakin sivistyskansojen kesken. Siinä oli puhuttu ja ihastuttu maailmanrauhan ja tuhatvuotisen valtakunnan toteutumisen mahdollisuudesta, tuon saman isännän silloin hääriessä ja palvellessa niitä, jotka niihin uskoivat, uskotellen itsekä uskovan, —nyt hän, rauhan erakon ihailija ja hänen aatteensa ymmärtäjä, posket hehkuen palvelee niitä, jotka tyhjentävät voiton maljoja itselleen ja maalleen ja tappion ja tuhon maljoja toisille.

Koko tämä talo ja kai myöskin koko tämä laakso ja koko tämä maakin ovat yhtenä ainoana intohimon hälinänä. Samat ajatukset, samat tunteet luultavasti toistuvat kaikkialla muuallakin niinkuin täälläkin.

Rajalle niin pian kuin suinkin! Pikamarssissa heidän pääkaupunkeihinsa! Sota on oleva vain muutamien kuukausien asia, iloinen sotilaskävely Pariisiin. Keisari Vilhelm on sanonut syyskuun ensimmäisenä päivänä syövänsä päivällistä Pariisissa, ja sen hän tekeekin, hän ei ole koskaan myöhästynyt, hänen junansa on aina saapunut sekunnilleen määräpaikkaansa.

—Suorinta tietä!—Tietysti Belgian kautta! Sen puolueettomuusko traktaateilla taattu? Sota rikkoo traktaatit ja paperiperiaatteet!—sen huutaa postimestari leveällä, pyyhkäisevällä liikkeellä.

—Me työnnämme Ranskan Atlantiin ja Venäjän Aasiaan! Ja Englannista me teemme saksalaisen siirtomaan!

—Saksalainen järjestys,—saksalainen kuri—saksalainen sivistys—nyt on niiden aika!

—Oikein! Oikein! säestetään väkijoukosta, joka piirittää sotaan lähteviä.

—Kerrankin heidän täytyy saada tuntea, ketä ovat pistäneet. Koko germaanisen rodun tulevaisuus ja kunnia ja olemassaolo sen vaativat. Ah, vihdoinkin me heille näytämme!

En erota enkä ymmärrä kaikkea, mitä he huutavat. En taida tarpeeksi heidän kieltään, kun sitä puhuu kiihko ja intohimo. Mutta he näkyvät olevan selvillä kaikesta, mitä sodalla on voitettavana ja miten. Kuulen ladeltavan teknillisiä termejä, mainittavan eri aselajeja ja kehuttavan niiden tehoisaa vaikutusta. Se ja se kanuuna kantaa niin ja niin kauas, niin ja niin suuri on sen ja sen räjähdysaineen voima.

Nuo paimenet ja nuo meijeristit, nuo kauppiaat ja nuo viinurit, nuo tohtorit ja virkamiehet, juoksupojat ja hotellirengit, ne tuntevat kaiken sen kuin aapisensa, se kuuluu heidän *sivistykseensä*, he ovat yht'äkkiä erikoistuntijoita, ammattimiehiä alallaan... Onhan siellä toden totta yksi äskeisistä rauhankongressilaisistakin, yksi kaikkein innokkaimmista, Berliinin sosialistitohtori, joka vakuutti, että Saksa ei koskaan aloita. Hänellä ei ole vielä univormua, mutta urheilutakkinsa alla on hänellä valmis upseerin ryhti. Hän huutaa:

—Tämän täytyi tapahtua! Tämä tulee puhdistamaan ilmaa tässä ummehtuneessa maailmassa! Meidän päällemme on hyökätty. Me emme ole tahtoneet emmekä aloittaneet tätä sotaa, mutta emme myöskään sitä pelkää! Se tuli ja tulkoon, meidän on saatettava se voitolliseen päätökseen! On aika tehdä vihollistemme vehkeistä loppu. Näyttipäs vielä kerran kyntensä Frans Josef! Oli jo aika, että Vilhelm lakkasi kulkemasta kauppamatkustajana.

Sentapaista ne puhuvat ja purkavat. Jokainen heistä näyttää uskovan, mitä sanoo. Sanomalehdet ja ammattilyllyttäjät eivät vielä olisi ehtineet saada sitä aikaan. Se on istutettu heihin jo aikoja sitten, jo pienuudesta pitäen, se on vuosisatojen sivistys, joka nyt näyttää *sen* puolensa. Se on heissä koulun, kirkon ja kasarmihengen vaikutuksen yhteinen tulos. Se on heillä verissä. Se on heillä uskonto, ilmaus heidän syvimmästä, todellisimmasta, hartaimmasta itsestään. Se tulee sydämestä—tässä niinkuin tuolla kadun takana toisessa ravintolassa, kaikissa koko tämän järven rannalla—samoin luultavasti kaikissa sotivissa maissa.

Missä ovat nyt ne muutamat, jotka kantoivat kukkia rauhan madonnalle?
Missä on se erakon pikku seurakunta, josta hän oli niin hellän ylpeä?

* * * * *

—Herra, kuulkaa, herra, sanoj joku takanani, koskettaen kättäni.

Se oli Hanselin äiti, ravintolan siivoojatar. Hän oli itkettynyt, ja hänen kasvoillaan kuvastui epätoivoinen hätä. Vetäen minut syrjään hän puhui vapisten, kuin hourailleen:

—Ne aikovat ampua Hanselin siksi, että hän ei tahdo mennä muiden mukana. Ne ovat vanginneet hänet. Upseeri sanoo, ettei hänen ole tarvis mennä rintamaan, että ne armahtavat hänet siitä hänen uskonsa vuoksi, jos hän vain menee kuormastoonkaan tai kantajaksi tai ambulanssiin. Mutta hän ei tahdo sitäkään. Olen rukoillut erakkoa, että hän menisi ja puhuisi upseerille, mutta hän ei tahdo.

—Eikö hän tahdo?

—Ei hän tahdo ... tulkaa te puhumaan hänelle!

—Missä hän on?

—Täällä.

Me tapasimme erakon ravintolan karjapihalla. Hän seisoi siellä, kasvoillaan melkein sama unennäkijän ilme kuin äsken kirkon edustalla. Vaimo parka tarttui hänen käteensä tahtoen suudella sitä.

—Menkää puhumaan hänelle, että hänen on mentävä ... teitä hän kuulee ... minä rukoilen teitä!

—En voi sitä tehdä ... en voi sitä tehdä.

—Te ette *saa* antaa heidän ampua häntä! hän melkein parkui. Menkää, tulkaa puhumaan hänelle! Upseeri lupasi päästää teidät hänen puheilleen! Jos hän lupaa mennä, saa hän armon ... ne odottavat teitä...

—En voi ... en voi kehoittaa häntä menemään sotaan ... en mitenkään voi ... eikä hän kuulisikaan minua.

—Kyllä hän kuulisi ... hän on aina tehnyt, niinkuin te olette sanonut ... kaikki mitä te tahdotte ... se on teidän syyne, jos hänet ammutaan ... ei, ei, en minä tahdo sanoa, että se on teidän syyne ... rakas,

hyvä, armollinen herra, elkää antako heidän ampua minun Hanseliani!

—Mutta eiväthän ne toki kuitenkaan ampune häntä? sanoin.

—Sotaoikeus on jo tuominnut hänet ... neljänneštunnin päästä hänet viedään...

—Tulkaa, missä hän on? sanoi erakko yht'äkkiä päättävästi.

Vaimo lähti viemään meitä.

Hän vei meidät kylän laitaan, jossa koulu- tai kunnan huoneentapainen pienehkö rakennus oli otettu sotakansliaksi. Sen edessä oli piha, jonka portti oli vartioitu. Vaimo mainitsi vartiosotilaalle jonkun upseerin ja pyysi saada puhutella häntä. Hetken kuluttua tuli nuori upseeri ulos.

—Se on hän ... päästäkää hänet Hanselin puheille, sanoi vaimo osoittaen erakkoa.

—Luuletteko voivanne vaikuttaa häneen? kysyi upseeri. Näkyi, että hän olisi kernaasti sen suonut.

—En voi enkä tahdo vaikuttaa Hanseliin.

—Mitä varten te sitten tulitte?

—Ottakaa minut hänen sijastaan.

—Sotapalvelukseenko?

—Ei, vaan ammuttavaksi, jos sen täytyy tapahtua.

Katseessa, jonka nuori, vielä parraton upseeri loi erakkoon, oli sääliä, ylenkatsetta, kaikkea, mitä järjellä on ilmaistavana hullutuksen edessä.

—Mitä te houritte?

—Tarkoiton totta, sanoi erakko hiljaisella, luonnollisella äänellä.

Upseeri ei ensin näyttänyt löytävän sitä pistävää, tappavaa sanaa, jota hän etsi. Ilmeestä päättäen oli ensin tulemassa suuttumuksen sana, sitten se teroi ja kärjistyi ivaksi, ja katse kylmänä hän pisti:

—Minulla ei omasta puolestani olisi mitään sitä vastaan, että juuri teidät ammuttaisiin, koska tiedän, että oikea syyllinen olette te. Ikävä vain, että sotalaki ei salli minun teitä siihen suosittaa. Toivottavasti tulee kerran teidänkin vuoronne. Sitä odottaessanne tehkää hyvin ja poistukaa!

Hän veti miekkansa, teki sillä kunniaa Hanselin äidille, kääntyi ympäri kilistäen kannuksiaan ja huusi komentosanan pihan perälle. Eräs sivuovi aukeni, ja sieltä tuli komennuskunta sotilaita, kiväärit olalla, keskessään Hanseli, jonka kädet olivat köytetyt selän taa. Äiti kirkaisi poikansa nimen ja alkoi syöstä häntä kohden. Hänet estettiin siitä ja pidätettiin seuraamasta saattuetta, joka nopeasti poistui pellon piennarta vuoren alle metsään.

Riensin pois päästäkseni kuulemasta äidin huutoja ja kuulemasta laukausta, jonka kuitenkin kuulin—yhteislaukauksen, niinkuin monen piiskansiiman sätkäyksen, ennenkuin ehdin kylään tarpeeksi kauas. Minulla oli rinnassani yksi ainoa tunne: päästä pois jonnekin, mihin hyvänsä, niin pian kuin suinkin. Tämä maailman ennen ihanin laakso oli minulle nyt petojen luola, tämän kukkasmaljan pohjassa kuhisi ja sähisi kytitä ja käärmeitä. Mutta mihin minä täältä menen, kuinka järjestän matkani, mitä tietä pääsen kotiin? Toistaiseksi ei minulla näyttänyt olevan muuta mahdollisuutta kuin palata takaisin erakon majalle.

Olin tullut jollekin sillalle, jonka alitse kuohui vuolas vuorivirta...
Mutta enhän saanut jättää häntä...

Aioin kääntyä siitä takaisin, kun alkoi kuulua huutoa ja melua kylästä päin ja tien käänteeseen ilmaantui kirkuva ja viheltävä parvi, enimmäkseen naisia ja poikia seuraten erakkoa, joka kulki heidän edellään. Hän ei kuitenkaan heitä paennut, astui vain tavallista, nopeaa tahtiaan. Hänen ja heidän välillään kulki kylän pappi, ollen pitävinään heitä hänestä jonkin verran loitolla, mutta oikeastaan kiihoittaen ja johtaen heitä.

Kuului huutoja:—Isänmaaton! Isänmaaton! Pois täältä!—

Heidän eturivissään, papin kintereillä, hoippui, tukka hajallaan, Hanselin äiti, toisen vuoron vaikeroiden:—Hän ammutti Hanselin!— toisen vuoron kimeästi kirkaisten:—Heittäkää hänet koskeen!

Erakko oli saapunut sillalle.

—Elkää päästäkö häntä yli!

—Heittäkää hänet koskeen!

Jotkut pojat aikoivat rientää hänen ohitsensa sulkemaan häneltä tien. Pappi pysähdytti heidät, astui teennäisen juhlallisesti erakon luo, joka oli pysähtynyt nähtyään minut, ja laski kätensä hänen olalleen.

—Mitä te minusta tahdotte? kysyi erakko tyyneästi ja sävyisästi.

—Tahdon sanoa teille pari sanaa.

—Heittäkää hänet koskeen! kirkaisi taas Hanselin äiti, muiden häntä säestäessä.

—Malttakaa mielenne, ystävät! puhui heille pappi. Jääkäämme tähän!

Huutajat antoivat hetkeksi rauhoittaa itsensä ja peräytyivät, kiertäen kehän ympärillemme.

—Ystävät, sanoi pappi. Sallikaa minun sanoa pari sanaa tälle miehelle ... ne kuultuaan hän menköön elköönkään enää koskaan palatko tämän sillan yli... Se nuori mies oli tämän kylän parhaita poikia. Hän olisi voinut olla siellä, missä hänen ikätoverinsa, rajalla, maataan puolustamassa, ehkä kaatumassa kunnialla sen puolesta. Hänen täytyi kuolla häpeällisin kuolema, minkä nuori mies tähän aikaan voi kuolla. Se ei ollut hänen syynsä. Hänen sielunsa oli myrkytetty. Myrkyttäjä seisoo tässä. Hän olisi ansainnut sen kuoleman, minkä tämä onneton äiti hänestä on julistanut. Elkäämme kuitenkaan tehdä hänestä marttyyria, hänelle on oleva suurempi rangaistus jäädä eloon kuin kuolla. Hän on lopultakin vaaraton houkka. Yhden ainoan hän voitti puolelleen. Olette, ystäväni, tehneet tehtävänne saattaessanne hänet ulos kylästä. Jätämme toisille kylille saman tehtävän kullekin piirissään. Elkäämme viivyttäkö häntä, hänen madonnansa odottaa häntä.

Erakko oli kuunnellut pappia rauhallisesti, kunnioittavasti, melkein nöyrästi.

—Saanko nyt mennä?

—Olkaa hyvä.

—Häntä ei saa päästää!

Suuri, roteva mies, olutkuskin näköinen, hiukan päissään, oli astunut esiin ja huusi vielä:

—Hän on heitettävä koskeen!

Kaikki taas huusivat samaa: häntä ei saanut päästää menemään, hänet oli heitettävä koskeen!

Kukaan ei kuitenkaan, ei hän itsekään, käynyt täyttämään uhkausta.

Erakko oli astunut heitä kohti ja virkkoi:

—Teidän ei tarvitse heittää minua koskeen, minä menen itse, jos tahdotte.

Synty hiljaisuus. Hän uudisti:

—Jos tahdotte, että astun kaiteen yli ... jos olen tehnyt jotakin, josta minun on kuoltava, niin sanokaa, minä kuolen kernaasti.

Siinä, miten hän sen sanoi, tyyneästi, varmasti, koruttomasti, ilman katkeruutta ja mahtailua, oli minulle täysi varmuus, että hän tekee sen, niin pian kuin kuulee käskyn. Koetin vetää häntä pois, mutta hän uudisti vielä kerran:

—Jos yksi ainoa vaatii, niin minä menen. Hakiko hän tahallaan kuolemaa? Oli kuin hän olisi toivonut kuulevansa käskyn.

Mutta uudistettua vaatimusta ei kuulunut. Pappi rupesi, melkein kuin hätäillen, ohjaamaan pois väkeään sillalta. Näytti, kuin hän olisi pelännyt, että vastuu siitä joutuisi hänelle.

Olutkuski koetti vielä yllyttää Hanselin äitiä:

—Sano sinä, sinun on asia.

Vaimo katseli hätäntyneenä ympärilleen. Erakko kääntyi hänen puoleensa:

—Tahdotko sinä? Sotilaat eivät ottaneet minua Hanselin sijaan, tahdotko sinä ottaa?

—Tarjoutuiko hän? kuului joku kysyvän.

—Tarjoutui, vastasi joku toinen.

—En, enhän minä, eihän se ollut hänen syynsä, hän oli kuin isä Hanselille ... eihän se ollut hänen syynsä...

Vaimon pinnistys laukesi itkuun, ja liina silmillään hoippui hän pois sillalta.

Vedin erakon mukaani. Hän antoi viedä itseään vastustelematta kuin unissakävijä.

VI.

Olemme matkalla takaisin majallemme ylös vuoristoon. Hän kulkee koneellisesti, tietämättä mitä tekee. Milloin hän jättää, milloin jää itse jällelle. Hänelle näyttää olevan yhdentekevä, minne menee. Joskus hän on poikkeamassa väärälle polulle, ja kun ohjaan hänet oikeaan, tottelee hän tahdottomasti. Joskus hänen jalkansa kompastuu kiveen tai puunjuureen, niinkuin vanhan miehen jalka. Hän ei näytä tietävän kuiluista, joiden yli ja ohi hän astuu kapeita siltoja tai polkuja, mutta suoriutuu niistä kuitenkin, varmasti kuin unessa. Silloin tällöin hän huokaa raskaasti ja tuskaisesti.

Olemme tulleet ylemmän laakson suuhun, siihen, missä on aina, niinkuin olisi siinä raja kahden maailman välillä. Siinä hän yht'äkkiä pysähtyy ja pyörähtää päin:

—Että ne nuoret miehetkin—ne nuoret miehetkin...!

Hänen kasvonsa olivat uupuneet ja elottomat, silmät kuin autiot ikkunat. Kuljemme taas. Yht'äkkiä hän istahtaa aiheettomasti tien vieressä olevalle penkille ja sanoo kokoon painuen, kädet hervottomina polvilla:

—Maailman sota ... koko maailman sota...

Ja yhtä aiheettomasti hän suoristaikse ja lähtee jatkamaan matkaansa.

Sitten hän jonkin matkaa kuljettuaan jää seisomaan keskelle tietä, kohottaa käsiään ja sanoo kuin itsekseen puhuen:

—Ne olivat kaikki siitä niin riemuissaan, kuin sen suurempi onni ei olisi voinut maailmaa kohdata.

Sama uudistuu hetken päästä, mutta äänessä on vielä suurempi epätoivon avuttomuus:

—Kansat vihaavat toisiaan ... kansat vihaavat toisiaan kansoina.

Kaikki oli harhaa.

Olihan se ajatus minunkin, mutta minä katsoin kuitenkin asiakseni sanoa:

—Tämä ehkä tarvittiin, jotta kaikki sitten kerran muuttuisi perinpohjin.

—Ei sitä tarvittu. Ette usko sitä itsekään. Miksi puhutte minulle mieliksi, *te* niinkuin kaikki muutkin? Ei kukaan muu ole uskonut minua kuin Hanseli.

Hän oli purskahtamaisillaan itkuun, voitti sen ja virkkoi synkästi:

—Että semmoista saattaa tapahtua ... että Jumala sallii semmoista tapahtua!

Tultiin siihen, missä oli tienviitta kepin päässä ja siinä kirjoitus: "Maailman Rauhan Majalle." Hän katseli sitä hetken, noita siroasti, hellästi kirjailemiansa sanoja, nosti sen sitten maasta ja heitti metsään.

—Miksi otatte sen pois?

—Ei ole kenelläkään enää asiaa maailmanrauhan majalle.

Tultiin siihen, missä oli puuhun naulattuna tervehdyslauselma: "Täyttäköön rintasi rakkaus ja rauhantunne kaikkia lähimmäisiäsi kohtaan." Hän repäisi taulun irti, niin että naula parahti, jolla se oli lyöty puuhun. Hän aikoi heittää senkin menemään, mutta asetti sen sitten puun taa maahan kuin varmaan kätköön.

Seuraavassa taulussa oli kirjoitus: "Kaikki ihmiset tulevat veljiksi kerran." Sen hän irroitti

varovammin, niinkuin ei olisi kärsinyt kuulla puun valitusta, ja kätki senkin tiepuoleen.

Tultiin taululle, jossa oli kirjoitus:

"Meitä on tässä metsässä tuhannen tuhansia puita, mutta meitä ei ole tässä ainoatakaan, joka tahtois toisensa tuhota."

—Valhetta, te päin vastoin tahdotte tekin kaikki toisenne tuhota, päästäksenne ylenemään toistenne edelle.

Hän poimi pois taulun toisensa jälkeen, kaikki nuo, jotka oli omalla kädellään veistänyt ja maalannut ja koristanut, kunkin eri kuosiinsa, ja siihen niin suurella rakkaudella sijoittanut—sen, johon oli piirtänyt: "Humiskoon tämä honka sieluusi uskoa ja toivoa ja rakkautta maailmanrauhaan"—sen johon oli piirtänyt ja maalannut sanat: "Pyrkikööt ihmiset kilpailussa toistensa kanssa *ylöspäin*, aurinkoa kohti, niin kasvaa heistä jokaisesta solakka huokuva honka"—sen, jossa oli sanat: "Tukekaa toisianne pelkällä olemassaolollanne, niinkuin mekin sillä tuemme toisiamme."

Kun tultiin taululle, johon oli kirjoitettu: "Maailmanrauha ei toteudu, jos ei kukaan siihen usko. Sen toteutuminen alkaa heti, kun jokuukaan siihen uskoo", luki hän näin: "Maailmanrauha ei toteudu koskaan, koska ei kukaan sen toteutumiseen usko."

—Ettekö tekään?

—En.

Mitä hän on tekevä tultuaan madonnan purolle? Puro pursusi kiven alta yhtä kirkkaana ja solisi tien yli yhtä iloisesti kuin ennen, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Kiveä hän ei voinut kaataa, otti ainoastaan kauhan irti kantimestaan ja kätki sen kiven alle. Lähde jäi siihen ja sen kiveen kaiverrus: "Rauhan madonna lähettää sinua vastaan tämän veden jatkaaksesi virkistyneenä nousuasi Hänen Pyhälle Lähteelleen."

Tuli se vaikea, jyrkkä taival, joka melkein portaana nousi madonnan lähteelle. Levähdyspaikkana olisi siinä ollut alppiruuusupengermä, josta olisi ollut otettava kukka uhriksi alttarille. Ei kumpikaan meistä sitä tehnyt. En minä, kun ei hänkään. Hän nousi nousemistaan ja katosi louhukkoon.

Saavutin hänet vasta madonnan pengermällä. Hän odotti minua, sylissään pyhän äidin ja hänen lapsensa kuva. Hän oli ottanut sen pois alttarilta ja kantoi sitä käsillään. Oikeasta asennostaan poistettu veistos oli kuin itsestään kangistunut ruumis, jonka jäseniä ei kukaan sen kuollessa ole ollut oikomassa. Sen avuton ilme oli vielä avuttomampi kuin ennen. Silmät tuijottivat ilmeettöminä ylös jylhään, karuun vuoristoon, lapsi piti yhä toisessa kädessään rauhanpalmuaan, toisessa maapallon kuvaa, huulillaan sama hymy kuin ennen. Sen hyvää uskoa ei mikään ollut järkyttänyt.

—Miksi otitte sen? ... miksi se ei saanut olla siinä, missä oli?

—El siihen kukaan enää usko.

—Ettekö tekään?

—En.

—Mutta voihan vielä tulla aika.

—Se ei tule, koska ei jo tullut.

Hän kantoi sen ylös majalle, niinkuin isä hukuneen lapsensa, verhosi sen siellä vaatteeseen ja asetti nurkkaan vastapäätä takkaa. Sen tehtyään hän ryhtyi tavallisiin askareihinsa, lypsi ja ruokki elukkansa, viritti valkean ja toi minulle ruokaa, mutta ei itse siihen koskenut.

Ryhdyin lukemaan lehtiä, joita olin ehtinyt ostaa joitakuuta alhaalla laaksossa. Hänkin otti yhden, koetti lukea, mutta jätti sen samassa. Samoin toisen ja kolmannen. Hänessä kaivoi ja jäyti. Ajattelin, että hänen mielialansa ja menettelynsä ylös tultaessa oli ollut hetken heikkoutta. Ehkä se oli vain pettymyksen ensi tuska, joka oli saanut hänet kieltämään uskonsa. Hän ehkä sen katu ja vie huomenna madonnansa takaisin.

Hän on siirtynyt lähemmä tulta. Hänen ennen pehmoiset, hyväntahtoiset, melkein lapselliset kasvonsa ovat käyneet kireiksi niinkuin ankaran vanhan vaimon. Hänen suupielissään revähtää esiin katkera piirre. Silmissä on terävä, rasittunut kiilto. Yht'äkkiä hän puhkeaa:

—Juhlavaatteissa he menevät kirkkoon, naiset ja lapsetkin, kostuttamaan otsansa pyhällä vihkivedellä, rukoilemaan *Jumalaa*, että hän antaisi menestystä aseille...

Oltuaan hetken vaiti hän puhkesi taas:

—Ne eivät voi uskoa, että Jumala on yksi, koska kaikki rukoilevat häneltä apua toisiaan vastaan. Koska voivat sen tehdä, täytyy heidän uskoa, että heillä jokaisella on oma erikoinen jumalansa... Jos he uskoisivat, että Jumala on kaikilla sama, eivät he uskaltaisi, toinen toisella puolen rajan, polvistua sen yhteisen Jumalan eteen... Veli ei uskaltaisi pyytää isältä apua veljensä, hänen toisen poikansa, surmaamiseen... He eivät usko, että isä taivaassa on kaikkien yhteisen isä... Ehkei hän olekaan...

Edelleen hän ajatteli ääneen, lomaan aina vaieten:

—Narri, joka uskoin ja uskottelin muille, että ihmishenki on pyhä, että suurin rikos on tappaa ... että ihmishenkeä ei saa ottaa kukaan muu kuin Jumala, joka on sen antanut... Narri, minä, joka pystyitin rauhanmadonnan alttarin niille, joista tappaminen on suurin hyve, pyhin velvollisuus!

—... Se on surkea harha, että ihmiset muka ovat omaksuneet kristinopin. Ne eivät ole edes koettaneetkaan toteuttaa sitä täällä maan päällä. Paratiisissa oli rauha. Mutta jo ensimmäisessä perheessä veli surmasi veljen.

Hänen näytti täytyvän saada se sanotuksi. Suurella vaivalla hän oli saanut sen puserretuksi esiin. Useat kerrat pyyhki hän hikeä otsaltaan, ennenkuin löysi sanat. Hän nousi, mutta jäi hetkeksi katsomaan minuun ovensuusta, silmissä ilme, jossa oli kuin kysymystä, rukousta ja odotusta. Sitten hän meni.

Olisiko minun ehkä pitänyt kutsua hänet takaisin ja koettaa osoittaa, että hän oli väärässä, että kristinuskon asia ja hänen rauhanasiansa eivät sittenkään olleet kärsineet sitä haaksirikkoo, minkä hän luuli niiden kärsineen ... että sodan jälkeen taas tulee rauha, että maailma sitten on sen aatteelle vain sitä alttiimpi ... että kristinopin totuudet kyllä jo hallitsevat ja ovat aina hallinneet maailmaa ... että pitää vain, kaikesta huolimatta, työskennellä sen hyväksi, painaa aura syvemmälle vastaisten kylvöjen ja satojen toivossa? Olisiko hänen avuton katseensa, sanojen jyrkkyydestä huolimatta, pyytänyt minulta apua ja tukea? Olivatko hänen sanansa olleet liioiteltuja vain sitä varten, että minä ne sitä voimakkaammin ja vakuuttavammin kumoaisin?

En kuitenkaan voinut tehdä mitään saadakseni hänet vakuutetuksi. Oma viikon vanha uusi uskoni rauhaan ja maailman erinomaisuuteen ja kaikkeen siihen oli mennyt samaa tietä kuin hänenkin. Ja enemmän kuin mikään oli hänen oma epäilyksensä nyt juuri sitä repinyt. Uskoni lippu oli riistetty riu'ustaan niin perin pohjin, ettei siitä ollut edes riekaleita jäljellä. Hän oli oikeassa kaikessa, mitä oli sanonut. Hänen purkauksensa oli juuri sitä, minkä täytyy purkautua sen rinnasta, joka on täydellisesti pettynyt. Ja hyvä, että petytään. Tätä maailmaa ei saa haaveilla paremmaksi, kuin se on. Saakaamme silmämme auki ja oppikaamme näkemään todellisuus semmoisena, kuin se on. Oppi on ihana ja oikea, mutta ihmiset eivät ole sitä koskaan omaksuneet. Se ei ole toteutunut eikä ole toteutettavissa. Juuri niin, kuin hän sen itse sanoi. Jos kristinoppi on rakkautta ja rauhaa, ei se ole sovitettavissa tämän maailman menoon. Sen keinot eivät riitä viemään meitä mihinkään luvattuun maahan. Jahven oppi vei tunnustajansa heidän luvattuun maahansa. Mutta hänen ehtonaan ja vaatimuksenaan olikin, että heidän oli hävitettävä tieltään kaikki muut kansat, vaimot ja lapsetkin, jopa joskus elukatkin. Niinkuin turkkilaiset tekevät vielä tänäkin päivänä Armeniassa ja muualla. Niinkuin tässä sodassa kristitytkin näkyvät aikovan tehdä. Belgiassa ollaan jo hyvällä alulla. Niinkuin suuret yleensä tekevät pienemmilleen. Kristuksen oppi ei ole käytännöllisesti sovitettavissa tähän pyhään maailmanjärjestykseen. Kansojen välisiin suhteisiin se ei ole painanut heikointakaan leimaansa. Maailma ei missään suhteessa, silloin kun oikein kovalle ottaa, koskaan kysy, onko sen kristittyinä maailmana lupa tehdä niin. Kongresseissa, paraateissa, juhlissa ja jumalanpalveluksissa puhutaan rauhasta ja rakkaudesta; kansojen arkitoiminnalla, pienessä niinkuin suuressakin, on oma erikoisetiikkansa.

Ei niistä nuorista miehistä luultavasti kukaan uskonut mitään siitä, mitä puhui. Se oli sittenkin heillä tilapäistä tunnelmaa, huumausta, ei muuta.

Hän tuli takaisin, istui ja tuijotti tuleen.

... Lieneekö maailmassa mikään sota alkanut tarpeettomammin, itsekkäämmin, räikeämmin? Suurvalta kietoo vuosikymmeniä puristukseensa pientä kansaa, anastaa sen alueita, hakee riitaa ja karkaa sen kimppuun—vielä sittenkin, kun se jo on nöyrytnyt sen eteen maahan maan tasalle. Siitä purkautuu vyyhti: koska yksi, niin toinenkin...

... En näe vähintäkään syytä, miksi tämän olisi *täytynyt* tapahtua, miksi välejä ei olisi voitu selvittää rauhallista tietä. Mikä iva heistä, kaiken maailman kylmäverisistä, kaukonäköisistä, taitavista, tietävistä!

... Olivat saamassa valmiiksi tämän maailmansa nuo suuret, nerokkaat sivistyskansat—luulivat

ainakin—ja olinhan minäkin luullut. Kaikki sen aineelliset, henkiset voimat olivat kytkeytymässä siihen yhteen suureen voimakeskukseen, joka on eurooppalainen kulttuuri, kansainvälisyys, jonka oli luotava, uudistettava, rakennettava maailma entistään ehommaksi ... ja sitten menevät ja särkevät juuri sen, katkovat kaikki johdot, lyövät rikki kaikki koneet, panevat kaikki pyörät seisomaan... Ennen hävittivät *barbaarit* kulttuureja ... lienevätkö *ne* sitä koskaan tehneet, siihen kyyneet? Kulttuurien luoja itse ne kävivät toistensa ja omienkin kulttuuriensa kurkkuun ja kuristivat ne hengiltä, barbaarit tulivat vasta koirina haaskoille.

... Kuka lopulta voittaneekin, kulttuuri ainakin joutuu tappiolle ja saa maksaa kulut. Sitä tässä sodassa hävitetään, jokainen laukaus pirstoo jonkin sen arvoista.

... Joku tuossa kirjoittaa: "Välttämätön, raudankova, maailmanmenoa määräävä laki tähän pakotti. Kansamme on lisääntynyt liiaksi voidakseen tulla toimeen meille pantujen rajojen sisällä. Meidän täytyi murtaa patomme, päästä väljemmille vesille." Se, väljyys, varmasti saavutetaankin. Mitä muutakin saavutettaneen, ainakin saavutetaan se, että taas pitkäksi ajaksi ei tule ahdasta Euroopan mantereella. Liiasta väestä ei tule olemaan vastusta, jos kanuunat ja kuularuiskut edelleen tekevät tehtävänsä. Kaadetaan miljoonia. Tapetaan pois toisia toisten tieltä, harvennetaan metsää. Kansat auttavat toisiaan tämän tarkoituksensa saavuttamiseksi. Nuo tekevät sen palveluksena näille, nämä saman vastapalveluksena noille. Kun taudit ja rutot ja nälkä eivät enää tee tehtävänsä niinkuin ennen, rupeavat kansat toistensa rutoksi, toistensa näläksi. Se on paljoo mutkattomampi metku ratkaista yhteiskunnalliset pulmat kuin keksiä keinoja, miten elinehtoja olisi parannettava. Rauhanystävätkin tarttuvat miekkaan. Sosialistitkin ovat mukana rakentamassa uutta aikaansa sillä keinoin. Eipäs heitettykään kiväärejä kasaan kasarmien pihoille. Toveri ampuu toverin, niin on tovereita vähemmän toistensa tiellä palkkoja painamassa. Sota se nyt siis rakentaa ihmiskunnan onnea, panee perustusta uusille aikakausille.

—Vaan ette ehkä halua kuulla tätä tämmöistä—vaikenen, jos tahdotte.

—Puhukaa vain! Kuulkoot nämä seinät senkin.

Hän sanoi niin, mutta minä näin, että hänen oli vaikea sitä kuulla. En kuitenkaan voinut olla jatkamatta.

—Teitä siis ehkä huvittaa kuulla, mitä tuossa kirjoittaa sotaisesti innostunut professori. "Kaikkina aikoina on historia antanut loistavia todistuksia siitä, että sodat panevat liikkeelle suunnattomia siveellisiä voimia, avaavat sulkeutuneita sielujen syvyyksiä, vievät elämän mahtavasti kuohuville vesille ja antavat sille sanomattoman suuruuden ja pyhyden keskellä hätää ja uhreja. Tästä suuruudesta tulee osalliseksi jokaisen yksityisen elämä, jokainen meistä kutsutaan toiminnastaan kohoamaan korkeammalle tasolle ja vapaaehtoisesti täyttämään sen, mitä tämä rauta-aika on oikeutettu vaatimaan meiltä kaikilta."—Niin ne puhuvat ne, jotka näkevät suuresti ja tuntevat syvästi ja voimakkaasti. Ja paperitraktaatit revitään ja tuomiokirkkoja pommitetaan ja vallihautoja kaivetaan peltoihin, puutarhoihin, jopa vainajien asumuksiinkin. Me vanhat, tunneherkät miehet täällä maailman ullaolla, rauhoittukaamme, nukkukaamme tyynesti yömmä ja herätkäämme uuteen aamuun! Vanha uskomme on meiltä otettu, mutta meille annetaan sijaan uusi ja ehempi. Haaveemme paremmasta maailmasta ja täydellisemmästä ihmiskunnasta on toteutumassa. Pyhä maailmanjärjestys on jo pantu täytäntöön siinä järjestyksessä ja kurissa, jolla sota toimii ja jonka se jättää jälkeensä tuleville polville. Suuret, älykkäät sivistyskansat ovat päättäneet yhdellä pikaisella otteella päästä tätä tietä onnensa perille. He ovat siihen vuosikymmeniä varustautuneet. Se on ollut heillä aatteellisesti valmistettu, tieteellisesti harkittu suunnitelma. Heidän pyhin innostuksensa, heidän terävin järkensä, heidän ammatillisin kykynsä ovat olleet siinä mukana sitä aikaansaamassa. Mielel on aikoja sitten muokattu, jänteet ja lihakset harjoitettu. Se on tapahtunut kaikki maailmanrauhan merkeissä. Se on sitä, jota eurooppalaisen sivistyksen korkein saavutus, sen 42-senttinen ämyri nyt julistaa maailmalle. Sen ääni se nyt angeluskellojen äänenä tällä hetkellä soi yli Euroopan, lännestä itään, yli aavikoiden, vuorelta vuorelle, vieden tulevan taivaan sanomaa maasta maahan, sekaantuen kellareissa piilevien ihmisten uniin, opettaen heitä käsittämään onnensa ehdot, muistuttaen heitä siitä jumalasta, jota *nyt* on palveltava.

—Niinpä niin...

—Viekää, ystäväni, madonna ja hänen lapsensa takaisin tuonne ulos kuuntelemaan ajan enkelikuoroa! Älkää asettako häntä entiseen paikkaansa, pikku komeroon, mistä näkyy vain viaton vaatimaton laakso, vaan nouskaa hänen kanssaan korkeuksiin, korppikotkan huipulle, josta hän voi seurata tapahtumia kaikilla näyttämöillä, jonne ei kuulu kaatuvien valitushuutoja, ainoastaan kumea, komea ammunta heidän kunniakseen!

—Eihän...

—Koska rauhanmadonnanne teidät petti, tehkää hänestä sodan madonna! Siellä tulee häntä ehkä

pian tervehtimään ilmalaivaritari, ehkä joku heistä, jotka antoivat hänelle edelweissuhrinsa—pyytämään häneltä, hyvien ilmojen antajalta, suopeita tuulia ja hyvää onnea retkelleen. Palatessaan pudottamasta pommeja sairaaloihin tai jossakin kirkkopuistossa leikkivään lapsilaumaan tuolla alhaalla lakeudella hän yli liittäessään muistaa häntä kukkasuhrilla kiitokseksi hyvin suoritetusta, onnistuneesta retkestään.

Koetin taas lukea, mutta minua äitelöitti kaikki, mitä luin, varsinkin kaikki syytökset, puolustukset ja selitykset. Tämä sota oli minusta itsensä alkupahan ilmaus, joka ei enää ole millään ihmisvoimalla poistettavissa, koska innostusta siihen ilmeni kansojen parhaissakin. Oikeuden ja rauhan jumala näytti maailman alusta alkaen tehneen turhaa työtä sen poistamiseksi. Ei näyttänyt olevan mitään, joka voisi saada minut vakuutetuksi siitä, että maailmanmeno enää on muutettavissa.

—Te uskoitte, että se tapahtuisi uskon uudistuksen avulla.

—Sen minä uskoin.

—Ette usko enää? Ja siinä olette oikeassa. Sitä uskonuudistajaa, joka sen tekisi, ei luultavasti tule koskaan syntymään. Kai rauha taas palajaa, mutta niinkuin aina ennenkin ainoastaan väliaikaisesti, seurauksena uupumisesta ja sotivien kykenemättömyydestä sotaa jatkamaan, vaan ei suinkaan mistään vakaumuksesta, että se oli lopetettava itsensä vuoksi, sentähden, että se semmoisenaan on kauhistus. Mitä kaikkea sitä vastaan taas katumuksen tai innostuksen ja herätyksen hetkinä puhuttaneekin, mitä tehtäneekin, mitkä maailmanparantajat, apostolit ja marttyyrit sen asiaa kerran taas ajanevatkin—vaikka tuleva rauha sitä solmittaessa julistettakoon kuinka ikuisiksi maailmanrauhaksi hyvänsä, siihen kaikkeen ei ole enää luottamista. Sillä olihan kaikkea tätä olemassa jo ennenkin, kaikkia näitä: uskoa, aatetta, uskoja ja ajattelijoita ja uskon sankareita ja aatteen ajajia, veritodistajia, henkensäkin uhraajia, rauhan erakoita, Hanseleita ... eivätkä saaneet mitään muuta aikaan, kuin että sittenkin puhkesi sota, jommoista maailma ei koskaan ole nähnyt.

—Niin teki, niin teki...

—Ja *kun* niin teki, kun maailmanrauhaa siis ei synny eikä voi syntyä, niin on samalla myös kaikki inhimillinen ja kristillinen harrastus ja pyrkimys yleensä vain puolitekoista toimenpidettä ja kaikki sen saavutus keskeneräistä tulosta siihen nähden, minkä täytyisi olla kristikunnan lopullinen pyrkimys ja päämäärä; oikeuden ehdoton voitto, sen turvaaminen niillekin, ja ennen kaikkea juuri niille, jotka sitä enimmän kaipaavat—aseettomille ja heikoille, jotka eivät itse voi sitä hankkia.

—Entä mitä sitten?

—Omalta kohdaltani en näe muuta kuin kuoliaaksi isketyn uskon, teidän ja minun, joka ei ole eloon herätettävissä, ellei ihmettä tapahdu.

—Ihmettäkö! virkkoi hän kuin säpsähtäen, luoden minuun pikaisen, välähtävän katseen, mutta sitten vaipuen takaisin välinpitämättömyyteensä, niinkuin olisi luullut nähneensä jotakin, mutta huomannut sen harhaksi. Sitten hän nousi ja meni ullakolle eikä enää palannut.

Hän oli minulle viimeinen pettymys. *Hänen* ei olisi pitänyt siihen tyytyä, ei omaksua sitä, minkä minä. Hänen olisi pitänyt tulla uskoni avuksi, vaikkei olisi uskonutkaan. Olihan hän uskoni isä, miksei hän edes yrittänytään saada lastansa henkiin? Miksi juuri hän kieltämällä oman uskonsa oli antanut minun uskolleni lopullisen iskun? Hänen ei olisi pitänyt poistaa viittojaan eikä ottaa pois madonnaansa siitä, mihin hän ne kerran oli pystyttänyt. Olisivathan olleet edes hautaristeinä muistuttamassa jostakin, joka kerran oli elänyt. Jos ei muuna, niin edes aaveina ilkkumassa maailmalle sen häpeätä ja alennusta... Olisi antanut *heidän* ne hävittää.

Mutta kaipa hän oli tehnyt, mitä tunteensa oli käsenyt.

Kaipa tässä ei voinutkaan muuta.

Kai täytyy käydä, niinkuin käy. Aikahan sovittaa ja antaa anteeksi kaiken. Ja onhan uskovalla maailmalla aina se, joka ottaa kantaakseen sen kuorman juuri pahimmalla taipaleella: "Se oli sallittu, se oli välttämätöntä, se oli rangaistus meidän synneistämme. Mikä ei toteudu täällä, se toteutuu tuolla" j.n.e. Ehkä ystäväni selviytyy hänkin sitä tietä?

Mutta saako tyytyä kaikkeen ja antaa anteeksi kaiken, minkä hyvänsä? Eikö se tuo veltto, villaisella painava, kaikkia repeämiä kiinni kurova oppi, eikö se juuri lopulta ole kaiken uusiutumisen ja parantumisen pahin jarru? Saako koskaan unohtaa ja antaa anteeksi sitä, mikä juuri nyt tapahtuu Belgiassa, Flanderissa, Reimsissä? *Ne* siellä eivät sitä koskaan tee. Ne sopivat vasta sitten, ne tahtovat kuulla rauhasta puhuttavan vasta sitten, kun heidän kärsimänsä vääräys on kostettu. Eikö henki hengestä, hammas hampaasta, viha vihaa vastaan sittenkin, ainakin eräissä tapauksissa, ole se, joka antaa parhaan ratkaisun, johon tulee turvautua ja jota siis on ylläpidettävä pyhänä tulena?

Mutta sehän on juuri se pohja, jolle ne, jotka sotivat, aina tahtovat rakentaa rauhan. Sillä tavallahan ne, toisen lopullisella voitolla ja toisen perinpohjaisella kukistamisella, juuri uskovat jakavansa oikeutta. Ja ehkä jakavatkin joillekuille. Mutta ne, jotka jakavat oikeutta yhden heikon puolesta, ne kieltävät sen samassa henkäyksessä taas toiselta heikolta, siltä, jonka ovat voittaneet ja siltä, jonka oikeuksiinsa saattaminen ei kuulu heidän etuihinsa. Ase jakaa etuja eikä oikeutta. Ase ei koskaan kelpaa riidanratkaisijaksi. Sen tuomiosta on aina vedottava. Mutta mihin? Johonkin korkeampaan oikeuteen? Mutta kun sitä ei ole, kun siihen ei kukaan usko: ei, että se on ollut, ei, että sitä tulee koskaan olemaan.

... Ellei ihmettä tapahdu?

Aikooko hän, tuo tuolla ullakollaan, sittenkin tarttua siihen oljenkorteen? Ojentaako hän ehkä kätensä sitä kohti, ennenkuin uppoo? Luopiko hän uuden haaveen menetetyn tilalle, odottaako ääntä taivaasta, enkeliä pilvistä? Näytti melkein siltä hänen ilmeestään.

* * * * *

Takkatuli valaisi viimeisellä tuikkeellaan huonetta. Sen perällä nurkassa seiso i rauhan madonna, niinkuin erakko oli sen siihen asettanut. Sen silmille heitetty vaate oli valahtanut pois. Se hymyili yhä, ja sen lapsi piti yhä yhtä uskollisesti rauhanpalmuaan pystyssä. Tekijänsä usko siinä eli, vaikkei se enää elänytkään tekijässä itsessään. Se ei ollut mistään pettynyt eikä tule koskaan pettymään. Sen sisaret, monet tuhannet madonnat, ovat kirkoissaan, kappeleissaan, alttareillaan hymyilleet samaa hymyään, vähääkään häiriintymättä, muuttamatta ilmettään, minkä taiteilijat ovat heille uskonsa hetkinä antaneet. Niiden ympärillä, kaduilla ja toreilla, jopa niiden jalkojen alla alttarin juurellakin on vuotanut sukuvihan ja uskonvihan veriä. Ne on raastettu pois, unohdettu ullakoille vuosisadoiksi, löydetty, tuotu takaisin ja panta vanhoihin paikkoihinsa hymyilemään, todistamaan siitä uskosta ikuiseen hyvyyteen ja hellyyteen, joka oli elähyttänyt niiden tekijät tekemään ne sellaisiksi, kuin ne oli tehty. Ja aina niitä on tehty samanhenkisiä, samanilmeisiä kuin tuo. Se usko on aina elänyt, ei mikään ole saanut sitä juurineen revityksi. Se on uupumatta, pettymättä tyrkyttänyt itseään, vaikuttanut alttareilta, kappeleista, luostareista, kammioista,—aina vain muistuttanut rauhasta ja hyvästä tahdosta pimeimpinä, sotaisimpina perhe-, heimo ja sukukostosotien aikoina, ja saanutkin lopulta jotakin aikaan, ei tosin rauhaa kansojen kesken, vaan kuitenkin jonkinlaisen laillisen olotilan heidän keskuudessaan.

Saanut rauhaa aikaan—eikä kuitenkaan mitään saanut, sillä mitä mikään saavutus merkitsee, koska juuri raivoaa maailmansota, ennen kuulumaton?

Siitä huolimatta se tuossa vain hymyilee, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Ja koira lepää kiehkurassa lattialla, ja kauriit saapuvat yösyönnöksilleen.

* * * * *

Ja aamulla on, niinkuin koko maailmassa ei olisi mitään muuttunut. Ilma on yhtä ihana, elokuun taivas yhtä kuulakka, vuorten valkeus yhtä häikäisevä ja kaukaisuuksien sini yhtä leppoisan ystävällinen. Alhaalla laaksossa näyttää olevan samoin kuin täällä ylhäällä. Laivat kulkevat, ja junat ovat liikkeellä. Erakkokin toimii tänä elämänsä suurimman pettymyksen jälkipäivänä askareissaan niinkuin ennen. Heinään hän ei kuitenkaan tule. Menen sinne yksin. Siellä ovat talonpojat jälleen työmaillaan, kokoamassa viimeisiä luokojaan. Työvoimia on vähemmän, kaikki nuoret miehet ovat poissa, mutta vanhemmat miehet ja naiset tekevät työn sitä reippaammin, niinkuin puuttuvienkin puolesta. Vanhemmilla naisilla on rinnassa kukkakimppuja niinkuin kunniamerkkejä, ilmaisemassa, kuinka monta heillä on poikaa sodassa. Kaikki he ovat tai ainakin koettavat olla hilpeällä mielellä. Uskotaan, että sota päättyy pian, että kaikki on valmiina uudeksi vuodeksi.

Kuulen parin vanhan miehen juttelevan, toisen luodessa, toisen polkiessa heiniä latoon. He laskevat jo sodan voittoja ja tappioita. Hotellit tulevat tietysti kärsimään matkailijain puutteesta, mutta maamies hyötyy. Hänen tuotteensa, liha, voi, juusto tulevat olemaan hyvissä hinnoissa, mutta varsinkin heinät. Se ei ole enää heinä, joka tässä kahisee hangon päässä, se on hopeakuontalo, joka siinä helisee. On kuulunut, että herttuan maat ja niiden riista julistetaan takavarikoiduiksi, koska hän on vieraan maan alamainen. Metsästys joutuu luultavasti vapaaksi, ja ainakin saa vuoriston vartioväki ampua kauriita muonakseen.

—Mitä mahtanee erakko siihen sanoa?

—Äijä paha.

Sekö oli heidän pohjimmainen suhtautumisensa häneen?

Pari naista tulee puhelemaan kanssani. Kuka on vienyt pois madonnan? Erakko itsekö? Mitä varten? He olisivat tahtoneet rukoilla häntä, että hän soisi heidän aseilleen pikaisen voiton.—Kuinka te voisitte

rauhan madonnalta semmoista rukoilla?—Koska pikaista voittoa seuraisi pikainen rauha. Sitten ei koskaan enää syttyisi sotia, kun me olisimme kukistaneet kaikki vihollisemme; ei kukaan heistä enää voisi aloittaa sotaa meitä vastaan, kun he kaikki olisivat kukistetut. Pyytäkää häntä panemaan rauhan madonna siihen, missä se oli.—Voittehan rukoilla sitä muilta madonnilta.—Täytyy rukoilla kaikkia madonnia, kaikkia pyhiä täytyy rukoilla. Kaikki pyhimykset ovat rukoiltavat meidän puolellemme.

Sen verran he olivat selvillä siitä. Se oli *heidän* käsityksensä erakosta ja hänen aatteestaan.

Oli hänellä sittenkin ollut oikea vaisto korjatessaan pois madonnansa.

* * * * *

Jäin sinne, kun en tiennyt, minne muuannekaan menisin. Kotimaahan olivat tiet toistaiseksi tukossa. Täällä sain nähtävästi olla rauhassa.

Vuorillemme tuli talvi pian, käärien vaippaansa ensin ylemmän vuoriston, valahtaen sitten meidän yllemme ja levittäen viimein liepeensä laaksoon asti. Pian istuimme siellä kinosten keskessä niinkuin pakopirtillä ennen, eristettyinä kaikesta, mutta tuntien ja aavistaen kaiken kaameuden ja onnettomuuden olemassaolon. Olemme kuin langattomassa yhteydessä ampumahautojen kanssa kaikilla rintamilla. Kuulemme kanuunain paukkeen, kuularuiskujen rätinän, huudot, korinat ja valitukset. Joskus saamme tukun sanomalehtiä, joita meille laaksosta tuodaan. Ajatuksillamme ei ole muuta suuntaa kuin sota. Jos ne joskus poikkeavatkin muuanne, palaavat ne kuitenkin heti sinne takaisin. Ja aina nousee kysymyksiä, vanhoja ja uusia, tuskaisia ja turhia, joihin ei koskaan tule vastausta.

Mitä varten tämä palo sytytettiin? Mitä aiotaan sillä saavuttaa, jota ei olisi voitu saavuttaa ilman sitä? Miksi aatteelliseksi hyväksi vuotaa kaikki tuo veri? Uhkasivatko jotkut persialaiset jotakin Hellasta? Ovatko nyt mitkään Alankomaat olleet pakotetut luomaan espanjalaisten sortajainsa iestä? Ahdistiko puolikuu ristiä? Onko ajettavana minkään uskonvapauden tai orjain tai muiden vapautuksen asia? Kun luen heidän tarkoituksistaan, on minusta, niinkuin he itsekään eivät olisi niistä selvillä. Niitä on heillä joka päivä jokin uusi. Kaikki sanovat tahtoneensa sitä estää. Kaikki olivat siihen pakotetut. Kaikki syyttävät toisiaan ja pesevät kätensä. Ei kenelläkään ollut siis *niin* tärkeätä asiaa, että hän ehdoin tahdoin olisi tahtonut viedä sen sodan tuomioistuimen ratkaistavaksi. Sota oli yllätys ja erehdys. Mutta jos tuli erehdys, miksi he eivät siitä lakkaa?

Jos maailma nykykannallaan ollen ei vielä saanut järjestetyksi asioitaan ilman sotaa, jos ihmiskunnan, umpikujaan joutuneena, täytyi siitä ulos päästäkseen murtaa tiensä väkivalloin, miksei silloin yhtä hyvin puhjennut se suuri luokkataistelu, jota on odotettu ja pelätty, se orjain ja kurjain kapina—tasaamaan tavaroita ja jakamaan maita? Se ei puhjennut, mutta sen sijaan rahaton ja maaton rahvas antaa ainoansakin, henkensäkin, rahan ja tavarain ei tasaamiseen, vaan kasaamiseen entistä epätasaisempiin rökkiöihin. Mutta ehkä puhkeaa vielä sekin sota? Koko maailman Sedania seuraako koko maailman kommuuni? Onhan nyt opetettu kaikissa maissa vetoamaan väkivaltaan ja voimaan korkeimpana oikeutena. Entä kun käsipommit ja myrkkyykaasut joka miehen kädessä alkavat työnsä kadunkulmissa ja bulevardien risteyksissä, yhtä haavaa joka pääkaupungissa.

Enkä kuitenkaan voi olla joskus tekemättä laskelmia siitä, mitä kukin lopulta tästä sodasta hyötyy. Yllätän itseni ajattelemasta: jos se voittaa, seuraa siitä se ja se;—jos se ja se joutuu tappiolle, on se sille ja sille asialle eduksi. Mitä toiveita on minulla, kuinka soisin käyvän? Jos uskoisin madonnan voimaan, jos uskoisin hänen voivan antaa, mitä pyydän—mitä häneltä pyytäisin? Viritän itseni tuntemaan ja toivomaan sen mukaisesti, arvioimaan sen mukaisesti voittoja ja tappioita, etenemisiä ja peräytymisiä.

Mutta saako kukaan ottaa omaksi hyväkseen mitään, mikä ehkä on saavutettu toisten häviöllä ja silpomisella? *Heidän* täytyy ensin saada hyvityksensä, kävi miten kävi, *oikeuden* täytyy ensin voittaa siellä, missä sitä on räikeimmin rikottu. Paperitraktaattien, juuri niiden täytyy saada tehonsa takaisin. Muut voivat odottaa. Ei kukaan heikko saa ottaa mitään keneltäkään, joka on muilta heikoilta ryöstänyt, ei mitään kädestä, joka on tahrattu toisten heikkojen vereen... Minä kuulen, kuinka minulle jossakin nauretaan:—Kyllä sitten saavat osapuolet odottaa ... mitä se heihin kuuluu ... mitä sillä on väliä, mitenkä ja keneltä—kunhan—?

Ehkei olekaan, niinkuin maailma nyt on järjestetty. Mutta maailmahan olikin järjestettävä kokonaan *toisin*. Siinä järjestämisessä voi olla mukana ainoastaan se, joka ei ole ollut mukana järjestämässä, niinkuin sitä nyt järjestetään, ja siitä hyötymässä...

El kenenkään sotivan asia voi olla niiden asia, jotka eivät sotaa hyväksy. Sillä he kaikki taistelevat turhaan, mistä taistellevatkin, kaatuvat hyödyttömästi, minkä hyväksi luullevatkin kaatuvansa. Maailman urhoollisimpien, parhaimpien, nerokkaimpien veri vuotaa siis juoksuhaudoissa hukkaan. Mutta koska kerran tahtovat, niin taistelkoot, kaatukoot...

Kun edes saisi sydämensä turtumaan siihen, kiedotuksi ympärilleen välinpitämättömyyden ja unhotuksen vaipan, niinkuin se, joka peittää nuo autiot vuoret. Kun voisi päästä kaikesta ajattelemalla: sotikoot, tapelkoot, mitä se minuun kuuluu! Ennen kaikkea—kun saisi mielestään pois sen, mitä oli uneksinnut ja uskonut.

Mutta kun yö ja ympäristö ovat hiljaisimmillaan, tulevat lempiaatteet ja mielihaaveet, niinkuin ei mitään olisi muuttunut, kehien eteen kaiken, mitä muinoin oli maailmanrauhasta ja sen mahdollisuudesta runoillut ja miten sitä rakennellut.

Mitä kaikkea olikaan siellä ravintolan edustalla, seurattessamme liikettä kahden tunnelin suulla, päätelty maailmanliikenteestä, maailmanjärjestyksestä, ihmiskunnan rauhallisista yhteisharrastuksista, kansojen veljeydestä, koko sivistyneen maailman yhteenkuuluvaisuudesta, sotien ja vihollisuuksien mahdottomuudesta—mitä olikaan siinä puhuttu kansainvälisten ennakkoluulojen häipymisestä: kuinka on jo syntymässä kansojen yhteinen yläluokka, joka johtaa niitä rauhan hengessä ja pakottaa ne omien etujensakin vuoksi olemaan veljiä ja sillä tavoin suhtautumaan toisiinsa!... Johan ne nuoret miehet—se kirkassilmäisin, hehkuvaposkisin niistä, johan hän oli luullut pikajunan nopeudella rientävänsä siihen ihannemaahan, tuhatvuotiseen valtakuntaan, jossa ei ole sotia, ei ruttoja, ei kärsimyksiä, tuskin kuolemaakaan... Minäkin uskoin heihin, sillä mikseivät ne tuollaiset rotukansat, älykkäät, voimakkaat, saatuaan aikaan sen, minkä jo ovat saaneet, voisi saada aikaan vielä enempääkin, toteuttaa älyllään, tarmollaan ja hyvällä tahdolla viimeisimmät, huimaavimmat suunnitelmansa, saavuttaa mitä huippuja hyvänsä!

Sitten retkeni tänne ylös sinä heleänä, aatepuhtaana, sointuvana sunnuntaina, kun erakon rauhanviittojen välitse hiljalleen nousin ja melkein tietämättäni omistin hänen uskonsa sen ilman mukana, jota hengitin, puhdistuen epäilystäni, niinkuin veri puhdistuu pahoista aineksistaan auringon ja vuoriston ilman vaikutuksesta...

Ja sitten niiden herkkien nuorten miesten innostus tässä tämän takan ympärillä, jota hän piti vireillä keräämillään kuivilla kanervilla—heidän hehkuvat puheensa, aatteet, jotka uskoin olevan ei ainoastaan heidän vaan koko maailman parhaan nuorison, joka vuorostaan oli saanut ne maailman jaloimmilta miehiltä, suurimmilta ajattelijoilta, runoilijoilta ja tietäjiltä—koko se ilta ja yö. Ja erakon usko, että hänen madonnansa on jumalolento, jota jo palvellaan ja jonka tunnustajia pian on oleva kaikissa maissa...

Kaikki se oli joskus ollut olemassa. Eikä se aika ollut mikään kaukainen aika, ei mikään hämärä, ihannoimalla luotu arkadinen muinaisuus, vaan äsken totena ja uskottavana eletty. Miksi siitä ei enää ole mitään jällellä! Miksi se oli harhaa!

Vaan eikö siitä todellakaan ole mitään jällellä? Onko se sittenkään harhaa?

* * * * *

Kuluu viikkoja, en tiedä oikein miten. Mitä muuta koettanenkin ajatella ja kuvitella, ajatus päättyy aina lopulta näihin yksiiin ja samoihin: upotettuihin valtamerilaivoihin ... miinoin ajaneisiin risteilijöihin, jotka iskun saatuaan korskahtavat pystyyn ja kerran leimahtaen katoavat kuin meteori veteen ... hävinneisiin vedenalaisiin, joiden viimeisestä hengenvedosta tuo tiedon vain pinnalle pulpahtava rasvakupla ... juoksukaivantoihin, joiden pohjaan tuon tuostakin nuori mies, joku kansansa parhaista, tuuskahtaa tähystystelineeltään, punaten verellään sen lumisohjuisen veden... Nuo kuvat käyvät pysyväksi painajaiseksi, tullen milloin missäkin muodossa, ei vain öin, vaan myöskin päivin.

Emme näistä emmekä juuri muustakaan enää puhu. En tiedä, mitä ystäväni oikein mieltii ja tuntee, mille kannalle hän lienee kehittynyt. Kieltäkö hän yhä. Eikö hänelle ole vähääkään valjennut? En ole kuullut hänen edes rukoilevan, niinkuin hän teki ennen, joka aamu ja ilta. Ovatko hänen ja hänen Jumalansa välit kokonaan katkenneet? Hän ei näytä saavan rauhaa missään. Usein hän on päiväkausia poissa, koiransa kanssa vuoristossa, muka eksyneitä etsimässä, mutta ketään tapaamatta, sillä eihän siellä nyt kukaan liiku eikä tarvitse apua. Mutta hänen nähtävästi täytyy saada olla liikkeellä, viihdyttämässä edes sillä tavoin sisäistä kipua, jota hän ei osaa lieventää valittamalla eikä toiselle tulkitsemalla.

Hänen madonnansa seisoo yhä hylättynä nurkassa, peite yllään, samalla paikalla, mihin hän on sen asettanut. Ollaan joulussa, sen aaton ilta hämärtää. Hän kävelee edestakaisin lattialla, harhailevin askelin. Hän pysähtyy madonnansa eteen, koskettaa peitettä, ikäänkuin aikois nostaa sen pois, mutta ei tee sitä, puhalttaa pölyä sen päältä, tasoittelee sen laskoksia, jättää sen siihen ja jatkaa kävelyään.

Sivuutamme pyhät, niitä millään tavoin erikoisemmin merkitsemättä—kun ei hän, en minäkään,—niiden tuottamatta mitään muutosta oloihimme ja mieliimme. Tulee uudenvuoden päivä. Hän ei toivota minulle hyvää uuttavuotta enkä minäkään hänelle. Hänen näyttää olevan yhä vaikeampi olla. Nyt hän ei

enää mene ulos, vaan lepää vuoteessaan tai istuu, missä sattuu, pitkät ajat eteensä tuijottaen; antaen minun hoitaa pienet tehtävämme, elukkein ruokinnan, heinäin kantamisen alempaa ladoista ja puiden pilkkonnan.

Ollaan loppiaisessa. On kirkas, kaunis aamu. Räystäs jo tippuu päivän puolella.

—Nythän on kolmen kuninkaan ja Betlehemin tähden päivä ... vapahtajan pakanoille ilmestymisen juhla, sanon, jotakin sanoakseni.

Silloin hän lavitsaltaan ponnahtaen, luoden yltään kuin painon, puhkeaa:

—Minä en jaksa ... en jaksa olla siihen uskomatta!

—Maailmanrauhanko mahdollisuuteen?

—Minun täytyy siihen uskoa!

—Huolimatta kaikesta?

—Kaikesta huolimatta minun täytyy siihen uskoa. Ei se voi olla harhaa. Oli väärin, mitä sanoin. Koska Hanselikin... Se ei toteudu, jos ei siihen kukaan usko... Sen toteutuminen alkaa heti, kun jokuukaan siihen uskoo.

Hänen silmissään oli taas sama haaveellinen ilme, mikä niissä oli ollut ennen. Otsan rypyt olivat samassa kuin silinneet ja piirteet pehmenneet. Vapauttavalla liikkeellä hän nosti repun selkäänsä ja riensi alas kylään, jossa hän ei ollut käynyt sitten sodan puhkeamisen.

Hän siis uskoo taas. Maailmanrauha oli ollut mahdoton, nyt se taas on mahdollinen. Hänen sielunsa on ollut poissa liitoksistaan, nyt se on jotenkuten päässyt jälleen sijoilleen.

Mitä on tapahtunut, mikä ihme on saanut sen aikaan? Ainoastaan tarve uskoa siihen, mahdottomuus olla siihen uskomatta. Ei mitään uutta asianhaaraa ole tullut lisäksi. Mutta hän ei jaksa muuta, hän uskoo sentähden, että hänen täytyy, ja hän voi tehdä sen sentähden, että hän tahtoo. Uskomisen on hänelle elinehto.

Hän tukehtuu, jos ei saa hengittää sen ilmaa.

En oudoksu sitä. Minusta on luonnollisin asia maailmassa, että hän taas uskoo. Hänen tietysti pitää uskoa—juuri kaikesta huolimatta. Ja minussa on heti tarve uskoa niinkuin hän. Minulle tapahtuu taas, mikä oli tapahtunut entisen uskovaisen ystäväni suhteen: jos joku olisi tullut vastaväitteineen, olisin käynyt niitä kumoamaan, vaikka ne olisivat olleet omanikin. Miksi juuri tämä sota riistäisi maailmanrauhan ystävilta uskon sen toteutumisen mahdollisuuteen enemmän kuin muutkaan sodat, jotka eivät ole voineet sitä järkyttää? Onhan aate ollut aina olemassa, onhan usko siihen ja toiminta sen hyväksi lakkaamatta kasvanut, sota sodalta.

Olisin tällä kertaa ennen kaikkea sanonut, että usko jonkin aatteen tai asian tulevaisuuteen on mitä hirmuisin ase sen puolesta, koska se jäykkänä, itsepintaisena ei säiky mitään syitä ja vastuksia, ei anna minkäänlaisten tosiasiain järkyttää itseään, ei pelästy mistään kärsimistään tappioista, vaan uurttaa uurtamistaan vuosisatojen vallihautoissa, kaivannoissa ja katakombeissa, nostaa sata päätä, kun yksi katkaistaan, voittaa lopulta ja rakentaa, ei linnaa pilviin, vaan pyhän Pietarinkirkon juuri sen sirkuksen sijalle, missä uskovia kerran poltettiin ja teurastettiin...

* * * * *

Illan suussa hän palasi, temmaten kiireesti oven auki, silmät säteillen ja posket hehkuen.

—Mitä on tapahtunut? Onko rauha tehty?

—On tapahtunut paljoa enemmän!

Hän ojensi minulle sanomalehden ja näytti paikan, josta minun oli luettava. Luin: "Keskellä sodan kauhuja on mieltäylentävää saada tietää, kuinka joulua vietettiin länsirintamalla, eräällä sen englantilais-saksalaisella osalla. Siitä antavat tietoja monet englantilaisten upseerien ja sotilaiden kirjeet, joita on julkaistu englantilaisissa lehdissä. Nämä tiedot osoittavat, että ihminen sittenkin on ihminen ja että tänä äärimmäisen vihan ja vihollisuuden aikaanakin inhimilliset tunteet väkisinkin pakottautuvat ulos sen painon alta, jonka niiden päälle ovat panneet politiikka ja sotatila."

"Eräs englantilainen upseeri kirjoittaa..."

—Antakaa minä luen!

Hän otti minulta lehden ja luki:

—"Eräs englantilainen upseeri kirjoittaa näin:

'Te erehdytte suuresti, jos luulette, että me vastaanotimme joulun huonosti. Päin vastoin se oli mitä ihmeellisin jouluku. En vaihtaisi tätä joulua mihinkään maailmassa. Emme voineet jouluaattona kokonaan pidättää joulutunteitamme. Ihailimme ensin komeata auringonlaskua. Sitten näimme kalpean kuun nousevan vihollisten asemien takaa ja valaisevan niitä. Sen valossa kimmelsivät kaukana saksalaisten piikkilankaesteet. Yht'äkkiä olimme kuulevinamme virren säveliä sieltäpäin. Kuoro kuului yhä selvemmin ja selvemmin. Virsi seurasi toistaan. Muutamat niistä olivat tutut meille englantilaisille, ja me yhdyimme niihin. Jollei olisi kuulunut kaukaista kumeata kanuunanammuntaa, olisi ympärillämme vallinnut täydellinen 'rauha' ja 'hyvä tahto'. Lopulta kuulumme joululaulumme 'Merry Christmas'in' sävelet ja nyt emme enää voineet pidättäytyä. Useat meistä hyppäsivät vallihautoista, me kiipesimme piikkilankaesteiden yli, menimme puolitiehen vihollisen juoksuautoja kohti ja tapasimme siellä saksalaiset, jotka olivat tulleet meitä vastuuseen. Tervehdimme toisiamme, toivotimme onnea ja joulurauhaa ja jakelimme toisillemme lahjaksi sanomalehtiä, tupakkaa ja muita lahjoja.'

Hän ei malttanut lukea loppuun, antoi taas lehden minulle ja meni nurkkaan, jossa rauhanmadonna yhä seiso peitetyn kasvoin. Hän poisti vaatteen, otti madonnan syliinsä ja riensi ulos. Hangessa hoippuen kantoi hän sitä varokellen kuin kummi ristittäväksi vietävää lasta.

Luen edelleen samasta lehdestä:

"Toisesta paikasta kirjoittaa eräs sotamies: 'Kello 5 illalla me kuulumme orkesterin säveliä saksalaisten puolelta, mutta meidän tykistöemme sekaantui asiaan lähettämällä muutamia projektiilejä juuri vihollisten tiheintä rintamaa kohti. Voitte ajatella, kuinka kävi soittajain. Mutta kun yö tuli, hämmästyimme kovin nähdessämme, kuinka saksalaiset asettivat joulukuusia valleille juoksuautojen eteen ja itse ryhmittivät niiden ympärille. Me nousimme haudoistamme ja luulimme aluksi, että se oli jokin väijytys, mutta hetken kuluttua meni kolme meidän upseeriamme kolmea saksalaista upseeria vastaan, jotka tulivat heitä kohti. Valonheittäjä valaisi heidän tietään. Oli jotakin aivan odottamatonta ja ihmeellistä nähdä, kuinka nämä kuusi upseeria kohtasivat toisensa rintamien välillä, puristivat toistensa käsiä ja valonheittäjän häikäisevässä valossa tarjosivat toisilleen tupakkaa. Aivan haltioissaan alkoivat meidän poikamme kiihkeästi taputtaa käsiään. Kun upseerimme palasivat, tuli meidän vuoromme. Suuressa laumassa me riensimme odottamattomien ystäviemme luo ja tarjosimme heille suklaata, jota he mielellään ottivat vastaan. Me sovimme siitä, ettemme ammu toisiamme ennen puolta yötä.'

'Itsenään joulupäivänä muodostui tämä yht'äkinen ystävyys vielä hellemmäksi. Ei enää epäilty toisiaan, vaan aamusta alkaen kokoontuivat vastustajat molemmista leireistä rintamien väliin. Noin puolet miehistöstämme oli jättänyt juoksuhautansa paiskatakseen kättä saksalaisille ja antaakseen ja vastaanottaakseen lahjoja. Saksalaiset pyysivät, että auttaisimme heitä hautaamaan heidän kaatuneitaan. Siihen me kernaasti suostuimme. Heidän upseerinsa rukoili rukouksen saksaksi, ja me kuuntelimme tätä rukousta yhdessä saksalaisten sotamiesten kanssa paljain päin. Ne ovat kunnan poikia, oikeita gentlemanneja ja parhaita tovereita. Huomenna alkaa taistelu taas, mutta parempi olisi saada taistella jotakin toista rintaman osaa vastaan kuin sitä, jossa meillä on jouluystävämme.'

Tuossa koruttomassa joulukuvauksessa—eikö siinä ollut kuin syntymässä olevan legendan pohjasävel. Se olisi voinut alkaa näin: "ja tapahtui siihen aikaan, kun kaikki maailma oli sodassa, että heidän väijyessään vallihautoissa Herran virsi soi..."

Erakko seiso taas ovesa, kasvoillaan haltioitunut ilme.

—Kansat eivät vihaa toisiaan kansoina! He uskovat, että isä taivaassa on heidän yhteinen isänsä!

Se oli siis riittänyt saamaan hänet vakuutetuksi siitä, etteivät kansat vihaa toisiaan kansoina—se, että maailmansodassa oli ollut hetken aselepo, että muutamat juoksuautojen yksitoikkoisuuteen kyllästyneet olivat joulutunnelman valtaamina veisanneet yhdessä virren, haudanneet kuolleita ja tarjonneet toisilleen suklaata ja tupakkaa.

Ja sen johdosta hän oli katsonut ajan tulleen poistaa peitteen maailmanrauhanmadonnan kasvoilta ja viedä hänet entisille sijoilleen.

Ja miksei se olisi riittänyt hänelle, joka jo ilman sitäkin oli saanut uskonsa takaisin?

Sillä mitä vallihautoihin komennetut olisivat voineet enempääkään tehdä? Jos se olisi ollut heidän vallassaan, eivät he enää olisi ampuneet näitä—ystäviään.

Mutta mikä oli tapahtunut yhtäällä, *olisi voinut* tapahtua toisaallakin, millä rintamalla hyvänsä, eikä vain jouluna, vaan milloin hyvänsä, tunteiden tultua siihen vireeseen, että ollaan yksiä kristityitä ja

yksiä veljiä.

Hänellä oli kädessään kaksi lapiota. Toisen niistä hän tarjosi minulle, pyytäen minua tulemaan alas madonnan penkereelle. Matkalla hän kertoi kuulumisia laaksosta. Siellä oli joka talossa suru. Oli jurottavaa vihaa ja pingoitettua kiukkua, mutta ei enää mitään uskoa eikä sitä innostusta mitä kesällä. Häntä oli kylän laitaan seurannut Hanselin äiti, puhuakseen siellä, mitä ei voinut puhua kylässä. Hän tahtoi taas rukoilla ikuista rauhaa ihmisten kesken, mutta hän ei voi tehdä sitä siellä missään. Siellä on kielletty rukoilemasta rauhaa. Kaikki kirkot ja kappelit ja alttarit ovat varatut niille, jotka rukoilevat menestystä aseille ja sotaa viimeiseen hengenvetoon. Ei missään ole jumalanäitiä eikä muuta pyhimystä, jolta voisi tai uskaltaisi rukoilla rauhaa.

—"Pankaa paikoilleen taas se teidän madonnanne", pyysi hän. "Sytyttäkää tuohus hänen eteensä, niin tiedämme tulla. Meitä on täällä joitakuuta muitakin kuin minä." Hän kertoi, kuinka he olivat katselleet tänne jouluna ja uudenvuoden yönä, toivoen näkevänsä tulen niinkuin ennen... Eräässä taistelussa on koko se komppania, jonka kanssa Hanselin olisi ollut mentävä, pyyhkäisty pois.

El ainoatakaan ole jäänyt henkiin.

Rauhan madonnan penkereen oli talvi kokonaan nietostanut umpeen. Loimme tien alttarille ja puhdistimme sen lumesta. Hän kaivoi kinokseen alttarin yläpuolelle komeron ja asetti madonnansa siihen, sen entiseen paikkaan, josta se näki ja josta se itse voi näkyä laaksoon saakka. Sitten hän rakensi kokoonpuristamistaan lumipalloista lyhyt alttarille, semmoisen, joita lapset suojasäällä rakentelevat, ja pani sen sisään kolme kynttilää. Oli tullut jo ilta, ja hän sytytti ne. Hänellä oli sama ilme kuin lapsella, joka saatuaan laitoksensa valmiiksi odottaa vanhempia ihmettä katsomaan. Ihastuneesti hymyillen hän sanoi:

—Nyt ne sen näkevät ja voivat tulla niinkuin ennenkin, jotka tahtovat.

Siinä lyhty sitten loisti keskellä autioita hankia, lumierämaassa jääkylmien tunturihuippujen välissä, loitolla maailmasta, näkyen niille, jotka tahtivat sen nähdä. Ja siinä meitä seisoi kinoskaivannossa, kuin juoksuhaudassa mekin, yläpuolella pilvien, alipuolella ylimpien huippujen kaksi, jotka keskellä maailmansotaa, suurvaltasotaa, sen hurjimmillaan riehussa kaikilla rintamilla, kuitenkin kaikitenkin uskoimme, kun emme muutakaan osanneet, että maailmanrauha kerran toteutuu ... että se ei toteudu, ellei sen toteutumiseen kukaan usko, mutta että sen toteutuminen alkaa heti, kun siihen jokukaan uskoo...

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUHAN ERAKKO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement,

you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability,

costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

